Maria Markus

BANAANISODAN AMERIKKALAINEN MEDIAIKKUNA COXILAISITTAIN TARKASTELTUNA

Valtio-opin Pro gradu –tutkielma
kesä 2001

Jyväskylän yliopisto
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Ohjaaja: Pekka Korhonen

TUTKIMUSSELOSTE

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO, Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

MARIA MARKUS: BANAANISODAN AMERIKKALAINEN MEDIAIKKUNA COXILAISITTAIN TARKASTELTUNA

Pro gradu –tutkielma, 97 sivua + liitteet
Valtio-oppi
Kesäkuu 2001
Ohjaajana Pekka Korhonen

Tutkimuksen kohteena on USA:n ja EU:n välinen kauppasota liittyen maailmanlaajuiseen banaanikauppaan. Yhdysvallat ja Euroopan Unioni ovat taistelleet banaanien tuonnista jo pitkään. Yhdysvaltain mielestä EU ei saisi suosia tuonnissa entisiä siirtomaitaan Karibiassa ja Afrikassa, vaan alueelle pitäisi tuoda halvempia banaaneja Latinalaisen Amerikan ja Keski-Amerikan maista, joissa viljelmät ovat pitkälti Yhdysvaltain hallinnassa.

Kiistaa käytiin tiiviisti muun muassa amerikkalaisten lehtien palstoilla 90-luvun loppumetreillä. Siksi valitsin tutkimusaineistokseni kuusi suurta amerikkalaista sanomalehteä, joiden uutisointia ja muuta kirjoittelua banaanisotaan liittyen seurasin kolmen kuukauden ajan. Pyrkimyksenä oli lukea banaanisotakirjoittelun kautta jotain olennaista nykypäivän maailmanlaajuistuvista markkinoista ja siihen liittyvästä ajatusmaailmasta. Tutkimuksen kohteena olikin enemmänkin kieli ja mielikuvien rakentaminen kuin itse tapahtumat, jotka banaanikiistaan liittyivät. Tutkimuksessani käytin apuna diskurssianalyysin menetelmiä.

Teoreettisena taustana tutkimuksessani oli lähinnä Robert Coxin kriittinen yhteiskuntateoria, jonka perusteesinä on ideologisen hegemonian käsitteen soveltuminen myös maailmanjärjestelmään. Maailmanlaajuisestikin tarkasteltuna yhteiskunnallisten ilmiöiden taustalla ja perusteena on aina tietyt sosiaaliset hierarkiat ja valta-asetelmat.

Tutkimuksessani osoitetaan, että näennäisestä objektiivisuudesta huolimatta valtamedia noudattaa liberalistisen diskurssin sääntöjä ja rajoitteita myös banaanisodassa. Uutisten lähteet ja haastateltavat rajoittuvat virallisiin instituutioihin, joten puheesta tehdään hyvin yksiäänistä. Liberalistista diskurssia rakennetaan banaanisodassa erilaisten faktuaalistamisstrategioiden kautta, mutta diskurssi noudattaa tiettyä, valtamedioiden määrittämän mediaikkunan raameja. Kirjoittelussa korostetaan USA:n ja EU:n välistä ristiriitaa ja vastakkaisia intressejä, vaikka todellinen ongelma on muualla, pienviljelijöiden ja monikansallisten yritysten välisessä kamppailussa.

Avainsanoja ovat kauppasota, globalisaatio, mediaikkuna, vapaa kauppa, uusliberalismi, diskurssianalyysi, hegemonia ja valta-analyysi.

SISÄLTÖ:

1. BANAANI MAAILMASSA JA MAAILMANPOLITIIKASSA 4
1.1. Banaanin pitkä ura maailmanpolitiikassa 4
1.2. Banana war 1994- 6
1.2.1. Reilun kaupan banaanit, siirtomaabanaanit ja dollaribanaanit 8
1.2.2. EU:n suhteet Afrikan, Karibian ja Tyynenmeren alueen kehitysmaihin 9
1.3. Varsinainen tutkimuskysymys 12
1.4. Kirjallisuus ja aiempi tutkimus 13
1.5. Tutkimusaineisto 16
1.6. Metodi 17
2. MAAILMA, JOSSA BANAANISTA KIISTELLÄÄN 19
2.1. Banaani kulutushyödykkeenä 19
2.1.1. Banaanien taikamaailma 20
2.1.2. Kulutuksen monitasoisuus 21
2.2. Vapaan kaupan doktriinin taustalla oleva teoria 23
2.3. Kauppa poliittisesti herkkänä alueena 25
2.4. Robert Coxin näkökulma kansainvälisiin suhteisiin 27
2.4.1. Historiallisen järjestelmän kolme voimaa 28
2.4.2. Historiallisen järjestelmän kolme tasoa 30
2.4. Uusliberalistinen "utopia" 31
2.5. Imperiumi ja imperialismi tänään 32
3. AVATAAN MEDIAIKKUNA 34
3.1. Robert Coxin historiallisen järjestelmän metodi banaanikiistan viitekehyksenä 34
3.2. Valta-analyysin painotukset 37
3.3. Banaanisota mediaikkunan näyttämöllä 37
4 KUN NORSUT TAISTELEVAT, VAIN RUOHIKKO KÄRSII 41
4.1. Diskurssien välinen tarkastelu 41
4.1.1. Banaanisodan valtapyramidi 42
4.1.2. Sodan metafora diskurssianalyysin asennepositioissa 45
4.2. Diskurssien sisäiset valtasuhteet 47
4.2.1. Uhkailua ja rangaistuksia marraskuussa 47
4.2.2. Banaanisota WTO:n toiminnan uhkana joulukuussa 49
4.2.3. Eurooppaa syytetään viivytyspelistä ja temppuilusta tammikuussa 51
4.2.4. WTO:n legitimiteettiä kohennetaan helmikuussa 55
4.3. Yleisösuhde 59
4.3.1. Common sensen ristiriitaisuus 61
4.3.2. Retorisuus ja responsiivisuus 63
4.4. Diskurssien hegemonisoituminen 63
4.4.1. Banaanisodan faktuaalistamisstrategiat 64
4.4.1.1. Asiantuntijuusstrategia vs. sosiaaliseen normistoon perustuva strategia 65
4.4.1.2. Vaihtoehdottomuusstrategia vs. sovittelustrategia 66
4.4.1.3. Solidaarisuusstrategia 69
4.4.1.4. Kvantitatiivinen strategia 71

4.4.2. Liberalistisen vaihtoehdottomuusdiskurssin hegemonia 72
4.4.3. Kategorisointi 72
4.4.4. Muita banaanikiistassa ilmeneviä vakuuttamisen muotoja 74
4.5. Hegemonisten diskurssien käyttöön kytkeytyvät ideologiset seuraukset 76
4.5.1. Institutionalisointi ja hegemonia 77
4.5.2. Virallisten tahojen vaikutus uutisointiin 77
4.5.3. Diskurssimatriisi 79
4.6. Muutoksen mahdollisuus 80
5. BANAANISODAN LIBERALISTISEN DISKURSSIN VAIKUTUS HISTORIALLISENJÄRJESTELMÄN ERI TASOIHIN 82
5.1. Sosiaalisella tasolla 82
5.1.1. Kulutusrakenne 83
5.1.2. Tuotantorakenne 84
5.2. Valtiotasolla 85
5.3. Maailmanjärjestelmässä 87
6. SULJETAAN MEDIAIKKUNA 90
6.1. Journalistiset käytännöt banaanisodassa 90
6.2. Uusliberalistisen diskurssin voitto 92

LÄHTEET: 94

Liite 1: AKT-maat 98
Liite 2: Tärkeimmät banaaninviejävaltiot maanosittain 99

1. BANAANI MAAILMASSA JA MAAILMANPOLITIIKASSA

Banaanin historiasta kerrotaan monta legendaa. Pisimmälle ajallisesti niistä menee tarina, jonka mukaan Aatamin ja Eevan paratiisillisen olotilan Eedenissä tuhonnut petollinen käärme ei omenaa tarjotessa lymyillytkään omenapuussa, vaan banaanilehdossa. Väittämää tukee se, että silloin tällöin tiedetään banaania leikatessa paljastuvan hedelmän keskeltä kuvio, joka usein muistuttaa ristiinnaulittua Kristusta. Ja väitetään myös, että jostain syystä banaani tummentaa sitä leikkaavan veitsen.

Vaikka banaani yhdistetään useimmiten Latinalaiseen Amerikkaan, niin uudelle mantereelle espanjalaiset valloittajat toivat banaanin mukanaan Kanarian saarilta 1500-luvun alussa ja istuttivat sen ensiksi Karibian saarille. Varsinainen läpimurto ajoittuu kuitenkin vasta 1800-luvulle, jolloin banaaneista muodostui mustan orjatyövoiman keskuudessa jopa tärkein ravinnon lähde, ja sitä kautta myös tärkeä osa kulttuuria. Banaanin tärkeydestä Karibian alueella kertoo banaanin (plátano tai banano) imeytyminen mustien ja kreolien kieleen, ja useiden uusien ilmauksien syntyminen, esimerkiksi aplatando (= banaanisoitunut; tullut kuubalaisten tavoille) tai platanero (= voimakkuudeltaan sellainen hurrikaani, joka repii banaanin juurineen). Venezuelassa hallituksen syrjäyttänyttä, yleensä veristä poliittista hurrikaania on vuosien saatossa alettu kutsua platanazoksi. (http://www.kepa.fi/kumppani/ruoka/menu985.html. 22.10.1999)

1.1. Banaanin pitkä ura maailmanpolitiikassa

Banaani on näkynyt maailmanpolitiikan pelikentillä jo ennen nykyistä banaanikiistaa ainakin puoli vuosisataa sitten, kun United Fruit Company valloitti jalansijaa Latinalaisen Amerikan banaaniplantaaseilla. Jo silloin mielikuvamarkkinoinnin ja –politiikan merkitys oltiin sisäistetty ideologisten ja taloudellisten päämäärien sisäistämiseksi. Jos nyt Chiquita kampanjoi Better Banana- laatusertifikaatin alla[1], 1940-luvulla se luotti vielä naiskauneuteen.

[1] Chiquita tiedotti 21.11.2000, että se on ensimmäinen ja tähän mennessä ainut maailmanlaajuinen banaanintuottaja, joka on täyttänyt sademetsien suojelusta vastaavan Rainforest Alliancen Better Banana- projektin ympäristö- ja

Carmen Miranda syntyi 1909 Lissabonissa, mutta muutti lapsena Brasiliaan, jonne hänen isänsä perusti hedelmäyhtiön. Carmenin ura näyttelijänä lähti alkuun hänen esiintyessään paikallisen radioaseman koelähetyksessä Rio de Janeirossa. 30-vuotiaana Carmen oli levyttänyt jo kolme sataa singleä, esiintynyt brasilialaissa elokuvissa, sekä muodostunut Brasilian kansalliseksi instituutioksi ja tärkeimmäksi "vientiartikkeliksi". Kansainvälisen politiikan vaikuttaja hänestä tuli, kun Roosevelt toteutti "Good Neigborhood"- politiikkaansa Latinalaisessa Amerikassa, ja Hollywoodin vaikuttajat päättivät tukea presidenttinsä strategiaa perustaa ulkosuhteet enemmän yhteistyölinjalle "sukellusvenediplomatian" sijaan. 1940-luvulla Carmen esiintyi useissa amerikkalaisissa, Latinalaisen Amerikan kulttuuria ja musiikkia popularisoivissa viihde-elokuvissa, joissa hänelle oli useimmiten rakennettu kevyet, koomiset roolit naivina, vahvasti murteellista englantia puhuvana naisellisena viihdyttäjänä.

Vuonna 1944 Carmen Mirandasta tuli United Fruit Companyn virallinen symboli, kun United Fruitin markkinointiammattilaiset loivat "puoliksi banaani, puoliksi nainen"- sarjakuvahahmon kilpailijaksi Aku Ankalle. Tämä oli "Chiquita- banaani, joka lauloi ylistystä banaanille radiossa satoja kertoja päivässä:

I'm Chiquita Banana
And I've come to say
Bananas have to ripen
In a certain way.
When they are fleck'd with brown
And have a golden hue
Bananas taste the best
And are best for you.

You can put them in a salad
You can put them in a pie-aye

---

sosiaalistandardit. Sen jälkeen se on mainostanut näkyvästi esimerkiksi Helsingin Sanomain etusivulla "eettisiä" banaanejaan. Samoihin aikoihin se on painostanut Kehitysyhteistyön Palvelukeskusta KEPA:a poistamaan Chiquitaa

Any way you want to eat them
It's impossible to beat them.
But bananas like the climate
Of very, very tropical equator.
So you should never put bananas
In the refrigerator. No no no no!

Näin Carmen Miranda siis auttoi elokuvillaan ja mainoksillaan tekemään Latinalaisen Amerikan turvalliseksi maaperäksi amerikkalaisille banaaniyhtiöille, kun Yhdysvaltojen perinteiset imperialistiset toimintaperiaatteet olivat joutuneet kasvavan julkisen kritiikin kohteeksi.
(Enloe 1989, 124-130)

1.2. Banana war 1994-

Ennen Euroopan taloudellista yhdentymistä Ranska ja Britannia helpottivat entisten siirtomaidensa banaanien tuontia markkinoillensa, kun taas muiden Euroopan maiden kuluttajille oli tarjolla dollaribanaaneja. Euroopan yhteismarkkinoiden kehittyessä päätäntävalta entisten siirtomaiden kansallisesta banaanipolitiikasta siirrettiin Euroopan unionin vaikutuspiiriin 70-luvulla ratifioituun Lomén sopimukseen nojaten. Kyseisen sopimuksen turvin banaaneja viedään Afrikan, Karibian ja Tyynenmeren valtioista (AKT-maat) Eurooppaan alennetuin tullein tai tulleitta. Muun muassa Britannian markkinoille viedään banaaneja tulleitta Itä-Karibialta vajaat 300 miljoonaa kiloa vuodessa. Ilman tukiaisia Karibian banaanit eivät Euroopan unionin mukaan pärjäisi hinnassa "dollaribanaaneille". Tämä menettely ei miellytä etenkään Yhdysvaltojen hallussa olevia suuria banaaniyhtiöitä.

Maailman kauppajärjestön edeltäjä, General Agreement on Tariffs and Trade (Gatt) riitauttikin Euroopan unionin banaanipolitiikan sääntöjensä vastaisena ensimmäisen kerran vuonna 1994. Tosin se totesi unionin banaanipolitiikalla olevan myös pienten saarivaltioiden jaloilleen pääsyä tukevia päämääriä ja se kehotti EU:ta hakemaan politiikalleen siirtymäaikaa, jonka unioni myös sai. Tämän seurauksena Yhdysvallat

---

koskevaa aineistoa nettisivuiltaan.

teki valituksen Maailman kauppajärjestöön (WTO), joka tuomitsi banaanipolitiikan vuonna 1997, ja antoi unionille 15 kuukautta aikaa muuttaa politiikkaansa.

Euroopan unioni modifioikin lainsäädäntöään, joka säätelee sen harjoittamaa banaanin tuontia, mutta Yhdysvaltojen mukaan muutokset ovat pelkästään kosmeettisia, ja se pitää unionin banaanipolitiikkaa edelleen kauppalain vastaisena. USA vaatii banaanimarkkinoiden kokonaisvaltaista avaamista ja perustelee vaatimustaan halulla tukea Latinalaisen Amerikan banaanintuottajia. Syksyllä 1998 Yhdysvallat uhkasi yksipuolisilla sadan prosentin lisätulleilla useita eurooppalaisia tuoteryhmiä, ellei eurooppalaisten banaanimarkkinoiden liberalisointi toteutuisi suunnitelmien mukaan 1.1.1999 mennessä.

Amerikkalaiset viranomaiset arvioivat, että Yhdysvaltojen taloudellinen tappio EU:n epäreilun banaanipolitiikan vuoksi olisi yli miljardi dollaria. Yhdysvaltojen asettamien rangaistustullien taloudellinen arvo olisi ollut yli 500 miljoonaa vuodessa, ja niiden oli määrä astua voimaan 1.2.1999 mennessä. Rangaistustullien kohteena olleet tuoteryhmät vaihtelivat juustoista nahkatuotteisiin, ja ne oli valittu siten, että boikotti vahingoittaisi mahdollisimman vähän amerikkalaisia markkinoita. Euroopassa kärsimään olisivat joutuneet monet "viattomat" ja asian ulkopuoliset yritykset. EU pitikin luonnollisesti yhdysvaltalaisia boikottitoimia lain vastaisina. Tammikuun lopulla 1999 Euroopan unioni alkoi kiivaasti jarrutella boikottitullien voimaantuloa vetoamalla puolestaan Maailman kauppajärjestöön ja vaatimalla Yhdysvaltojen asettaman sanktiolistan toimeenpanemisen estämistä. EU vaati uutta kokousta asian tiimoilta, koska vielä ei oltu virallisesti ratkaistu, oliko EU:n uudistettu banaanipolitiikka todella Maailman kauppajärjestön sääntöjen vastainen. Ongelmana oli, että WTO:ssa yli puolet sen 133:sta jäsenvaltiosta vaaditaan tekemään asiasta virallista päätöstä, ja niinpä prosessi olisi kestänyt ainakin kuukauden, jolloin Yhdysvaltojen langettamat sanktiot olisivat jo ehtineet tulla voimaan. Tässä vaiheessa useat kansainvälisen kaupan asiantuntijat olivat sitä mieltä, että Yhdysvallat ei välttämättä voittaisi kiistaa, jos asia vietäisiin jälleen Maailman kauppajärjestön ratkaistavaksi, ja siksikin arveltiin Yhdysvaltojen pitävän niin tiukasti kiinni itse määrittelemästään oikeudestaan tehdä yksipuolisia päätöksiä ja langettaa rangaistustulleja.

Huhtikuussa vuonna 2000 WTO päätti, että EU:n tullit ovat vakava este vapaalle maailmankaupalle ja määräsi unionin esittämään monikansallisten suuryritysten kannalta oikeudenmukaisempia tullimalleja ja –käytäntöjä. EU:n komissio tekikin keväällä 2000 viimeisimmän ehdotuksensa tariffien uudistamisesta. Karibian alueen banaaninviejien liiton CBEA:n mukaan komission uudet ehdotukset tariffien jakamisesta "first come, first serve" – periaatteella sekä viiden vuoden siirtymäajasta tuhoaisivat Karibian alueen tuotannon. (www.kepa.fi/suomi/tausta_aineisto/ihmisoikeudet/chiquita/banaanisota, 6.4.2001) Vasta 11.4.2001 EU ja USA pääsivät ratkaisuun, jonka molemmat hyväksyvät. Sen mukaan EU:n uusi käytäntö astuu voimaan 1.7.2001, ensin siirtymäkautena vuoteen 2006 saakka, ja sen jälkeen puhtaana yhteisenä tullitariffikäytäntönä.

1.2.1. Reilun kaupan banaanit, siirtomaabanaanit ja dollaribanaanit

Karibian banaanintuottajien markkinaosuus on vain noin kaksikymmentä prosenttia eurooppalaisista markkinoista ja noin kolme prosenttia maailmanmarkkinoista. Muun muassa Suomessa tällä hetkellä myytävät banaanit ovat lähes kaikki niin sanottuja dollaribanaaneja. Maaliskuun alussa 2001 reilun kaupan banaanit tuotiin Suomen markkinoille, ja ainakin pääkaupunkiseudun suurimmat kauppaketjut ottivat ne tuotevalikoimiinsa. Reilun kaupan banaanien tuotannon tulisi perustua seuraaviin ehtoihin: Tuottajat saavat reilun hinnan tuotteistaan, pitkäaikaiset kauppasuhteet, hyvät työolosuhteet, ihmisoikeudet ja tuottajien tukeminen ekologisesti kestävien tuotteiden ja tuotantomenetelmien kehittämisessä. Vielä on kuitenkin mahdotonta sanoa, millaiseksi niiden markkinaosuus muodostuu arviolta noin 15 markan kilohinnallaan.

Banaani on kuitenkin keskeisin vientitulon lähde ja tärkein paikallinen työllistäjä Itä-Karibian maissa. AKT-maat ovatkin luonnollisesti Euroopan unionin puolella, mutta niiden yrittäessä osallistua keskusteluun, Yhdysvaltojen vastaus oli kehotus antaa Euroopan hoitaa aiheuttamansa hankaluudet.

Miltei 80 prosenttia Eurooppaan tuoduista banaaneista on siis lähtöisin Latinalaisesta Amerikasta. Kumppani lehden mukaan ylikansallisiksi yhtiöiksi luokitellut Chiquita, Dole ja Del Monte investoivat 90-luvun alussa kiivaasti Latinalaiseen Amerikkaan olettaen loputtomien banaanimarkkinoiden avautumisen Itä-Euroopassa. Kysyntä jäi kuitenkin odotettua pienemmäksi, joten nyt halutaan tuoda enemmän Länsi-Eurooppan markkinoille. Chiquitalla onkin tavoitteena kasvattaa markkinaosuuttaan 50%:iin Euroopan markkinoista. Muun muassa Kehitysyhteistyön palvelukeskuksen KEPA:n julkaiseman Kumppani-lehden[2] mukaan Yhdysvallat tekikin valituksensa Maailman kauppajärjestöön yhdysvaltalaisen Carl Lindnerin omistaman Chiquita-yhtiön aloitteesta. Lindner on lehden mukaan rahoittanut sekä demokraatti- että republikaanipuoluetta vuosien varrella yli miljoonan markan edestä. Lindnerin on joidenkin lähteiden mukaan väitetty olleen myös yksi presidentti Clintonin suurimmista kampanjatukijoista. Myös Euroopan unionin motiivit liittynevät pienten saarivaltioiden jaloilleen pääsyä tukevien päämäärien lisäksi eurooppalaisten omistuksessa olevien banaaniyhtiöiden tukemiseen (esimerkiksi Fyffes).

Latinalaisen Amerikan suurin banaanintuottaja, Equador, tuomitsi koko "sodan", vaikka Yhdysvaltojen ääneen lausuttu motiivi kiistassa on nimenomaan Latinalaisen Amerikan banaanintuottajien tukeminen.

1.2.2. EU:n suhteet Afrikan, Karibian ja Tyynenmeren alueen kehitysmaihin

Euroopan unionin kehitysmaapolitiikka on kaikkiaan laaja ja monimutkainen kokonaisuus, joka muodostuu kaupallisesta, teknisestä, humanitaarisesta, taloudellisesta ja elintarvikeyhteistyöstä kattaen kaikki maailman kehitysmaat. EU-maat ovat maailman suurin virallisen kehitysavun antaja. EU:n kehitysyhteistyöpolitiikka on selkeästi yhdistelmä kehitys- ja kaupallista yhteistyötä, mihin vaikuttaa oleellisesti Unionin oma olemus vapaakauppajärjestönä. Sen historia alkaa jo eurooppalaisen integraation alkuajoista, mikä myös selittää sen laatua ja painotuksia. Siirtomaiden itsenäistyttyä 1960-luvulla niiden assosiointi muutettiin itsenäisten valtioiden väliseksi yhteistyösopimukseksi (ns. Yaounden sopimus), joka vuodesta 1975 vuoteen 2000 oli Lomé-sopimus, ja joka uudistettiin kesällä 2000

[2] *Kumppani* 2/99

Cotonou-sopimukseksi. EU:n ja Afrikan, Karibian ja Tyynenmeren alueen kehitysmaiden eli AKT-maiden välisten yhteistyösopimusten lisäksi EU on laajentumisensa myötä luonut uusia sopimuksia uusien jäsenmaidensa tärkeiden yhteistyöalueiden, kuten ALA-maiden (Aasia ja Latinalainen Amerikka) sekä MED-maiden (Välimeren maat), kanssa.

Euroopan unionin suhteet Afrikan, Karibian ja Tyynenmeren valtioiden kanssa määrittelevä yhteistyösopimus on joidenkin arvioiden mukaan maailman laajin kehitys- ja teollisuusmaiden välinen yhteistyösopimus. Tämän yhteistyön juurina pidetään Rooman sopimuksessa (1957) tehtyä Afrikan siirtomaiden assosiointia. Kun yhteisömaiden siirtomaat itsenäistyivät, sovittiin näiden maiden kanssa yhteistyöstä niin kutsutulla Yaoundén sopimuksella vuonna 1963. Sopimus uudistettiin vuonna 1969, ja kun Britannia liittyi Euroopan Yhteisöön vuonna 1973, oli sopimus laajennettava koskemaan myös sen entisiä siirtomaita. Näin ollen solmittiin ensimmäinen Lomé-sopimus 1975 seuraavan viiden vuoden ajaksi. Lomé I, joka solmittiin 46 kehitysmaan ja yhdeksän yhteisömaan kanssa, oli unionin mukaan AKT-maiden kannalta huomattava parannus aikaisempiin uuskolonialistisina pidettyihin sopimuksiin verrattuna. Ensimmäisen Lomé- sopimuksen jälkeen sopimusta on uusittu viiden vuoden välein. Neljäs ja viimeisin Lomé- sopimus umpeutui vuoden 2000 alkupuolella, ja varsinaisen päätöksen sopimuksen jatkosta osapuolet tekivät loppuvuonna 1999. Kauppaetuisuudet muodostivat merkittävän osan Lomé-sopimuksen AKT-valtioille (joita oli lopulta 70) tuomasta hyödystä, ja ensimmäisestä sopimuksesta lähtien Lomé on tarjonnut AKT-maille kehitysavun lisäksi suosituimmuusaseman EU:n alueelle suuntautuvassa viennissä. (esim. Vihreä Kirja Euroopan unionin ja AKT-maiden välisistä suhteista 2000-luvun alussa, kts. liite 1; ACP-countries)

AKT-maille myönnettyjen kauppaetuisuuksien tarkoituksena on avustaa näiden valtioiden tuotantokapasiteetin monipuolistamista, edistää vientiä, kasvattaa kilpailukykyä ja tukea siten pitkällä aikavälillä maiden taloudellista ja sosiaalista kehitystä. Usein esiin tullut kritiikki koskee tosin EU:n oman edun tavoittelua kehitysyhteistyön nimissä, ja kasvavana huolenaiheena on AKT-maiden taloudellisen tilanteen heikkeneminen Lomé- sopimuksesta huolimatta. Esimerkiksi AKT-maiden

tuonnin osuus koko EU:n tuonnista on laskenut vuosien 1975-91 aikana 7,4 %:sta alle 4 %:iin. Nykykehityksellä AKT-maiden osuuden arvioidaan jäävän alle 2 %:iin vuonna 2000, ellei ratkaisevia muutoksia saada aikaan käynnissä olevien neuvottelujen aikana. Teollisuustuotteiden osalta AKT-valtioille myönnetyt kauppaetuudet perustuvat ei-vastavuoroiseen tullittomuuteen sekä kiintiövapaaseen pääsyyn EU:n markkinoille. Maataloustuotteiden tullivapaus koskee vain tuotteita, joita EU-maat eivät itse tuota. Banaanien tuontia Euroopan markkinoille on säädellyt yksi neljästä Lomé- sopimukseen lisätystä erillisestä hyödykepöytäkirjasta (Commodity Protocols), joista muut säätelevät sokerin, rommin sekä vasikan- ja pihvilihan tullivapaata vientiä. Yksittäisten valtioiden kannalta pöytäkirjoilla on huomattava taloutta tukeva merkitys, mutta negatiivisessa mielessä pöytäkirjojen tärkeys kuvastaa korkeaa riippuvuusastetta harvoista, matalahintaisista ja siirtomaa-aikaisista vientituotteista (esim. Mäki, Anne-Mari 1999, Euroopan Unionin Kehitysmaapolitiikka) Banaanikiistan kuluessa Euroopan unioni onkin saanut kritiikkiä kehitysmaapolitiikastaan. Banaanikeskustelun yhteydessä on herännyt kysymys siitä, miksi sitten EU ei auta pieniä banaanintuottajavaltioita monipuolistamaan talouttaan, jos banaanikaupalla ei kerran pärjää avoimilla markkinoilla.

AKT-maille myönnetyt erityisjärjestelyt ovat siis ristiriidassa Maailman kauppajärjestön pyrkimysten kanssa. Euroopan unioni on sitoutunut maailmankaupan liberalisointiin, joten AKT-maiden suosituimmuusasema on ennen pitkää todennäköisesti purettava. WTO:n suunnittelema aikataulu on kuitenkin EU.n mukaan liian nopea. Uuden Cotonou-sopimuksen myötäjäisenä EU sai kuusi uutta kumppanivaltiota, ja sen sanotaan nykyisin olevan entistä korostetummin vapaan maailmankaupan airut. EU onkin omaksunut lähtökohdakseen kehitysmaasuhteiden uudistamiselle WTO:n vaatiman lähentymisen maailmantalouteen ja kaupan vapauttamiseen. Kompromissina AKT-maiden ja kansalaisjärjestöjen kritiikkiin EU hyväksyi pitkät siirtymäajat. (www.kepa.fi/forum/uutiset?nid=675)

Banaanikaupan kohtalo ei ratkennut Cotonou-sopimuksen yhteydessä. Muista vastaavista etujärjestelyistä rommiprotokolla lakkautettiin, mutta sokeri- sekä naudan- ja vasikanprotokollat ovat vielä voimassa. (emt.)

1.3. Varsinainen tutkimuskysymys

Aluksi kiinnostuin banaanikiistasta erikoisena, tragikoomisena suurvaltapoliittisena kysymyksenä, ja aloin tutkia sitä perinteisen valtapolitiikan näkökulmasta EU:n ja USA:n välisenä arvovaltakysymyksenä. Pian kuitenkin tuli selväksi, että kysymys on jostain paljon laajemmasta asiasta, kuin yksittäisestä arvovaltakamppailusta, ja että kiista näytti kertovan nykymaailman kehityksestä jotain olennaista. Halusinkin selvittää, mitä banaanisota kertoo globalisoituvan maailman arvoista ja ideologioista.

Politiikalla tulkinnan kautta ymmärrettävänä toimintana voidaan nähdä tietty "materiaalinen" kiinnekohtansa niissä "jäljissä", joita se jättää, toisin sanoen niissä lähteissä joissa viitataan politiikkaan. Kari Palosen teesi on, että politiikan tulkitsemisen kannalta eri jäljet eivät suinkaan ole samanarvoisia, vaan *tekstit* ovat tulkinnan paradigmaattinen lähde, joihin muiden lähteiden käyttö on suhteutettava. "Voidaankin väittää, että kaikella politiikalla on jonkinlainen *tekstuaalinen referenssinsä*, jonka tunnistaminen ja täsmentäminen on perusedellytys politiikan ilmiön tunnistamiselle." (Palonen 1988, 20). Pyrin omassa tutkimuksessani selvittämään tekstuaalisten viitteiden kautta sitä, miten banaanikiistan osapuolet näkevät - ja etenkin haluavat nähdä - kiistan ja sen kontekstin, sekä sitä, millainen näkemys asiasta tekstuaalisten referenssien kautta tuotetaan.

Varsinaiset tapahtumat politiikan näyttämöllä eivät siis ole tutkimukseni pääosassa, vaan tutkimukseni empiirinen fokus on tavassa, jolla kiistan osapuolet käyttävät kieltä rakentaakseen identiteettejään ja vahvistaakseen asemiaan maailmanjärjestelmän valtakuvioissa, sekä median rooli asetelman muodostamisessa.

Koska tekstin merkityksiä ei voida etsiä yksinomaan siitä, mikä siinä on nimenomaan mainittu, vaan myös niistä merkitysyhteyksistä, joihin teksti erilaisia enemmän tai vähemmän huomaamattomia viitteitä hyväksikäyttäen on sidottu, täytyy myös tekstien konteksti ottaa tutkimuksessa huomioon. (Palonen 1988, 62). Siksi

ennen varsinaista diskurssianalyysia hahmottelen sitä historiallista järjestelmää, johon banaanikiista asettuu ja niitä ilmiöitä, joihin kiista on sidoksissa. Kyse on karkeasta luonnoksesta, sillä pääpaino on kielellisessä analyysissa.

1.4. Kirjallisuus ja aiempi tutkimus

Yrittäessäni ymmärtää, mistä banaanisodassa on kysymys, päädyin lukemaan runsaasti tarjolla olevaa globalisaatiota käsittelevää kirjallisuutta. Taustalla oli ajatus siitä, että banaanisota on "alkusoitto" tulevaisuuden aroille kiistanaiheille, joita tullaan käsittelemään kansainvälisen diplomatian avuin, ja joiden kytkökset markkinatalouden voimiin ovat ilmeiset. Banaanisota oli mielestäni malliesimerkki siitä, kuinka monikansalliset yhtiöt määräävät ja määrittävät nykypäivän maailmanpolitiikkaa.

Olennaisin ongelma globalisaatioteorioiden käyttämisessä on kuitenkin se, että itse termi "globalisaatio" on vaikeasti määriteltävissä sen laajasta käytöstä huolimatta - tai siitä johtuen. Tällä nykypäivän muotisanallahan viitataan kaikkeen, mikä liittyy kansainvälistymiseen ja maailmanlaajuistumiseen. Esimerkkinä määrittelyeroista voisi mainita anglosaksisen ja ranskalaisen pohdiskelun eron: Kun anglosaksinen globalisaatio pelkistyy usein pelkäksi liiketaloudelliseksi näkemykseksi talouden kansainvälistymisestä, niin ranskalainen "mondialisaatio" kuvaa kokonaisvaltaisemmin järjestelmämuutosta. [3] Päädyinkin käsittelemään globalisaatiota poliittisen taloustieteen määrittämissä rajoissa, koska silloin termi on mielestäni helpommin käsiteltävissä. Näissäkin rajoissa termi on monisyinen, ja sitä on käytetty mitä moninaisimmissa yhteyksissä. On myös väitetty, että sillä voidaan loppujen lopuksi peittää perinteisiä ongelmia.

Termillä 'poliittinen taloustiede' on pitkä historia, jonka alkujuuret ulottuvat 1600-luvun Ranskaan. Virallisesti termin lanseerasi kuitenkin Adam Smith 1700-luvun loppupuolella, ja siitä lähtökohdasta kehittynyt keskustelu ja tutkimus kansainväliseen poliittiseen taloustieteeseen liittyen voidaan luokitella kolmen eri

[3] kts. esim. http://www.eduskunta.fi/fakta/edustaja/464/globalis.htm

näkökulman alle. Nämä ovat realismi, institutionalismi/pluralismi ja strukturalismi. (Hoogvelt, 3) Kaikkien kolmen teorian olennainen motiivi näyttää olevan tarve selittää paradoksi kansainvälistyvän talousjärjestelmän ja erillisten suvereniteettia puolustavien kansallisvaltioiden välillä ja päällimmäisenä oletuksena ne kantavat ajatusta kansallisvaltion olennaisesta roolista järjestelmän kehittymisessä. (emt. 7) Vasta kriittisen yhteiskuntateorian (critical social theory) myötä alettiin löytää uusia näkökulmia kansallisvaltiopainotteiseen kansainväliseen poliittiseen taloustieteeseen. Muun muassa Robert Cox on onnistunut yhdistämään ja samalla ylittämään neo-realistiset ja neo-marxistiset suuntaukset, ja on siten saanut maineen *uuden* kansainvälisen poliittisen taloustieteen perustajana. Coxin kriittisen teorian kulmakivi on "historiallinen järjestelmä". (emt. 10)

Antonio Negrin ja Michael Hardtin vuonna 2000 julkaistua kirjaa *Empire* ollaan kutsuttu jopa aikamme Kommunistiseksi Manifestiksi. Sen ollaan myös ylistetty olevan ensimmäinen kattava teoreettinen synteesi uuden vuosituhannen globalisaatioprosesseista. Teos identifioi konseptuaalisen muutoksen, joka on kyseenalaistanut useat modernin poliittisen filosofian peruskäsitteet, kuten suvereniteetin, sekä kansallisvaltion ja kansan. Hardt ja Negri yhdistävät tämän filosofisen muutoksen postmodernin yhteiskunnan kulttuurisiin ja taloudellisiin muutoksiin ja sitä kautta muun muassa rasismin uusiin muotoihin, identiteetin uusiin käsitteisiin, kommunikaation ja kontrollin uusiin verkostoihin ja siirtolaisuuden uusiin polkuihin. He pyrkivät myös osoittamaan, kuinka monikansallisten yhtiöiden valta ja tuotannon sekä työvoiman jälkiteollistuminen auttaa määrittelemään tätä uutta imperialistista maailmanjärjestelmää.

Kapitalistisen järjestelmän yhteydestä imperialismiin ja luokkasotaan kansainvälisellä tasolla on puhuttu jo aiemminkin. Muun muassa Raynoldsin kirjassa imperialismin eri muodoista otetaan esille Rosa Luxemburg, joka yhtenä marxilaisen koulukunnan teoreetikoista argumentoi 1900-luvun alussa taloudellisen imperialismin olevan korkein ja lopullisin kapitalismin muoto. (Raynolds 1981, 73)

Geopoliittisen viitekehyksen rajoissa tarkasteltuna banaanisota ilmentää Euroopan unionin ja Yhdysvaltojen keskinäistä kilpailutilannetta vaikutusvallasta. Realismin

mukaan suuntautuneessa vanhassa geopolitiikassa voiman ja vaikutusvallan kasvattamishalu nähtiin ensisijaiseksi kansainvälisen järjestelmän käyttövoimaksi. Uudessa geopolitiikassa yhteisöjen fyysinen laajenemispyrkimys ei ole väistämätöntä, mutta ei myöskään poissuljettua. Nykyaikaista geopolitiikan määritelmää etsittäessä tulee ottaa huomioon maailmanjärjestelmään vaikuttavien voimien muuttuminen, ennen kaikkea taloudellisten tekijöiden merkityksen kasvu ja keskinäisen riippuvuuden lisääntyminen. Uudessa geopolitiikassa alueellisiin jakoihin vaikuttavat voimat ovat yhdistelmiä taloudellisista, kulttuuriin ja historiaan liittyvistä sekä poliittisista tekijöistä. Geopolitiikan tulisikin olla implisiittinen osa kaikkea kansainvälisten suhteiden käytäntöä. Ja jos halutaan tutkia geopoliittisia rakenteita, tulee ottaa huomioon myös se, kuinka valtiot ja kansainväliset järjestöt legitimoivat diskurssinsa avulla olemassa olevia geopoliittisia rakenteita. (Tuomi 1996, 44)

Näin päädyin lopulta globalisaatio – ja glogalisaatiokriittiseen aineistoon tutustumisen jälkeen geopoliittisen kirjallisuuden kautta diskurssianalyyttiseen tutkimukseen. Niistä pääteoksiksi nostin Jokisen, Juhilan ja Suonisen *Diskurssianalyysin aakkoset* ja *Diskurssianalyysi liikkeessä* teokset, sekä Norman Faircloughin mediateksteihin soveltamaa diskurssianalyysia käsittelevän *Miten media puhuu* -kirjan. Lisäksi katsoin tarpeelliseksi perehtyä kulutuksen sosiologiaan ja markkinayhteiskunnan rakenteisiin. Myös kansainvälistä neuvottelukenttää ja suurvaltasuhteita käsittelevä kirjallisuus oli apuna kokonaiskuviota hahmotellessani.

Aiempi tutkimus banaanien osalta rajoittuu tietojeni mukaan pääosin Latinalaisen Amerikan banaanintuottajien tilanteeseen. Suurvaltojen välistä kiistaa banaaneista ollaan tutkittu vähän, mutta saman tyylistä tutkimusta ollaan toki tehty. Näistä itse sain käsiini Tuija Rasin "Kulttuuri keppihevosena" - tutkimuksen, joka analysoi ranskalaista argumentointia elokuvan asemasta GATT-neuvotteluissa 1993 ja Tommi Koivulan "Sodan raamit" - kirjoitelman, jossa tarkastellaan mediatilaa sodan merkitysten tuottajana.

1.5. Tutkimusaineisto

Tiedotusvälineillä taas on enemmän kuin merkittävä asema nyky-yhteiskunnissa, ja mikäli valtaan liittyviä laajempia yhteiskunnallisia kysymyksiä halutaan ymmärtää, on tarkasteltava muun muassa sitä, kuinka talouselämän, politiikan ja kulttuurin vaikuttajien suhteet toisiinsa ja yleisöön rakentuvat tiedotusvälineissä. Norman Faircloughin mukaan tiedotusvälineiden tekstit ovat sosiokulttuuristen muutosten herkkä mittari ja tekstit tulisikin nähdä arvokkaaksi materiaaliksi, kun näitä muutoksia tutkitaan. Yhteiskunnalliset ja kulttuuriset muutokset kun ilmenevät tiedotusvälineiden diskurssikäytännöissä. (Fairclough 1995, 73)

Rajaan tarkasteluni amerikkalaisiin suuriin sanomalehtiin, joiden katson olevan voimakkaita mielipiteiden muokkaajia niin Yhdysvalloissa kuin muissakin liberalistisen maailman keskuksissa. Näitä lehtiä ovat *Washington Post* (WP), The *Washingon Times* (WT), *New York Times* (NYT), *International Herald Tribune* (IHT), *The Wall Street Journal* (WSJ) ja *Journal of Commerce* (JC). Tarkasteluajankohdaksi olen valinnut noin kolmen kuukauden mittaisen jakson vuosien 1998 ja 1999 vaihteessa, jolloin banaanisota oli kuumimmillaan ja valtasi ainakin amerikkalaisten sanomalehtien palstatilaa, sekä kuumensi tunteita valtameren molemmin puolin. Ensimmäinen artikkeli on ilmestynyt 11.11.1998, ja viimeinen 25.2.1999.

En tee siinä mielessä mediakriittistä tutkimusta, että vertailisin eri lehtien uutisointia keskenään ja analysoisin niiden pätevyyttä asian uutisoimisessa. Katson aineistoa kokonaisuutena, ja etsin mieluummin yhteneväisyyksiä uutisoinnissa, sillä pyrin lukemaan teksteistä vallitsevan hegemonisen diskurssin ilmenemismuotoja ja diskurssien keskeistä taistelua hegemonisesta asemasta.

1.6. Metodi

Kielellisissä käytännöissä merkitykset ja niiden tuottamisen tavat ovat aina toisiinsa kietoutuneita. Tutkimuksessa tehdään kuitenkin yleensä valintoja siitä, mitä tutkimusaineistosta analysoidaan esiin. Merkityksiä korostavassa tutkimuksessa kysymykset ovat usein mitä-muotoisia ja kiinnostus on pääosin sisällöissä: millaisia merkityksiä ihmiset puheissaan ja kirjoituksissaan tuottavat. Merkityksen tuottamisen tapojen painottaminen johtaa puolestaan miten-kysymyksiin: millaisia kielellisiä keinoja käyttämällä ihmiset tuottavat merkityksiä. Käytännössä useimmiten tutkimuksissa käytetään molempia kysymyksiä, ja ero on lähinnä analyyttinen ja teoreettinen. (Jokinen 1999, s.70) Niinpä kysyn tutkimusaineistoltani sekä "mitä"- että "miten" –kysymyksiä. Lisäksi sosiaalisessa maailmassa ilmenee jatkuvaa pyrkimystä ja kamppailua merkitysten moninaisuuden pienentämiseksi. Maailmaan pyritään tuottamaan "totuuksia". Liikkeellä on siis koko ajan ehdotuksia ja tarjouksia totuudeksi. Kysymys kuuluukin: *kenen* kielellä, sanoilla ja termeillä todellisuus kulloinkin määritellään? (esim. Koivula, 25)

Kysymyksiin etsin vastauksia käyttämällä kriittisen diskurssianalyysin keinoja höystettynä retoriikalle tyypillisen yleisöpainotteisen faktan konstruoinnin ja argumentaation avoimuuden korostamisen metodeja. Diskurssianalyysin avulla haen vastauksia lähinnä "mitä"-kysymyksiin, ja retoriikka on käyttökelpoinen etenkin "miten"- kysymysten kohdalla. "Kenen kielellä"- kysymyksiin vastauksia on haettava valta-analyysin keinoin.

Kriittisen diskurssianalyysin lähtökohtana on yleensä oletus joidenkin alistussuhteiden olemassaolosta ja tutkimuksen tehtäväksi asettuu niiden kielellisten käytäntöjen tarkastelu, joilla näitä suhteita rakennetaan ja legitimoidaan. Kriittinen analyysi pyrkii osoittamaan, kuinka tietty diskurssi on muotoutunut tietyistä valtasuhteista ja ideologioista lähtien, ja miten se puolestaan rakentaa sosiaalisia identiteettejä, sosiaalisia suhteita sekä tiedon ja uskomusten systeemejä (Fairclough 1992, s.12). Analyyttisen diskurssianalyysin erottaa kriittisestä sen pyrkimys

tiukkaan aineistolähtöisyyteen, jolloin tavoitteena on olla mahdollisimman avoin aineistolle ja sieltä löytyville jäsennyksille. Ei kriittiselle analyysille olennaista on sen pyrkimys objektiiviseen kuvailuun. Kriittinen ja analyyttinen orientaatio eivät kuitenkaan ole väistämättä toisiaan poissulkevia. "Esimerkiksi kriittisestä tutkimuksesta tuttuja analyyttisiä käsitteitä ja kysymyksenasetteluita käyttävä tutkija voi aineiston analyysissä pyrkiä katsomaan aineistoaan avoimesti ja antaa myös 'etukäteisoletuksille' vastakkaisille tuloksille mahdollisuuden nousta esille" (Jokinen 1993, s.87). Ja tietysti toisin päin: analyyttiseksi tarkoitetusta tutkimuksesta voi muotoutua varsin kriittinen puheenvuoro. Itse tarkastelen aineistoani valmiiksi rakennetusta näkökulmasta kriittisen diskurssianalyysin menetelmien avulla, mutta pyrin olemaan avoin myös etukäteisoletuksia vastaan todistaville seikoille.

Tiedotusvälineiden diskurssijärjestystä voi – ja mielestäni tulee - tarkastella siis kulttuurisen vallan ja hegemonian alueena. Fairclough ehdottaa, että vallan ja hallinnan teoretisointiin voi ottaa avuksi Gramscin käsityksen hegemoniasta, mikä korostaa pakkovallan sijaan suostumuksen kautta syntynyttä valtaa. Tämän mallin mukaan kysytään, artikuloivatko erilaiset diskursiiviset käytännöt diskurssijärjestyksessä yhdessä siten, että ne *kokonaisuudessaan* pitävät yllä valtasuhteita. (Fairclough 1995, 92) Itse sovellan tutkimuksessani Antonio Gramscin jalanjälkiä seuraavan Robert Coxin ajatuksia hegemonian toteutumisesta maailmanlaajuisessa historiallisessa järjestelmässä.
Aion siis tutkia diskurssianalyyttisin ja retorisin keinoin, kuinka kielelliset valinnat ja sitä kautta ideologinen taistelu toteutettiin banaanisotaa koskevan mediatilan rakentumisessa valtamedian mediaikkunassa.

2. MAAILMA, JOSSA BANAANISTA KIISTELLÄÄN

2.1. Banaani kulutushyödykkeenä

Vaikka banaani on tärkeä kansainvälinen vientihedelmä, ei sen voi kuitenkaan sanoa olevan kansantaloudellisesti kovin merkittävä artikkeli muille kuin Itä-Karibian pienille saarivaltioille. Sitä ei voi verrata arvokkaiden mineraalien merkitykseen maailmankaupassa, vaikkakin sen markkina-alueista näytetään käyvän katkeraa kiistaa niin monikansallisten suuryritysten ja pienviljelijöiden kuin valtioidenkin kesken. Mikä sitten on tehnyt banaanista niin herkullisen riidan aiheen, että siitä kirjoiteltiin maailman suurimmissa sanomalehdissä lähes päivittäin kuukausien ajan, ja että kiistaa käytiin jopa sotasanastoa lainaamalla? Onko banaani jotenkin erityisen mediaseksikäs artikkeli, vai symbolisoiko se jotain erityistä historiansa tai ulkonäkönsä ansiosta? Voiko banaanin väittää olevan esimerkiksi vallan yksi symboli, tai sillä olevan oma funktionsa politiikan merkityksellistäjänä? Vai toisinpäin: onko kylmän sodan jälkeisenä aikana mahdollisuus kehitellä kinaa suhteellisen mitättömistä asioista suurvaltojen välille, kun ei enää ole olemassa välitöntä "hengenvaaraa", kuten Olli Kivinen pohti Helsingin Sanomien kolumnissa keväällä 2000 (9.3.2000)?

Kun tällä tavoin näemme maailmanpolitiikan kiistojen soluttautuvan ruokapöytiimme, herää myös kysymys, toimiiko kuvio toisin päin? Onko kuluttajalla loppujen lopuksi ollenkaan mahdollisuutta vaikuttaa kulutuspäätöksillään poliittisiin - ja yhä enemmän- taloudellisiin ratkaisuihin? Liberaalin markkinayhteiskunnan tulisi ideologialtaan mahdollistaa kuluttajan vaikuttamisen kysynnän kautta markkinoiden toimintaan ja rakenteisiin, mutta salliiko lopulta suuryritysten ja -valtojen hegemonia markkinoiden demokratian toiminnan, tai haluaako "keskivertokuluttaja" edes vaikuttaa?

2.1.1. Banaanien taikamaailma

Selvittäessään nykymuotoisen markkinatalouden syntyhistoriaa Kaj Ilmonen kertoo kirjassaan Tavaroiden Taikamaailma, että kapitalististen markkinoiden yleistyminen johti kulutuksen ja tuotannon erkanemiseen vähitellen pysyvästi erillisiksi elämänpiireiksi. Esimerkkinä tästä Ilmonen kertoo sokerin "sosiaalisesta elämänkaaresta": Sokeri ja sokeripitoiset aineet ovat olleet tunnettuja jo aikojen alusta, mutta vasta kun sokeriruo'on tuotanto siirtyi 1600-luvulla Karibialle, sokeri saavutti maailmankaupassa miltei johtavan aseman. Tätä selitti artikkelin haluttavuuden lisäksi tuotantotekninen mullistus sokeriruo'on viljelyssä, joka kehitti sokerista vähitellen massatuotteen. Teknisen uudistuksen ydin oli pellon ja tehtaan järkiperäinen yhdistelmä, plantaasi, joka toimi pääasiassa Afrikasta tuodulla orjatyövoimalla. Tuotannon tehostuessa sokerin hinta laski ja kysyntä lisääntyi Eurooppalaisissa emämaissa, joissa sen käyttö yleistyi 1700-luvulla pienen vähemmistön ylellisyydestä koko kansan käyttöön. Tästä työvoiman ja sokerin erisuuntaisesta liikkeestä syntyi modernille tuotannolle ja kulutukselle ominainen kauppatriangeli alkumuodossaan. (Ilmonen 1993, 26-28)

Voisi arvella, että banaanin sosiaalinen biografia on historian aikana kehittynyt saman suuntaisesti, eurooppalaisittain eksoottisesta luxustuotteesta tehokkaiden plantaasiviljelmien ja maailmanmarkkinoiden avulla maailmanlaajuiseksi massakulutushyödykkeeksi. Kysymyksessä on nyt vain kaksi kauppatriangelia, joiden yhdet kulmat kohtaavat maailmanmarkkinoilla ja kilpailevat vallastaan. Toinen kauppatriangeli koostuu Latinalaisen Amerikan tuottajista, amerikkalaisista jättiyhtiöistä ja lopulta maailmanmarkkinoista. Toinen, pienempi triangeli taas koostuu AKT-maiden tuottajista, Euroopan Unionista ja EU:n kuluttajista. Triangeleiden yhteiset kulmat siis törmäävät maailmanlaajuisilla banaanimarkkinoilla.

Banaani ei mielestäni sisällä nykymaailmassa merkityksellistä symbolista arvoa, joka ainakaan olennaisesti vaikuttaisi banaanisodan syntyyn tai kehitykseen. Banaani on tässä kontekstissa kansainvälisten markkinoiden massakauppatavara, joka on metafetisoitunut arvospekulaatioiden kohteeksi, ja banaanisodassa yhdeksi nykypäivän kansainvälisen valtapolitiikan välineistä.

2.1.2. Kulutuksen monitasoisuus

Kumpi sitten synnyttää kumman, muna vai kana, kulutus vai tuotanto? Siitä on edelleenkin useita eriäviä käsityksiä. Marxilaisesta ajattelusta peräisin olevan käsityksen mukaan kulutus ja tuotanto ovat toistensa perustavia edellytyksiä. Toisaalta tuotanto on kaiken kulutuksen perimmäinen ehto, luodaanhan tuotannossa kulutuksen esine, palkat ja kulutuksen tapa. Toisaalta taas, kulutus uusintaa tuotannon sekä uuden palkkatyön tarpeen ja on siten pääoman kasaamisen sekä työpaikkojen uusintamisen edellytys.

The System of Objects (1968) teoksessa Baudrillard loi uuden, neo-marxistiseen näkökulmaan nojaavan ajattelutavan kulutusyhteiskunnasta. Sen perusajatuksena on, että kulutuksesta on tullut määräävin tekijä sosiaalisen järjestyksen muovaajana ja sen sisäisten rakenteiden järjestäjänä. Vaikka Baudrillard hylkää myöhemmässä tuotannossaan (The mirror of production 1973) marxilaisen lähtökohdan, koska se on käsitteellisesti liian lähellä poliittista taloustiedettä ja ideologista sanomaa (Baudrillard 1988, 4), ovat hänen marxilaista lähtökohtaa täydentävät ajatuksensa kulutuksesta tuotantoa ohjaavana voimana mielestäni käyttökelpoisia kun halutaan ymmärtää kulutus-tuotanto -kuviota yhteiskunnallisena funktiona mahdollisimman laajasti. Baudrillard nimittäin väittää kilpailuyhteiskunnan, joka toimi täysin "vapauden kultaisen säännön" mukaan, muuttuneen nykypäivän kulutusyhteiskunnaksi. Sen lopullinen päämäärä on tarpeiden monopolisointi, jonka kautta päästäisiin lopulta tuotannon kontrolloimiseen.

Käsittäisin siis, että kun kilpailuyhteiskunnassa markkinavoimat pyrkivät hallitsemaan markkinoita tehokkaalla tuotannolla kilpailemalla muun muassa mahdollisimman alhaisilla tuotantokustannuksilla voiton maksimoimiseksi, on

painopiste kulutusyhteiskunnassa siirtynyt kuluttajien tarpeiden muokkaamiseen omien tarkoitusperien ja tarjonnan mukaisiksi. Päämäärä on siis edelleen sama, mahdollisimman suuri markkina-asema, mutta lähtökohta ja prosessi on erisuuntainen kuin kilpailuyhteiskunnassa: kun ennen muokattiin tuotantoa kuluttajan tarpeita vastaavaksi, muokataan nyt kuluttajan tarpeita tuotantoon sopiviksi. Tässä kilpailussa avainasemassa on psykologinen vaikuttaminen, jota harjoitetaan mielikuvien ja ideologioitten avulla. Arjun Appadurai vetääkin tästä Baudrillardin hahmottelusta johtopäätöksen, että vaikka kuluttajaa kannustetaan jatkuvasti uskomaan, että hän on toimija (actor), on hän tosiasiassa parhaassakin tapauksessa vain valitsija (chooser) (Appadurai 1990, teoksessa Global Culture, 307).

Baudrillardin mielestä kulutusobjektit luovat systeemin, joka kategorisoi ja koodaa käyttäytymistä ja yhteiskuntaryhmiä. Mielikuvat ja merkitykset, joita objektit sisältävät ja tuottavat, ovat vahvasti kontrolloituja, ja siten myös paras väline tuottaa yhteiskunnallista järjestystä. Tästä seuraa, että kulutusobjekteja tulee analysoida kielellisten kategorioiden ja merkkien järjestelmien kautta. (Baudrillard 1988, 11) Kulutusobjektit eivät kuitenkaan sinänsä muodosta omaa kieltään, vaan merkitysjärjestelmän, koska siltä puuttuu aktiivinen lauserakenne (syntax). Merkitysjärjestelmä on yksinkertaisen tehokas koodisto, joka muodostaa universaalin sosiaalisen statuksen systeemin. Tuo systeemi ei ole myöskään mikään materiaalinen käytäntö sinänsä, eikä vaurauden ilmausta, saatikka määritelmä ruoastamme, vaatteistamme, autoistamme tai edes viestiemme tai kommunikaatiomme sisällöstä; se on järjestelmä kaikesta tästä merkityksellisestä substanssista yhdessä. (emt. 21-22) Kulutusta on siis Baudrillardia seuraten vaikea määritellä. Sen kohteena eivät ole materiaaliset tavarat tai asiat itsessään, sillä ne puolestaan ovat tarpeen tai tyydytyksen kohteita. Ihmiskunta on Baudrillardin mukaan aina ostanut, omistanut, nauttinut ja tuhlannut, mutta kuluttanut vasta nyky-yhteiskunnassa. Vasta nyky-yhteiskunnassa objektista on kuitenkin kehittynyt merkki, sign, mikä on edellytyksenä objektin muuttumiselle kulutuksen kohteeksi. (emt. 21) Oleellista näissä Baudrillardin ajatuksissa on se, että tutkittaessa kysynnän ja tarjonnan kohtaamista huomio tulisi nykyään kiinnittää entistä enemmän kuluttajaan ja siihen, kuinka kuluttajaa pyritään ohjailemaan mielikuvilla. Mielikuvat syntyvät yleensä jonkin ideologian pohjalta, jonka selvittäminen voisi auttaa näkemään

yhteiskunnassa vallitsevia arvoja ja niiden ohjailevaa vaikutusta (esim. amerikkalainen liberalismin ja vapaan kaupan ihanteet vs. eurooppalainen hyvinvointivaltion puolustus).

Kulutuksen monitasoisuus ja määrittelemisen vaikeus osoittaa mielestäni, että yhden artikkelin - esimerkiksi banaanin- merkitystä järjestelmän koodistossa on melko mahdotonta tyhjentävästi selvittää. Kulutuksen koodisto globaalin järjestelmän tuottajana on koko ajan muuttumassa monimutkaisemmaksi merkistöksi, jossa yleistysten ja stereotypioiden tekeminen voi viedä metsään.

Jean Baudrillard painottaa siis, että nykyoloissa kulutetaan vain merkkitavaroita, sillä käyttöarvo koostuu ensi sijassa tavaramerkistä, ja juuri tavaramerkit ja niiden käyttötavat antavat nykyään kulutukselle sen merkityksen, jonka tuotanto aineellistaa. Huomionarvoista mielestäni on, että mikään muu maataloushyödyke (esim. sokeri, kahvi tai kaakaopavut) ei ole niin tiiviisti identifioitunut dominoivien yhtiöiden brandeihin kuin banaani, joka assosioidaan lähes poikkeuksetta kuluttajien parissa Chiquitaan, Doleen tai Del Monteen (joista kuluttaja voi valita). Muutamien suurten yhtiöiden dominoiva asema on sinänsä tuttu käytäntö myös muiden maataloushyödykkeiden kaupassa. Mielenkiintoinen huomio on myös se, että mikään muu menneillään olevista WTO:n kiistoista ei ole niin suoranaisesti lähtenyt yritysmaailman sponsoroijien aloitteesta kuin banaanisota. (esim. www.iuf.org/iuf/editorials/banana01-00.htm)

2.2. Vapaan kaupan doktriinin taustalla oleva teoria

Liberalistisen ideologian mukainen argumentointi vapaan kaupan puolesta sisältää oletuksen, että globaali hyvinvointi maksimoituu, jos valtiot lakkaavat tavoittelemasta omavaraisuutta ja erikoistuvat tuottamaan niitä tuotteita, joita ne tuottavat kaikista tehokkaimmin. Näin ne voivat viedä maasta ulos tehokkaasti tuottamiaan tuotteita ja saada vaihdossa sellaisia tuotteita, joita joku muu maa tuottaa tehokkaammin. Täten syntyy maailmankaupan voittoa, jonka sitten tulisi lisätä maailmanlaajuista tuottavuutta ja kulutusta. (Hocking & McGuire, s.41) USA on

ottanut liberalistisen vapaan kaupan doktriinin omakseen, ja on ajanut sitä sekä poistamalla omia tullirajoituksiaan, että vaatimalla samaa myös muulta maailmalta.

Mutta vapaa kauppa ei ole koskaan toteutunut puhtaana missään maailman kolkassa. Nykyiset kehitysmaat ovat teollistuneet korkeiden tullirajoituksien ja muiden tuontirajoitteiden takana, jotka usein ovat edelleen voimassa. Samoin, monet nykyisin tehokkaat ja kilpailukykyiset teollisuudenalat, niin etelässä kuin pohjoisessakin, olisivat todennäköisesti heikoilla - tai jopa hävinneet - jos niitä ei olisi niiden alkutaipaleella suojeltu ulkoiselta kilpailulta. Silti, miltei kaikki hallitukset ovat sitoutuneet kaupan vapauttamisen kritiikittömään toteuttamiseen, vaikka samaan aikaan rikkovat sen periaatteita. (Coote 1992, 105)

Bruce E. Moon väittää kirjoitelmassaan 'Ideas and Policies', että lopulta kaikki kauppapoliittiset keskustelut ja väittelyt kumpuavat enemmän tai vähemmän siitä perusristiriidasta, johon perinteisen vapaakaupan ideologian ja merkantilistisen säännellyn talouspolitiikan ero kulminoituu. Tähän väitteeseen hän pääsee johtamalla eteenpäin ajatusta siitä, että jokainen teoria, joka pyrkii selittämään kauppapolitiikkaa, lähtee liikkeelle osapuolten luontaisesta pyrkimyksestä suosia sitä politiikkaa ja toimintatapaa, joka ajaa sen välittömiä intressejä. Moonin teesi on mielenkiintoinen siitä syystä, että hänen mukaansa nuo kyseessä olevat intressit ovat usein hankalia identifioida, joskus jopa osapuolilta itseltäänkin. Hankaluus johtuu siitä, että maailmankauppa tuottaa niin kaoottisen seurausjärjestelmän erilaisten monimutkaisten kausaalisten prosessien kautta. Siksi käy usein niin, että prosesseja pyritään ymmärtämään tulkitsemalla niitä suhteellisen yksinkertaisten teoreettisten kehysten kautta. (Hocking & McGuire 1999, 40).

Moonin mukaan liberalistiselle koulukunnalle tyypillinen käytäntö on tuottaa käsitteitä ja ideoita, jotka muokkaavat kieltä, jota käytetään kauppapoliittisissa keskusteluissa ja tulkittaessa historian tapahtumista "oppitunteja" siitä, mitä erilaisista poliittisista kokeiluista on opittavissa. Liberalistit siis käyttävät selkeän retorisia keinoja ohjelmallisten lisäksi tavoitellessaan ideologista valtaa. (emt. 41) Suunnitelmallisen talouspolitiikan (jonka Moon kategorisoi merkantilistiseksi suunnaksi) toimintatapoja on vaikeampi jäljittää, sillä se on sisäisesti jakautunut

useaan eri suuntaan. Liberalistinen vapaakauppateoria kun taas Moonin mukaan on ”uskonopin” kaltainen yhden totuuden teoria kannattajiensa mielestä. Tämä rakenteellinen epäsymmetria luo lisää konflikteja näiden kahden perusideologian välille siitäkin syystä, että liberalistit olettavat säännellyn talouspolitiikankin oleva puhtaasti jyrkän protektionistista yhden ideologian kannatusta. (emt. 44)

Mielestäni banaanikiistassa törmäävät liberalismi ja protektionismi sekä periaatteellisella että konkreettisella tasolla, ja eurooppalainen merkantilismin moniselitteisyys ja sisäinen ristiriitaisuus tehostaa konfliktia amerikkalaisen vapaakauppa-ajattelun kanssa. Moon väittää liberalistien muokkaavan kieltä, jolla kauppaneuvotteluja käydään, mutta itselläni on banaanisotaa tutkiessani kunnianhimoisena tavoitteena tutkia sekä vapaan kaupan puolesta puhujien, että protektionistisempaa politiikkaa kannattavien argumentointia lähtökohtanani niiden molempien pyrkimys muokata neuvotteluagendaa uusia käsitteitä luomalla ja kieltä uudistamalla.

2.3. Kauppa poliittisesti herkkänä alueena

Kauppapolitiikan toteuttaminen on Brian Hockingin mukaan yksi poliittisesti latautuneimmista toimenpiteistä. Vapaan kaupan suosimisella protektionismin kustannuksella, tai päinvastoin, on vaikutusta toimijoihin ja toimijaryhmiin sekä kansallisten rajojen sisällä, että ulkopuolellakin. Päätökset lisätä tai vähentää tullimaksuja tiettyjen tuotteiden kohdalla on ollut aina poliittisesti herkimpien toimenpiteiden alueella, ja siten myös katkerien väittelyiden aiheena. Näin onkin johdonmukaista, että aikojen kuluessa monissa eri poliittisissa systeemeissä poliittiset puolueet ovat identifioituneet usein sen perusteella, miten ne suhtautuvat vapaan/säännellyn talouden kysymyksiin. (Hocking & McGuire, 1)

Nykypäivänä kauppapolitiikan agenda muuttuu siten, että se vaikuttaa fundamentaalisesti ympäristöön, jossa politiikkaa toteutetaan. Tämä sisältää asteittaisen rajojen murtumisen eri poliittisten prosessin osien ja toimijoiden välillä, ja lisääntyvän vuorovaikutuksen hallinnollisten elinten ja kansalaisjärjestöjen kesken. Lisäksi uusia aiheita nousee kauppapoliittiselle agendalle, ja ne ovat tiiviisti

linkkiytyneitä toisiinsa. Myös rajat paikallisen, kansallisen, kansainvälisen ja alueellisen toiminnan välillä hälvenevät. (emt.)

Vaikka hallitukset ovat perinteisesti tottuneet käyttämään kauppapolitiikkaa valtiovallan välineenä ja siten sitoneet sen tiiviisti osaksi kansainvälistä politiikkaa, on asetelma monimutkaistunut nykyaikana senkin vuoksi, että valtiot joutuvat käsittelemään kauppapoliittiselle areenalle enenevässä määrin nousevia moniselitteisiä eettisiä kysymyksiä. Yksi tässä kohdattavista perusongelmista on se, että esimerkiksi ympäristönsuojelua ja ihmisoikeusasioita ajavia argumentteja voidaan käyttää myös protektionistisissa tarkoitusperissä. (emt. 10) Varsinkin ympäristökysymykset ja kuluttajansuojaa koskevat asiat aiheuttavat usein ristiriitoja myös kansallisen politiikan ja kansainvälisen kauppadiplomatian intressien välillä. (emt., 11) Myös tätä kotimaa-ulkomaa ristiriitaa voidaan käyttää tietoisesti hyväksi kauppapolitiikan neuvottelustrategioita ja argumentteja suunniteltaessa (emt. 15) Perinteiselle kansallisvaltiolle onkin esitelty uusi termi, "trading state", jonka kyky toteuttaa valtiolliset tehtävänsä ei perustu enää alueelliselle vallankäytölle, saatikka fyysiseen voimaan, vaan sille, että se onnistuu luomaan pätevät toimintaedellytykset yrityksilleen, jotka sitten houkuttelevat ulkomaisia sijoituksia maahan ja näin edesauttavat kansallista hyvinvointia. (emt. 13)

Koska perinteiset kauppapoliittiset argumentit protektionismin tai vapaan kaupan puolesta ovat nykyisin laajentuneet kattamaan uusia aiheita, joita uudet toimijat ovat agendalle tuoneet, sijoittuu nykypäivän kauppapoliittinen ympäristö huonosti realistisen koulukunnan kansallisvaltiokeskeiseen näkemykseen kansainvälisistä suhteista. (emt., 2) Olennaista kauppapolitiikan ymmärtämisessä nykyään onkin Hockingin mukaan ottaa käyttöön laaja, "multiperspektiivinen", näkökulma. Sen sijaan, että juututtaisiin tutkimaan sitä, kuka tai mikä on kulloisenkin kauppaneuvottelutapahtuman merkittävin toimija, tulisi yrittää ymmärtää eri toimijoiden ja osapuolten vuorovaikutusta ja linkitystä, sekä niitä areenoita, missä ne toimivat. (emt., 4) Arjun Appadurai kiteyttää kyseisen asian toteamalla, että edes kaikista joustavimmat ja monipuolisimmat marxistisen tradition pohjalta kehittyneet teoriat globaalista kehityksestä eivät ole tarpeeksi koukeroisia selittämään nykypäivän globaalia talousjärjestelmää, sillä sitä ei voida enää ymmärtää

esimerkiksi keskusta-periferia –malleilla tai kansantaloudellisilla alijäämä-ylijäämä – eroilla. (Appdurai 1990, kirjassa Global Culture, 296)

2.4. Robert Coxin näkökulma kansainvälisiin suhteisiin

Robert Cox kritisoi perinteisiä kansainvälisten suhteiden teorioita monelta osin. Ensinnäkin ne ovat aivan liian jumiutuneita valtioiden välisten suhteiden tutkimiseen. Ne ovat myös epäonnistuneet tarvittavan käsitteistön luomisessa, jonka avulla nykypäivän "trans-sosiaalisia" yhteyksiä voitaisiin analysoida ja käsitellä. Kolmas puute on se, että ne eivät ole kriittisesti tietoisia omista historiallisista juuristaan. Hän onkin kehitellyt metodologian, jota voidaan soveltaa tutkittaessa kansainvälisen poliittisen talousjärjestelmän historiallista muutosta. Hän haluaa vastata kysymykseen: Kuinka maailmanjärjestys muuttuu?

Cox päätyy vastaamaan esittämäänsä kysymykseen tutkimalla, mikä aiheuttaa stabiliteetin, pysyvän tilan. Sitä kautta päästään tutkimaan muutosta. Hän soveltaa Antonio Gramscin kehittämää käsitettä hegemoniasta. Gramsci käytti hegemonia-käsitettä selittämään kapitalististen luokkasuhteiden pysyvyyttä ja kansallista sosiaalista järjestelmää. Cox käyttää sitä maailmanlaajuisen järjestelmän selittämiseen. Cox käyttää "historiallisen järjestelmän"- teoriaa, ja määrittelee sen erityiseksi muodostelmaksi ideoiden, instituutioiden ja materiaalisten voimien välillä. Se määrää viitekehyksen, jonka puitteissa tapahtumat aktualisoituvat, mutta ei määrää tapahtumia mekaanisella tavalla. Yksilöt voivat nimittäin reagoida järjestelmän paineisiin joko liikkumalla sen määrittelemän viitekehyksen sisällä tai vaihtoehtoisesti vastustaa sitä, mutta he eivät voi olla kuin sitä ei olisikaan. Sitä ei voi siis jättää huomioimatta. Siinä tapauksessa, että yksilöt menestyksekkäästi vastustavat olemassa olevaa historiallista järjestelmää, he rakentavat toimillaan vaihtoehtoista valtarakennelmaa, kilpailevaa historiallista järjestelmää. (Cox 1981, Social Forces, s. 135; kirjassa Hoogvelt, s. 11) Historiallisen järjestelmän käsite on siis vähemmän deterministinen, kuin useimmat marxistiset historiankäsitykset, ja se jättää auki mahdollisuuden, että historia voi kehittyä useisiin eri suuntiin. Kriittisen yhteiskuntatieteilijän tulisikin paljastaa todennäköiset vaihtoehtoiset tulevaisuudet, joihin yhteiskunta voi kehittyä. (Hoogvelt, 11)

Cox huomaa myös, että aikoinaan institutionalisoituneet ideat voivat vaikuttaa pidempään, kuin ne materiaaliset voimat ja hegemoniset valtarakennelmat, jotka alkujaan ideat synnytti. Siksikin Cox haluaa murtaa historiallisen teorian determinismin, ja nähdä historian avoimena (open-ended). Hän painottaa sitä, että niin humaanit järjestelmät ja tapahtumat, kuin teoria itsessäänkin, ovat kaikki osia historiallista järjestelmää. Kriittinen teoria on tietoinen omasta suhteellisuudestaan ja tämän kautta saavuttaa laajemman aikaperspektiivin ja muuttuu vähemmän suhteelliseksi. (emt., 12) Tämä liittyy yhteen Coxin perusteeseistä, jonka mukaan teoria on aina jotakuta ja jotakin tarkoitusta varten, joten teorialla on aina jokin perspektiivi (Cox 1996, s.87).

"Rajattu kokonaisuus" (limited totality") on tärkeä osa Coxin teoriaa. Rajattu kokonaisuus ei pidä sisällään kaikkea, mutta mieluummin esittää tietyn osan tai tason aktiviteetistä sen historiallisesti paikannetussa todellisuudessa. Ongelmanratkaisuteorian *ceteris paribus*- oletusta seuraava metodi eroaa kuitenkin "pelkästä" ongelmanratkaisusta siinä, että se jatkaa analyysia yhdistämällä ja vertailemalla tutkittavaa historiallista järjestelmää muiden, asiaa koskevien ilmiöiden kanssa.

2.4.1. Historiallisen järjestelmän kolme voimaa

Cox painottaa kriittisessä teoriassaan siis sitä, että tutkittaessa sosiaalisten voimien, valtioiden ja maailmanjärjestysten välisiä suhteita, se täytyy tehdä erityisen 'historiallisen järjestelmän' kontekstissa. Historiallisessa järjestelmässä kolme "voimaa" vaikuttaa toisiinsa dynaamisesti, mutta ei deterministisesti; toimijat voivat siis sopeuttaa itsensä näihin voimiin, tai vaihtoehtoisesti vastustaa niitä. Nämä "voimat" ovat *ideat, instituutiot ja materiaaliset resurssit.* (Leysens 1998, 7)

Edellä esitellyn kolmen "voiman" keskinäisen dynamiikan ymmärtämiseksi on Coxin mukaan olennaista ottaa käyttöön alun perin Gramscin kehittelemä hegemonian konsepti, jota Cox nyt soveltaa kansainvälisten suhteiden tutkimukseen. Maailmanjärjestysten tasolla hegemonia on seurausta ideoiden ja ideologioitten

(esim. vapaa kauppa), instituutioiden (esim. IMF) sekä materiaalisten resurssien (esim. tuotannolliset ja teknologiset, sekä militaariset resurssit) välisestä sopivasta asetelmasta. Lisäksi hegemonia varmistaa konsensuksen ja pyrkii hiljentämään mahdollisen vastustuksen antamalla myönnytyksiä vastahakoisille osapuolille (esim. etuoikeusasema kaupassa tai kehitysapu periferia-alueille). (emt. 8) Varsinkin institutionalisoinnilla ja hegemonialla on Coxin mukaan tiivis yhteys. Instituutiot tarjoavat keinot konfliktien käsittelyyn siten, että varsinainen voimankäyttö minimoidaan. Niistä voidaan tehdä hegemonisen strategian ankkureita, jos ne antavat itsensä eri intressien edustajien käyttöön ja samalla hegemonisen politiikan universalisoinnin välineiksi. Cox selvittää tässä yhteydessä hegemonisen vallan ominaispiirteitä, joihin kuuluu etenkin se, että se pystyy ilmaisemaan ja toteuttamaan johtajuutensa universaaleihin ja yleisiin intresseihin vedoten, niin että kyseessä eivät ole pelkästään sen omat, erityiset intressinsä. Juuri tämä erottaa hegemonisen vallan diktatuurista. (Cox 1996, 99).

Ideat on jaettu *intersubjektiivisiksi* merkityksiksi (intersubjective meanings) - josta esimerkkinä on mainittu yhteiskunnassa yleisesti sisäistetty käsitys valtioista, niiden rooleista ja asemasta kansainvälisessä järjestelmässä - ja *kollektiivisiksi* käsityksiksi sosiaalisesta järjestyksestä (collective images of social order), jotka ovat jakautuneet eri sosiaalisten ryhmien välillä erilaisiksi näkökulmiksi vallitsevien voimasuhteiden legitimiteetin suhteen. Instituutioita käytetään erityisen järjestelmän säilyttämiseksi, ja ne heijastavat olemassa olevia voimasuhteita ja edesauttavat näitä voimasuhteita ylläpitävien "kollektiivisten käsitysten" juurruttamista. Materiaaliset resurssit sisältävät teknologian, vaurauden ja teollisuuden. (emt. 8)

Coxin mukaan nämä voimakategoriat toimivat rakenteellisesti keskenään vastavuoroisesti, mutta ilman mitään yksisuuntaisia deterministisiä vaikutuksia. Cox ajattelee voimakategoriat kolmion muotoiseksi rakenteeksi, jossa vaikutusvirtojen suunta vaihtelee historiallisesta järjestelmästä riippuen. Tästä syystä jokainen tapaus on syytä tutkia erikseen, ja sen perusteella määrittää, mikä vaikuttaa mihin, ja millä tavalla. (Cox 1996, 98)

2.4.2. Historiallisen järjestelmän kolme tasoa

Historiallisen järjestelmän metodia sovelletaan kolmeen eri tasoon, joita ovat tuotannon organisointi eli sosiaaliset suhteet, valtiomuodot ja maailman järjestelmät. Kaikkia näitä tasoja voidaan tutkia joko dominoivan järjestelmän menestyksenä tai kilpailevan järjestelmän olemassaolona. Nämä tasot voidaan ilmaista historiallisen järjestelmän kolmen dynaamisen voiman - kielen, instituutioiden ja materiaalisten resurssien – muodostelmina. Tasot eivät ole missään kiinteässä ja pysyvässä yhteydessä toisiinsa, vaan kuten eri "voimien" lajitkin, esiintyvät vain suhteessa ajankohtaan sidottuun tilanteeseen ja sen aikaansaamiin ominaisuuksiin. (Cox 1996, 12)

Cox valaisee tasojen merkitystä ja niiden historiallista sitoutuneisuutta tarkastelemalla metodinsa kautta Kylmää sotaa. Cox rajaa tarkastelunsa tietoisesti niin sanottuun rajoitettuun kokonaisuuteen, joka koostuu tietyistä instituutioista (esim. NATO), ideologioista (McCarthyismi ja sen seuraajat) ja materiaalisista resursseista (militaristis-teolliset yhdistelmät). Tämä hegemoninen rajoitettu kokonaisuus vaikutti Coxin mukaan merkittävästi tuotantosuhteisiin (esimerkiksi rajoittamalla ammattiyhdistysten sosiaalista tiedostamista muun muassa USA:ssa), valtiomuotoihin (muodostamalla erilaisia sosiaalisen kontrollin ja tarkkailun muotoja) ja lopulta maailmanjärjestelmiin (vapaakauppajärjestelmä ja antikommunistiset liittoumat). (emt.)

Cox tiivistää näiden eri tasojen keskinäisen suhteen seuraavasti:

> "The world can be represented as a pattern of interacting social forces in which states play an intermediate though autonomous role between the global structure of social forces and local configurations of social forces within particular countries." (Cox 1996, 105)

Sosiaalisia voimia ei siis nähdä Coxin teoriassa välttämättä valtion sisäisinä esiintyminä, vaan sekä kansallisvaltioiden rajat ylittävinä maailmanlaajuisina verkostoina että paikallisina muodostumina, joiden välisessä rakenteessa valtiot toimivat jonkinlaisina itsenäisinä välikappaleina.

2.4. Uusliberalistinen "utopia"

"Onko sitten talous todella se hallitsevan diskurssin esittämä puhdas ja täydellinen järjestys, joka vyöryttää vääjäämättömästi eteenpäin ennakoitavissa olevien seuraustensa logiikkaa ja taltuttaa nopeasti laiminlyönnit sanktioilla?", kysyy Pierre Bourdieu kirjoitelmassaan uusliberalistisesta, rajattoman riiston utopiasta. (Bourdieu 1999, 124) Bourdieu ehdottaakin, että jospa taloudellinen järjestys onkin todellisuudessa vain tietyn utopian, uusliberalismin, käytännön sovellutus, joka on näin muutettu poliittiseksi ohjelmaksi. Utopian taustatukena on talousteoria, jonka avulla utopiasta tehdään tieteellistä kuvausta muistuttava rakennelma todellisuudesta. Tukiteorian perustana taas on puhdas matemaattinen fiktio, joka perustuu tiukkaan käsitykseen rationaalisuudesta olennaisesti yksilöllisenä rationaalisuutena, ja joka koostuu rationaalisten kykyjen taloudellisten ja yhteiskunnallisten ehtojen sulkeistamisesta. Siitä on peräisin myös taloustieteen jääräpäinen tapa tarrata vastakkainasetteluun, jonka napoina ovat kilpailuun perustuva ja tehokkuutta tuottava varsinainen taloudellinen logiikka ja toisaalta oikeudenmukaisuuden normille alisteinen yhteiskunnallinen logiikka. Kuitenkin, tämä yhteiskunnallisista ja historiallisista näkökohdista puhdistettu "teoria" pystyy nykyisin paremmin kuin koskaan muuttamaan itsensä todeksi. (emt. 124-125)

Todentaminen tapahtuu ensisijaisesti kielen avulla, ja Bourdieun mukaan itse asiassa uusliberalistinen diskurssi ei ole enää yksi puhetapa muiden joukossa, vaan se on niin sanottu vahva diskurssi. Se on niin vahva ja niin vaikea voittaa juuri siksi, että sillä on puolellaan koko sellaisten voimasuhteiden kenttä, jota se itse on mukana tuottamassa. Kyseisen kentän tuottamiseen uusliberalistinen diskurssi osallistuu erityisesti ohjaamalla taloudellisia suhteita hallitsevien toimijoiden taloudellisia valintoja. Tämän toiminnan nimissä tehdään laaja poliittinen työ, jonka olemassaolo kuitenkin kiistetään, koska se on ulkonaisesti huomaamatonta – ovathan kyseessä anonyymit markkinavoimat, joita ei voi sen enempää hallita kuin vastustaakaan. (emt. 126)

Yksi uusliberalistisen ajattelun vahvuuksista onkin Bourdieun mielestä siinä, että se esittää itsensä eräänlaisena "Olemisen suurena ketjuna". Kyse ei ole todistusten, vaan arvovaltaisten tahojen ketjusta, ja putkesta, jossa liikkuu rahaa ja kaikenlaisia taloudellisia sekä yhteiskunnallisia etuja. "On olemassa ihmisiä, jotka vaihtavat ideologisia palveluksia valta-asemiin... Nämä ihmiset ylläpitävät yhdessä äänettömällä konsensuksella fatalistista puhetapaa, joka koostuu taloudellisten tendenssien muuttamisesta kohtaloksi." (emt. 80-81)

2.5. Imperiumi ja imperialismi tänään

Negrin ja Hardtin perusteesi on, että uusi globalisaation poliittinen järjestys on aikamme imperialismia, ja he kutsuvat siksi tätä valtarakennelmaa Imperiumiksi (Empire). Negrin ja Hardtin imperialismi on kuitenkin jotain muuta kuin me käsitämme esimerkiksi eurooppalaiseen historialliseen kehitykseen peilaten. Imperiumi on Negrin ja Hardtin mukaan johdettavissa amerikkalaiseen perustuslaillisuuden elementteihin, jotka taas rakentuvat sekamuotoisten identiteettien ja heterogeenisten yhteisöjen traditioon perustuen. Imperiumissa kapitalismi on alistanut koko maapallon ja luonut uuden poliittisen komennon, joka ei enää perustu kansallisvaltioihin, jotka haluaisivat oman edun nimissä alistaa ei-kapitalistisia markkinoita. Nykyinen imperiumi ei siis ole myöskään Yhdysvaltojen imperialismin muoto, vaan jotain aivan muuta. Tosin Negri ja Hardt puhuvat Imperiumin kolmesta Roomasta: Washigton (voima), New York (raha) ja Los Angeles (spektaakkeli) (Monti , Voima 6/2000). Robert Cox onkin todennut, että maailman kaupungit ovat globaalin talousjärjestelmän "koskettimia": Globaali rahoitusjärjestelmä on saavuttanut säätelemättömän ja sähköisesti 24-tuntia vuorokaudessa toimivan verkoston, jonka kollektiivinen päätösvalta on keskittynyt enemmänkin maailman kaupunkeihin – New Yorkiin, Lontooseen, Pariisiin ja Frankfurtiin - kuin valtioihin, joista se leviää tietokoneiden välityksellä muualle maailmaan. (Cox 1996, 301)

Imperiumin hallintomuoto ei perustu mihinkään sopimuksiin tai sopimusjärjestelmiin, saatikka mihinkään federalistiseen lähtökohtaan. Uuden imperialistisen normiston lähtökohtana on uuden taloudellis-teollis-

kommunikatiivisen koneiston synty, jota Hardt ja Negri kutsuvat globaaliksi biopoliittiseksi koneeksi (globalized biopolitical machine). Siksi sitä ei voi ymmärtää traditionaalisten juridisten instrumenttien avulla, vaan sitä on tulkittava teollisen johtamisen ja teknologian poliittisen hyödyntämisen historiallisen kehityksen tutkimisen kautta. (Hardt ja Negri, 2000, 40) Talous ja politiikka näyttävät joka tapauksessa esiintyvän yhä enemmän erottamattomina ja sidoksissa kommunikaatiojärjestelmään.

Kommunikaatioverkosto on Hardtin ja Negrin mukaan elävässä yhteydessä uuden maailmanjärjestelmän olemassaolon kanssa, sillä se on sekä järjestelmän syy että seuraus, ja samalla järjestelmän tuote ja sen tuottaja. Kommunikaatio ei vain ilmaise, mutta myös organisoi globalisaation liikkeitä. Kommunikatiivinen tuotanto ja imperialistisen legitimiteetin rakentaminen marssivat Hardtin ja Negrin mukaan käsi kädessä. Imperialistinen koneisto elää tuottamalla näennäisesti tasapainon kontekstia (equilibria) ja/tai eliminoimalla eroja, esittäen samalla, että se ajaa takaa universaalia kansalaisuutta. Tähän päämäärään se pyrkii tehostamalla sen interventioita jokaiseen kommunikaatioverkoston elementtiin. Yhteydessä kielen kautta tuottamiseen, kielelliseen todellisuuden rakentamiseen ja sitä kautta olemassa olonsa perustelemiseen piilee perusavain imperialistisen oikeuden legitimoinnin ymmärtämiseen. (emt. 32)

3. AVATAAN MEDIAIKKUNA

Norman Fairclough toteaa kirjassaan Miten media puhuu, että "mikäli valtaan ja hallitsemiseen liittyviä laajempia yhteiskunnallisia kysymyksiä halutaan ymmärtää, on tarkasteltava sitä, kuinka talouselämän, politiikan ja kulttuurin vaikuttajien suhteet yleisöön rakentuvat tiedotusvälineissä. Keskeinen kysymys on se, millä tavoin toimittajien ja yleisön sekä poliitikkojen ja yleisön välisten suhteiden konstruointi on muuttunut: perustuvatko näiden ryhmien väliset suhteet demokraattiseen kanssakäymiseen vai onko suhteet rakennettu niin, että asetelma ylläpitää ja vahvistaa jo olemassa olevia valtasuhteita?" (Fairclough 1997, 166)

Diskurssikäytännön näkökulmasta katsottuna diskurssien luovan uudelleenmuokkauksen mahdollisuudet näyttävät rajattomilta, mutta Faircloughin mukaan tällaisia luovia prosesseja kuitenkin kahlitsee olennaisella tavalla se sosiokulttuurinen käytäntö, johon diskurssi on upotettu – erityisesti valtasuhteet. Siksi onkin tärkeää, että diskurssianalyyttinen teoria yhdistetään kysymyksiin vallasta, ja Faircloughin mielestä gramscilainen hegemoniateoria on tässä yhteydessä erityisen käyttökelpoinen. Tarvitaankin sellaista analyysia, jossa diskurssityyppien välisiä suhteita eritellään sekä diskurssijärjestystysten sisällä että niiden välillä. (Fairclough 1997, 104)

3.1. Robert Coxin historiallisen järjestelmän metodi banaanikiistan viitekehyksenä

Mielestäni voisin käyttää Coxin historiallisen järjestelmän metodia banaanisotaan yrittäessäni hahmottaa kiistan kontekstin eri toimijoiden asemaa ja suhteita. Ainakin se voisi toimia niin sanottuina dominoivan järjestyksen raameina, joihin aseteltuna kiistaa voi johdonmukaisemmin tarkastella. Elementit, eli dynaamiset "voimat", sekä historiallisen järjestelmän eri tasot tästä rajatusta kokonaisuudesta, eli banaanisodasta löytynevät.

Näkyvimmät instituutiot banaanisodan taustalla ovat WTO (Gatt) ja EU. Instituutioihin voidaan luokitella myös USA, jolla katsotaan olevan etuoikeutettu asema järjestelmän huipulla, vaikkei se toteuta suoranaisesti perinteisellä tavalla

harjoitettua kansallisvaltioperusteista imperialismia. Se kun ei ainakaan Hardtin ja Negrin mukaan ole enää edes mahdollista nykypäivän maailmassa. Kylmän sodan aikana Yhdysvallat kuitenkin otti käyttöönsä imperialismin manttelin. Yksi kylmän sodan huomattavampia merkityksiä olikin se, että vanhojen voimien merkitys laski ja samalla USA:n aloite imperialistisen järjestelmän luomiseksi sai tuulta alleen. (Hardt ja Negri 2000, 179) Kylmän sodan loppuvaiheissa USA:n rooli oli taata ja juridisesti tehostaa sitä monimutkaista prosessia, jolla pyrittiin luomaan uusi ylikansallinen oikeusjärjestelmä. (emt. 181) Tämä selittänee osittain USA:n edelleenkin keskeistä roolia globaalissa järjestelmässä. Useiden tulkintojen mukaan USA:n rooli itse asiassa vain korostuu uuden vuosituhannen maailmanpolitiikassa, ja onpa 2000-lukua tituleerattu suoraan Amerikan vuosisadaksikin (Korhonen 2000, The Eurasian Politician).

Konstitutionaalisesta näkökulmasta katsoen olennaisempaa nykyiselle maailmanjärjestelmälle on kuitenkin USA:n sisäisen perustuslaillisen projektin luonne, joka perustuu avoimen tilan uudelleen artikulointiin ja erillisten suhteiden välisen verkoston uudelleen muotoilemiseen rajaamattomassa maastossa. (Hardt ja Negri 2000, s.182) Imperialismin "kolmoiskäsky" Hardtin ja Negrin muotoilemana kuuluukin: yhdistä, erota, johda. Imperiumi huomaa olemassa olevat tai potentiaaliset eroavuudet, joita se korostaa ja hallitsee. (emt. 201) "Sulatusuuni-periaate" on järjestelmää ylläpitävä, sillä se vaikeuttaa sisäisen vastarinnan yhtenäistä muodostamista. Hardt ja Negri väittäväkin, että nykypäivän Imperiumin idea on syntynyt USA:n sisäisen konstitutionaalisen prosessin maailmanlaajuisen leviämisen seurauksena, ja että entinen kansainvälinen oikeuskäytäntö on muuttunut järjestelmän sisäiseksi konstitutionaaliseksi prosessiksi. (emt. 182).

Instituutioihin lukisin myös valtamedian, onhan se rakenteellisesti vakiintunut toimintajärjestelmä, joka konkretisoi hegemonista ideologiaa. Konkretisoinnin välineenä toimii ennen kaikkea kieli, joten media jakautuu mielestäni kahteen "voimatekijään"; rakenteellisesti se kuuluu instituutioihin, mutta funktionaalisesti se voitaisiin luokitella ideoiden/kielen voimatekijän piiriin.

Kiistaa koskevat ideologiat liikkuvat pääosin janan liberalismi – protektionismi välillä, ja tämä ideologinen taistelu näkyy tutkimusaineistossa kielellisinä valintoina. Kiistaan vaikuttavat materiaaliset resurssit ovat esimerkiksi monikansallisten yhtiöiden sijoitukset ja pääomavirrat. Tietysti itse banaani on myös luokiteltava materiaalisiin resursseihin kansainvälisen kaupan massahyödykkeenä.

Tuotannollisiin ja sosiaalisiin suhteisiin banaanikiistankin taustalla vaikuttava hegemoninen järjestelmä aiheuttaa esimerkiksi pienten viljelijöiden tippumisen kilpailusta ja siten tuotannon keskittymistä entisestään jättiyritysten käsiin. Valtiollisella tasolla vaikutusta on vaikkapa kansallisvaltioiden painoarvon suhteellisessa heikkenemisellä jopa valtion sisäisiin asioihin vaikuttamisessa taloudellisten voimien näkyvämmän osallistumisen kautta. Ja sitten maailmanjärjestelmätasolla päästäänkin vapaakauppakysymyksiin ja globalisaatioon. Seuraavaksi tulisi Coxia seuraten siirtyä tarkastelemaan näiden eri tasojen suhdetta toisiinsa - esimerkiksi mikä merkitys pienten viljelijöiden eliminoimisella on vapaakauppakysymykseen? Joutuuko banaaninviljelymaat monipuolistamaan tuotantorakennettaan ja sitä kautta ponnistamaan maailmanmarkkinoille mukaan, vai tippuvatko ne kokonaan pois ja jäävät "dependenteiksi", jolloin myös maailmankauppajärjestelmä keskittyy entisestään? Vai nouseeko muutosvastarinta niin kovana, että koko systeemi joutuu koetukselle - ja niitä muutoksia, joita banaanikiista ja siihen liittyvät ilmiöt aiheuttavat. Tässä voisi suurennuslasin alle nousta vaikkapa kansalaisjärjestöjen rooli, EU:n sisäpolitiikka, kansainvälisen neuvotteluagendan muutos ja kuluttajan asema kansainvälisessä kaupassa.

Nämä mielenkiintoiset kysymykset sivuutetaan kuitenkin tutkimuksessani, sillä rajoitan tarkasteluni yhden "voimatekijän" piiriin, eli tutkin diskurssianalyyttisin ja retorisin keinoin, kuinka kielelliset valinnat ja sitä kautta ideologinen taistelu toteutettiin banaanisotaa koskevan mediatilan rakentumisessa valtamedian mediaikkunassa. Keskityn siis siihen, mikä vaikutus ideoilla ja kielellä on muiden voimatekijöiden, eli materiaalisten resurssien ja instituutioiden asemaan historiallisessa järjestelmässä, joka toimii banaanikiistan viitekehyksenä.

Lopulta peilaan kielellisten ratkaisujen vaikutusta historiallisen järjestelmän eri tasoihin, eli kuinka tuotetut totuudet ovat muokanneet ja tuottaneet ympäröivää todellisuutta niin sosiaalisella, valtiollisella, kuin maailmanlaajuisellakin tasolla.

3.2. Valta-analyysin painotukset

Analysoitaessa vallan ja diskurssien keskinäisiä suhteita valtaa tarkastellaan produktiivisena, sosiaalisiin käytäntöihin kietoutuneena ilmiönä. Valta-analyysille ominaisia painotuksia löytyy ainakin Jokisen ja Juhilan mukaan viidenlaisia:

1. Ollaan kiinnostuneita diskurssien välisistä...
2. ...ja sisäisistä valtasuhteista.
3. Analysoidaan sitä, miten tietyt diskurssit muotoutuvat hegemonisiksi.
4. Arvioidaan hegemonisten diskurssien käyttöön kytkeytyviä ideologisia seurauksia.
5. Pohditaan muutoksen mahdollisuutta.

(Jokinen ym. 1993, 75)

Ensimmäinen painotus, diskurssien välinen tarkastelu, jää oletettavasti analyysissäni melko vähäiseksi, sillä olen tarkoituksellisesti valinnut valtamedian tarkasteltavakseni. Alkuhypoteesina pidän sitä, että banaanisodan kautta on luettavissa tarinoita niin liberalistisen ideologian nykytilasta ja voittokulusta, kuin perinteisestä valtataistelusta suurvaltojen välilläkin. Yritän kuitenkin olla sulkematta silmiäni erilaisten diskurssien löytymiseltä tai liberalistisen diskurssin valta-aseman kyseenalaistamiselta. Siksi aloitan tarkasteluni diskurssien välisistä ja etenkin sisäisistä valtasuhteista. Sen jälkeen aion myös miettiä yleisösuhdetta, vaikka sitä ei varsinaisiin Jokisen ja Juhilan painotuksiin erikseen sisällytetäkään. Sitten siirryn diskurssien hegemonisoitumiseen ja sen mahdollisiin ideologisiin seurauksiin sekä pohdin muutoksen mahdollisuutta.

3.3. Banaanisota mediaikkunan näyttämöllä

Hardt ja Negri kutsuvat *Empire* –kirjassaan nykypäivän sosiaalista järjestelmää myös *spektaakkelin yhteiskunnaksi,* jossa he spektaakkelilla tarkoittavat samaan aikaan hajanaista ja yhdistynyttä koneistoa, joka koostuu mielikuvista ja ideoista, jotka

tuottavat ja säätelevät julkista keskustelua ja mielipiteitä. Ennenkin on epäilemättä ollut lukuisia mekanismeja, joilla julkista mielipidettä ja kansalaisten käsitystä yhteiskunnasta ollaan pyritty muokkaamaan, mutta nykyinen media tarjoaa paljon voimakkaampia instrumentteja näihin tarkoituksiin. Hardt ja Negri lainaavat Guy Debordia todetessaan, että spektaakkelin yhteiskunnassa vain se mikä on esillä on olemassa. Vaikkei olekaan olemassa yhtä ainoaa spektaakkelin kontrollin paikkaa, tai varsinaista salaliittoa mediaa manipuloimassa, spektaakkeli näyttää toimivan kuitenkin siten, kuin olisi olemassa jokin kontrollikeskus. Hardt ja Negri väittävät, että politiikan spektaakkeli toimii aivan kuin media, asevoimat, hallitus, ylikansalliset yhtiöt, maailmanlaajuiset rahoituslaitokset ym. toimisivat tietoisesti yhden voiman ohjaamana. (Hardt ja Negri 2000, s.322)

Myös *mediatila* viittaa spektaakkelin tyyliseen konstruktioon, mutta sen on tarkoitus olla käsitteellinen malli, jonka avulla kuvataan viestimissä kulloinkin esillä olevaa tuotosten kokonaisuutta. "Kaikkien sanalliselle, kuvalliselle tai muulle viestintätekniikalle perustuvien viestimien tämänhetkiset tuotokset muodostavat yhdessä mediatilan, joten mediatilalle on ominaista huomattava teknologinen ja sisällöllinen moninaisuus." Viestimet ovatkin tulleet yhä useammin paikaksi tai tilaksi, jossa merkitysten tuottaminen tapahtuu. (Koivula 1999, 25) Vaikka mediatila on teknologisesti ja sisällöllisesti moninainen, niin sen sisällön muotoutumisessa on kuitenkin omat säännönmukaisuutensa, jotka rajaavat tietyn aihepiirin asioiden ilmenemistä ja käsittelytapaa. Eli jos politiikka tapahtuu mediatilassa, voidaan mediatilan toimintasääntöjen tai logiikan sanoa kehystävän politiikan logiikkaa. (emt. 26) Tällä perusteella voidaan väittää, että banaanisotakin ilmenee amerikkalaisen medialogiikan piiriin kuuluvana mediatilana.

Nykyisen maailmanlaajuistumiskehityksen kautta ollaankin tultu asetelmaan, jossa mediatila avautuu myös maailmanpolitiikan toimijoiden strategisena toimintaympäristönä. Tämä pakottaa maailmanpolitiikan eri toimijat toimimaan alueella, jota ne eivät täysin pysty kontrolloimaan, sillä politiikka on informaatioteknologian aikakaudella tullut laajemman joukon piiriin ja median myötä vuorovaikutteistunut. Valtioiden ja muiden maailmanpolitiikan toimijoiden täytyy siis myös pystyä perustelemaan omaa suhtautumistaan erilaisiin asioihin ja

tapahtumiin entistä paremmin ja uskottavammin. Nykyisinhän toimijoiden strategiat ovat joutuneet tapahtumien merkitysten tuottajina kilpailutilanteeseen muiden tietolähteiden, sekä vaihtoehtoisten tulkintojen ja muiden strategioiden kanssa. Tämä johtaa taitavamman argumentoinnin tarpeeseen ja erityisesti tilannekohtaisen mediastrategian tarve lisääntyy. (emt. 27)

Nykyajan maailmanpolitiikan säännönmukaisuudeksi on Tommi Koivulan mukaan tullut se, että kun joku ilmiö on noussut mediatilaan, avautuu siihen samalla eräänlainen diskursiivinen raami tai "mediaikkuna", jonka kautta ilmiöt tulevat mediassa tarkasteltavaksi ja johon argumentointi pitää sovittaa. Mediaikkuna siis muodostaa argumentoinnin tai mediastrategian reunaehdot. Mediaikkunan syntyminen ajankohtaiseen ilmiöön aiheuttaa myös sen, että ilmiö tulee laajan huomion kohteeksi, ja siksi toimijoiden tekemiset näyttäytyvät yleisölle tämän ikkunan kautta ikään kuin ne tapahtuisivat maailmanpolitiikan "näyttämöllä". (emt. 28)

Politiikan diskurssin voi siis sanoa olevan nykyään suurelta osin medioitunutta. Käytettävät genret[4] eivät enää ole pääasiallisesti perinteisiä politiikan genrejä, vaan medioituneessa politiikan diskurssissa käytetään myös tiedotusvälineiden genrejä. Perinteinen poliittinen toiminta ja sen genret – esimerkiksi puoluekokoukset ja kansainväliset konferenssit - ovat yhä olemassa, mutta tämän lisäksi niitä representoidaan tiedotusvälineissä, ja siten poliitikoille käyvät yhä tärkeämmiksi tiedotusvälineiden luomat politiikan diskurssin genret. (Fairclough 1997, 247) Politiikan medioituminen nähdään joskus siltä kannalta, että tiedotusvälineet ovat vallanneet politiikan, ja joskus taas siten, että politiikka on vallannut median.

Yksi medioitumisen seuraus voisi olla se, että niin nykyiset vasemmistodiskurssit kuin liberalistiset puhunnatkin ovat joidenkin tutkijoiden mielestä erilaisten tapahtumien (events) dominoivia. Diskurssi joutuu jatkuvasti toimimaan tilanteessa,

[4] Faircloughin mukaan diskurssijärjestyksen, eli yhteisön diskursiivisten käytäntöjen verkoston rakennusosina on kaksi keskeistä diskurssityyppien kategoriaa: genret ja diskurssit. Diskurssi on se kieli, jolla tietty sosiaalinen käytäntö representoidaan tietystä näkökulmasta (esim. liberaali poliittinen diskurssi tai marxilainen diskurssi). Laajasti ajatellen diskurssit kuuluvat tiedon ja tiedon koostamisen alueelle. Genre sitä vastoin on kielenkäyttöä, joka yhdistetään tiettyyn käytäntöön ja joka rakentaa jotain tiettyä sosiaalista käytännettä, kuten haastattelua tai hyödykkeiden mainostamista.

jossa sen oletetaan vastaavan enemmän tai vähemmän dramaattisten ja jopa usein banaalien tapahtumien kulkuun. Tämä tekee poliittisen ajattelun vaikeaksi, koska ajattelu täytyy korvata kulloisiinkin erilaisiin poliittisiin positioihin asemoitumisella, mihin tapahtumat toimijoita jatkuvasti haastavat. (Wendy Brown, artikkelissa Korhonen 2000) Poliittisesta puhunnasta on siis tullut lyhytjännitteisempää ja toimijat pakotetaan reagoimaan ulkoa tuleviin ärsykkeisiin.[5] Banaanisota on mielestäni yksi tällainen mediatapahtuma, joka haastaa eri poliittisia toimijoita asemoitumaan mediatilan diskurssijärjestelmässä. Kiista on ollut vireillä vuosikausia, mutta varsinainen banaanisodan mediaikkuna avattiin loppuvuonna 1998, kun suurvallat alkoivat kiistelemään aiheesta lehtien palstoilla.

[5] Ilmiötä on selitetty medioitumisen ja yleisen myöhäismodernisaatiolle tyypillisen hektisyyden lisäksi sillä, että nykyisin ei ole enää poliittisia ryhmiä, jotka kykenisivät vastaamaan toisenlaiseen poliittiseen diskurssiin, sillä enää ei ole esimerkiksi tiiviitä kansalaisliikkeitä, jotka jakavat saman vision ja yhteisen poliittisen näkemyksen (Wendy Brown, Korhonen 2000.). Tämä on kuitenkin mielestäni harhaanjohtava käsitys, sillä varsinkin viime aikojen kehitys on osoittanut kansalaisjärjestöjen aktiivisuuden merkityksen kasvavan jopa maailmanpoliittisella kentällä. Niiden osuus diskurssijärjestelmissä on kieltämättä ollut marginaalinen diskurssien välisten valtasuhteiden vääristyneen rakenteen vuoksi. Ehkä nykyisillä liikkeillä ei ole myöskään niin selkeitä päämääriä, eivätkä ne ole niin selkeästi yhden aatteen liikkeitä, mutta niiden merkitys kasvaa globaalin järjestelmän vuorovaikutteistuvan poliittisen areenan toimijoina.

4 KUN NORSUT TAISTELEVAT, VAIN RUOHIKKO KÄRSII

4.1. Diskurssien välinen tarkastelu

Uutisjutut sisältävät mekanismeja, jotka säätelevät puheääniä ja alistavat ne yhteiskunnalliselle kontrollille. Keskeisiä tarkasteltavia seikkoja ovatkin tavat, joilla puheäänet on kudottu yhteen ja se, kuinka niiden keskinäisiä suhteita säädellään. (Fairclough 1997, 112) Uutistuotannon eräs silmiinpistävä piirre on toimittajien luottamus määrättyjä virallisia tai muutoin legitimoituja lähteitä kohtaan. Kyseessä on yhteyksien ja toimintatapojen verkosto, johon viitataan systemaattisesti sekä faktojen lähteinä että niiden vahvistuksena. Näitä lähteitä ovat esimerkiksi hallitus-, viranomais- ja poliisilähteet sekä tieteen asiantuntijat. Epäluotettaviksi katsottuja organisaatioita ei oteta huomioon lainkaan, tai niihin viitataan harvoin. "Tavallisilla" ihmisillä on yleensä lupa kokemiseen, mutta ei mielipiteisiin, eli he ovat usein esimerkkeinä siitä, kuinka uutiseen reagoidaan, mutta he eivät esiinny uutisten lähteinä. (emt. 69)

Kun tarkastelun kohteena ovat diskurssien väliset suhteet, pyritään analysoimaan eri merkitysjärjestelmien keskinäistä hierarkisoitumista tutkimusaineistossa. Silloin ei niinkään keskitytä diskurssien moninaisuuteen vaan diskursiivisen kentän heterogeenisuutta kahlitsevien tekijöiden paikantamiseen. Mielenkiinto kohdistetaan etenkin kulttuurisiin itsestäänselvyyksiin ja luonnollisiksi muodostuneisiin diskursseihin. (Jokinen ym.1993, 76-77) Tutkimusaineistoni on valmiiksi rajattu amerikkalaiseen valtamediaan, jossa diskursiivisesta hegemoniasta taistelevat pääosin kiistan vastakkaiset osapuolet, EU ja USA. Banaanisodan legitiimien tappelupukareiden tuottamia merkitysjärjestelmiä on suhteellisen helppo jäljittää, koska kysymyksessä on osittain perinteinen suurvaltojen välinen valtakinastelu. Jotain uuttakin saattaa kuitenkin löytyä, jos keskitytään puhunnan katkoksiin ja argumentoinnin mahdollisiin muutoksiin. Mielestäni sen lisäksi, että tarkastellaan, kuinka osapuolet diskurssejaan tuottavat, täytyisi kysyä myös *miksi* ne tekevät niin. Näiden kahden eri merkitysjärjestelmän takaa voidaan kuitenkin lukea laajempia diskursseja, jotka ovat tavallaan hieman pintaa syvemmällä piilossa, ja joihin

voidaan ehkä päästä käsiksi pureutumalla nimenomaan itsestäänselvyyksiin ja luonnollisina pidettyihin kiistattomiin faktoihin ja väittämiin.

Tutkimusaineistoni diskurssien keskinäistä hierarkiaa ei tarvitse kaukaa hakea, sillä amerikkalaisissa markkinatalouden mediavälineissä puhutaan amerikkalaisen markkinatalouden kieltä. Eurooppa pääsee hierarkian ylimmille portaille (toki kuitenkin USA:n kriittisen katseen alle) kunhan kyseessä ovat Euroopan Unionin virkamiehet ja virallinen diplomatiapiiri, jotka on tekemisissä kansainvälisen markkinatalouden kanssa. Yksittäiset kansallisvaltiot kamppailevat asemasta yhtiöiden kanssa, mutta etenkin monikansallisiksi luokitellut suuryritykset näyttävät toimivan miltei suurvaltatasolla. Varsinkin amerikkalaiset, mutta myös eurooppalaiset pienehkötkin yhtiöt menevät reilusti Latinalaisen Amerikan tai Karibian valtioiden ohi. Pohjalta löytyvät itse banaanintuottajat, AKT-maiden pientuottajat alimmaisena. Vielä tätä alempaa löytynevät kansalaisyhteiskunnan tason toimijat, sillä ne puuttuvat aineistosta kokonaan. Huipulla taas on USA:n kanssa WTO, joka välillä taitaa nousta jopa Amerikan yläpuolelle, jotta auktoriteettiperusteinen faktuaalistamisstrategia onnistuisi hegemonia-aseman tavoittelussa.

4.1.1. Banaanisodan valtapyramidi

Mielestäni edellä hahmoteltu hierarkia muistuttaa Michael Hardtin ja Antonio Negrin kirjassaan Empire hahmottelemaa globaalin valtajärjestelmän pyramidirakennetta. Analysoitaessa globaalin vallan muodostumista ja osatekijöitä, siinä voidaan Hardtin ja Negrin mukaan huomata pyramidin muotoinen rakenne, joka koostuu kolmesta eri kerroksesta. Pyramidin terävän huipun muodostaa supervalta USA, jolla on käsissään globaalin vallankäytön avaimet. Se on supervalta, joka voi toimia yksin, mutta toimii mieluummin yhdessä muiden toimijoiden kanssa YK:n sateenvarjon alla. Ensimmäisen kerroksen toisella tasolla on ryhmä kansallisvaltioita, joilla on valta ja välineet kontrolloida globaaleja talouspoliittisia instrumentteja ja siten mahdollisuus säännellä kansainvälistä vaihtoa. Nämä valtiot muodostavat useita erilaisia organismeja, kuten G7-ryhmän. Kolmannella tasolla ensimmäisessä kerroksessa erilaiset heterogeeniset assosiaatiot käyttävät kulttuurista ja biopoliittista valtaa

maailmanlaajuisella tasolla. (Hardt ja Negri 2000, 310) Myös banaanisodan diskurssitaistelussa USA muodostaa pyramidin huipun, joka toimii mieluusti yhdessä muiden toimijoiden kanssa, tässä tapauksessa WTO:n sateenvarjon alla.

Toinen kerros koostuu pääosin verkostoista, joita ylikansalliset kapitalistiset korporaatiot ovat laajentaneet kattamaan jo koko maailmanlaajuisen markkinatalousalueen. Näitä verkostoja ovat esimerkiksi pääomavirrat, teknologiavirrat ja väestövirrat. Hardt ja Negri tiivistävät, että pyramidin huipun yksiääninen maailmankomento artikuloidaan ylikansallisten korporaatioiden ja markkinatalouden organisaatioiden kautta. Toisessa kerroksessa sijaitsee myös kansallisvaltioita, vaikkakin usein ylikansallisten korporaatioiden alapuolella. Kansallisvaltiot hoitavat useita toimintoja: ne toimivat poliittisina sovittelijoina globaalisten hegemonisten voimien välillä, käyvät kauppaa ylikansallisista yhtiöistä ja jakavat uudelleen tuloja oman alueen biopoliittisten tarpeiden perusteella. Kansallisvaltiot ovat siis globaalin kierron filttereitä ja globaalin komennon artikuloinnin sääntelijöitä, eli ne pyrkivät jakamaan hyvinvointia ja muodostamaan globaalia valtaa samalla kun yrittävät pitää järjestyksessä kansalaisiaan niin hyvin kuin mahdollista. (emt.) Toisen kerroksen kermaan kuuluu banaanikiistassakin pääomavirrat ja markkinatalouden komentoporras, joiden komento artikuloidaan selvimmin esimerkiksi Chiquitan suulla.

Kolmas ja laajin pyramidin kerros koostuu ryhmistä, jotka edustavat populaareja intressejä globaalissa valtajärjestelmässä. Monessa tapauksessa ryhmä pieniä tai alisteisia valtioita toimii edustajan roolissa . Kansallisvaltiot eivät kuitenkaan ole Hardtin ja Negrin mukaan varmastikaan ainoita organisaatioita, jotka rakentavat ja edustavat kansaa uudessa globaalissa järjestyksessä, vaan entistä tärkeämmän roolin nykyisin saavat erilaiset organisaatiot, jotka ovat ainakin suhteellisen itsenäisiä valtioista ja pääomasta. Näitä organisaatioita pidetään usein globaalin kansalaisyhteiskunnan toimijoina ja rakentajina. Perinteisesti tähän ryhmään ovat kuuluneet media ja uskonnolliset organisaatiot, vaikkakin niiden sitoutuneisuudesta tai sitoutumattomuudesta valtioon ja pääomaan voidaan olla montaa mieltä. Uusin ja Hardtin ja Negrin mielestä ehkä tärkein globaalin kansalaisyhteiskunnan voimista kuuluu kuitenkin niin sanottuun NGO-nimiseen ryhmään. NGO on lyhenne sanoista

"non-governmental organizations", ja tarkoittaa siis mitä tahansa organisaatiota, joka rakentaa ja edustaa kansaa ja toimii sen intressien pohjalta, erillään (ja usein vastaan) valtion rakenteista. (emt. 313) Populaarien intressien vaikutus ei banaanikiistan mediatilan valtaamisessa liiemmin näkynyt, mikä kertoo vahvasta diskurssihegemoniasta, joka on johtanut keskustelun yksiäänisyyteen. Muutamat poikkeukset, esimerkiksi tutkimusaineistoni viimeinen artikkeli, joka käsitteli asiaa Karibian banaanintuottajien kannalta, voidaan tulkita sekin vain hegemonia-aseman strategisiin vahvistuskeinoihin, sillä yleisesti tarkasteltuna hegemonia varmistaa konsensuksen ja pyrkii hiljentämään mahdollisen vastustuksen antamalla myönnytyksiä vastahakoisille osapuolille (Leysens 1998, 8).

Kun tarkastellaan sitten pyramidin toimintoja konstitutionaalisesta näkökulmasta, voidaan lähtökohdaksi Hardtin ja Negrin mukaan ottaa Rooman Imperiumi, ja sen valtahierarkia. Niin Rooman Imperiumissa kuin nykyajan Imperiumissakin valta on jakaantunut kolmen vallan muodon kesken: monarkiaan (nykyjärjestelmässä siis globaaliin voimamonopoliin), aristokratiaan (artikulaatioon kansallisvaltioiden ja ylikansallisten yhtiöiden kautta) ja demokratiaan (demokraattis-edustukselliseen toimintaan jälleen kansallisvaltioiden, sekä erilaisten NGO:den, mediaorganisaatioiden ja muiden populaarien organismien kautta). (Hardt ja Negri 2000, 314) Nykyajan järjestelmä on kuitenkin ehkä paremmin ymmärrettävissä "moniulotteisemman" ajattelun kautta. Ensinnäkin on otettava huomioon nykyisen valtarakennelman sekaluonne, joka lähtee siitä Hardtin ja Negrin perusteesistä, että postmodernilla Imperiumilla ei ole yhtä Roomaa. Monarkkisen vallan globalisaatioprosessit tulevat ymmärrettäviksi vasta, kun huomioidaan sen sekoittuminen muihin vallan muotojen toimintoihin. Monarkkinen toimija on itsessään monimuotoinen ja alueellisesti järjestäytymätön. Myös aristokraattisilla toiminnoilla on vastaavasti taipumus sekoittua monarkkisiin toimintoihin. (emt. 317) Monimuotoisesta (mixed) vallanjakojärjestelmästä on siis siirrytty postmoderniin sekamuotoiseen (hybrid) järjestelmään, missä perinteinen vallankäytön järjestyksen ja järjestelmän logiikka on muuttunut ja sekoittunut monisyisemmiksi käytännöiksi. Negri ja Hardt muotoilevat asian näin: "Rule is exercised directly over the movements of productive and cooperating subjectivities; institutions are formed and redefined continually according to the rhythm of these movements; and the

topography of power no longer has to do primarily with spatial relations but is inscribed, rather, in the temporal displacements of subjectivities." (emt. 319) Nykyinen "sekamuotoinen" valta ei siis enää nojaa niinkään alueellisiin suhteisiin, kuin subjektien väliaikaisiin positioihin. Mitään kiinteitä organisatorisia kaavioita nykymaailman valtarakennelmasta on siis turha yrittää muodostaa, ja näin Coxin "rajatun kokonaisuuden"- metodi on perusteltua yritettäessä ymmärtää jotain tiettyä asiaa tietyn historiallisen järjestelmän valossa.

Kommunikaatioverkosto on Hardtin ja Negrin mukaan elävässä yhteydessä uuden maailmanjärjestelmän olemassaolon kanssa, sillä se on sekä järjestelmän syy että seuraus, ja samalla järjestelmän tuote ja sen tuottaja. Kommunikaatio ei siis vain ilmaise, mutta myös organisoi globalisaation liikkeitä. (emt. 32) Voimmekin ajatella kommunikaation olevan tuotannon hegemoninen sektori, joka toimii koko biopoliittisen kentän alueella. (emt. 33)

Imperiumin hallintomuoto ei perustu mihinkään sopimuksiin tai sopimusjärjestelmiin, saatikka mihinkään federalistiseen lähtökohtaan. Uuden imperialistisen normiston lähtökohtana on uuden taloudellis-teollis-kommunikatiivisen koneiston synty, jota Hardt ja Negri kutsuvat globaaliksi biopoliittiseksi koneeksi (globalized biopolitical machine). Siksi sitä ei voi ymmärtää traditionaalisten juridisten instrumenttien avulla, vaan sitä on tulkittava teollisen johtamisen ja teknologian poliittisen hyödyntämisen historiallisen kehityksen tutkimisen kautta. (emt. 40) Talous ja politiikka näyttävät joka tapauksessa esiintyvän yhä enemmän erottamattomina.

4.1.2. Sodan metafora diskurssianalyysin asennepositioissa

Diskurssianalyysissä puhutaan usein asemoitumisesta, ja sillä tarkoitetaan tietynlaisen position ottamista julkisessa keskustelussa. Jokainen asennepositio on joko implisiittisesti tai eksplisiittisesti suhteessa vastapositioonsa, ja argumentaatiossa pyritään yleensä oman position vahvistamiseen ja toisaalta vastaposition heikentämiseen. (Jokinen ym. 1999, 127)

Jonathan Potter on havainnollistanut retorisen argumentaation kahta eri ulottuvuutta sodan metaforalla: selonteot ja kommunikaatio yleensäkin voi olla joko puolustavaa tai hyökkäävää retoriikkaa. Hyökkäävä retoriikka pyrkii vahingoittamaan vasta-argumenttia kun taas puolustava retoriikka perustuu siihen, että omaa positiota vahvistetaan siten, että sitä ei päästä vahingoittamaan. Puolustavan retoriikan tarkoituksena on oman selonteon vahvistaminen, mutta lisäksi tämän argumentoinnin toinen puoli on kilpailevan vastaväitteen, eli vastaposition murtaminen tai heikentäminen. Vastaposition heikentämiseen tähtäävä hyökkäävä retoriikka perustuu pitkälti samojen keinojen käyttämiseen kuin puolustava retoriikka, mutta päinvastaisin tavoittein. Sekä puolustavaa, että hyökkäävää argumentointia toteutetaan monin erilaisin retorisin strategioin. (emt., 130)

Banaanisotaan tämä sodan metafora istuu rakenteellisesti hyvin, ja asetelmassa USA on yleensä hyökkääjän ja EU puolustajan roolissa. Kummaltakin osapuolelta löytyy kuitenkin sekä hyökkäävää että puolustavaa retoriikkaa tilanteesta riippuen. EU yleensä vahvistelee omaa positiotaan hyökkäyksiä vastaan muun muassa solidaarisuusstrategialla ja sovittelustrategialla, mutta myös hyökkäilee esimerkiksi auktoriteettistrategialla USA:ta vastaan väittäen että se nousee lain yläpuolelle. USA:n hyökkäysretoriikkaa toteutetaan myös auktoriteettistrategialla, mutta vielä useammin sosiaaliseen normistoon vetoavalla strategialla ja varsinkin asemoimalla EU pelurin rooliin. Puolustusretoriikkaa toteuttaessaan USA käyttää lähinnä kehitys- ja vaihtoehdottomuusstrategiaa. Kvantitatiivista strategiaa käytetään tarpeen vaatiessa niin hyökkäyksen kuin puolustuksenkin tukena kummallakin puolella.

Strategioiden jäykkä kategorisointi puolustus- ja hyökkäysretoriikkaan ei olekaan suositeltavaa, sillä eri strategioita käytetään tilanteen mukaan eri tarkoituksissa. Jokisen mukaan puolustavaa ja hyökkäävää retoriikkaa ei kannatakaan ajatella dikotomisesti toistensa vastakohtina, sillä niitä käytetään usein rinnatusten, toisiaan täydentämässä. Myös erilaiset retoriset keinot voivat kietoutua toisiinsa (emt. 156).

Selkeää vastakkainasettelua usein myös korostetaan tiedotusvälineissä myyvän jutun aineksia koottaessa, joten konflikteja usein korostetaan mediarutiineihin liittyvistä syistä. Journalistisen käytännön kannalta kun optimaalisessa tilanteessa uutinen

rakentuu kahden etukäteen tiedetyn osapuolen vastakkaisille näkemyksille suuren uutisarvon omaavasta aiheesta. (Mörä 1999, s. 135). Banaanisodan voisi siis luokitella esimerkkitapaukseksi optimaalisesta uutisesta. Aiheen uutisarvosta voidaan tietysti olla montaa eri mieltä, mutta ainakin se on värikäs.

4.2. Diskurssien sisäiset valtasuhteet

Diskurssien sisäisiä valtasuhteita tutkittaessa tarkastellaan Jokisen ja Juhilan mukaan seuraavaa kolmea ulottuvuutta: Mitä diskurssissa sanotaan tai tehdään? Millaiset ovat toimijoiden väliset suhteet diskurssissa? Millaisiin subjektipositioihin ihmiset voivat asemoitua tai tulla asemoiduiksi? Aineistolta voidaan kysyä muun muassa: mistä diskurssissa saa puhua ja kenellä on puhevalta? (Jokinen ja Juhila 1993 s.86) Tässä on hyvä huomioida, että diskurssin sisäisellä kamppailulla on tärkeä merkitys siihen, millaiset tiedot/totuudet, sosiaaliset suhteet ja subjektipositiot saavat oikeutuksen sekä millaisiksi diskurssien keskinäiset suhteet muotoutuvat. Valtasuhteet diskurssien sisällä ja välillä kietoutuvat siis yhteen. (emt. s.89). Tarkastelen tutkimusaineistoani kronologisesti edeten jakaen tulokset neljään eri osioon artikkeleiden ilmestymiskuukauden mukaan.

4.2.1. Uhkailua ja rangaistuksia marraskuussa

Aineistoni ensimmäiset artikkelit (11.11.1998) on otsikoitu poikkeuksetta rangaistus- tai uhkausteemoin: IHT – U.S. Threatens EU Over Bananas, WT – U.S. puts the squeeze on EU, NYT – U.S. Threatens Europe With 100% Tariffs, WSJ – U.S. Discloses European Items Targeted For Punitive Tariffs in Banana Dispute. Yhdysvallat näyttää toimivan ainakin näissä rankaisevana osapuolena, jolloin EU asetetaan rankaistavaksi, väärin tehneeksi toimijaksi.

Sääntöjen laatijan roolissa on Maailman kauppajärjestö (WTO), josta puhutaan ulkopuolisena auktoriteettina. Esimerkkinä vaikkapa The Washington Times: "The Clinton administration said the EU is refusing to comply with a 1997 ruling by the World Trade Organization that found that the EU's banana-import rules violate international trade regulations. "

Tutkittavan aineiston ensimmäisissä artikkeleissa nousee siis esille eräänlainen "sääntödiskurssi", jossa puolin ja toisin syytellään keskinäisten sääntöjen rikkomisesta. Lisäksi USA uhkaa yksipuolisilla sanktioilla ja tullirajoituksilla.

Puhevaltaa "sääntödiskurssissa" käyttivät viranomaiset molemmilta puolin. Artikkeleissa kommentoivat Yhdysvaltojen silloinen kauppaedustaja, Charlene Barshevsky (tai hänen puhemiehensä Jay Ziegler) ja EU:n silloinen kauppakomissaari Sir Leon Brittan. Itse banaanintuottajat astuivat areenalle vasta vuodenvaihteen jälkeen, kun Karibian banaanintuottajien mielipiteitä nostettiin esiin 11.1.1999 Journal of Commercessa, jossa "*Banana growers put EU rules in place*" otsikoitu artikkeli oltiin omistettu miltei kokonaan Itä-Karibian banaanintuottajien näkemysten esilletuontiin. Silloinkin tosin puhunta liikkui formaalilla institutionaalisessa tasolla, ja esille tuotiin muun muassa EU:n suorittamien "banaanidirektiivin" muutosten vaikutuksia tullikäytäntöihin ja muita lähinnä numeerisia faktoja.

Banaanisotaa koskevasta argumentoinnista voidaan mielestäni löytää myös vaihtoehdottomuusstrategiaan nojaavia hegemoniadiskursseja. "The ball is in their court. We have done everything possible to work with the EU on these issues. We've seen no sign of a constructive response."(Jay Ziegler 11.11.1998 International Herald Tribune) Samassa artikkelissa Sir Leon Brittan toteaa, ettei EU ole USA:n kanssa samaa mieltä WTO:n määräyksistä banaanin tuontia koskien, ja että EU on hänen mielestään tehnyt vaadittavat muutokset banaanintuontisäännöstöönsä.

The Washington Times lehdessä 11.11.1998 ei mainittu sanallakaan, miksi EU toimii niin kuin toimii. Muissa tarkastelemissani lehdissä kerrottiin lyhyesti EU:n suhde entisiin siirtomaihinsa ja sen halusta tukea alueiden banaanintuottajia. Joissakin lehdissä siteerattiin myös Chiquita Brandsin toimitusjohtajan Carl Lindnerin mielipiteitä tai kerrottiin hänen poliittisesta innostuksestaan, mutta enemmänkin sivujuonena ja siltä osin, kun hänellä on mahdollisuus määritellä kauppapoliittista formaalia neuvotteluagendaa. Chiquitan ja muiden suuryhtiöiden taloudellista

hegemonia-asemaa ei artikkeleissa käsitelty, ja näin pysyttiin tiukasti "sääntödiskurssissa".

Missään vaiheessa ei kyseenalaisteta WTO:n auktoriteettia, tai haeta ongelmaan vaihtoehtoisia neuvottelukanavia. Keskustelu käydään viranomaistaholla ja kauppapoliittisella sanastolla. USA:n uhkausta asettaa yksipuolisia tullirajoituksia, jolloin se omalta osaltaan ylittäisi neuvotteluagendan rajat, Sir Leon Brittankin kommentoi määrittelemällä amerikkalaisten toiminnan "viidakon lain" toteuttamiseksi.

Marraskuun loppupuolella vihdoin nostetaan esiin ensimmäistä kertaa WTO:n kykenemättömyys ratkaista ongelmaa. International Herald Tribunen kommentissa 23.11.1998 todetaan, että banaanikiistassa molemmat osapuolet ovat syyllisiä, ja mikä pahinta, myös WTO kiistanratkaisijana on tehnyt virheitä. Asia otettiin esille kommentin ensimmäisessä kolmanneksessa kahdessa lauseessa. Sitten siirryttiin jo sanktiotullien käsittelyyn.

4.2.2. Banaanisota WTO:n toiminnan uhkana joulukuussa

Joulukuun toisen päivän Washington Postissa julkaistiin kolumni, jonka otsikko oli "*A Beef Over Bananas*". Kirjoitusta lähdettiin rakentamaan kertomalla WTO:n tärkeästä roolista kansainvälisen kaupan sääntöjen laatijana maailmanlaajuisesti. Vaikka "minikauppasodaksi" kutsutun banaanisodan ei katsottu uhkaavan suoranaisesti amerikkalaisia työntekijöitä tai kuluttajia, on se vaarallinen nimenomaan siksi, että siinä testataan kauppajärjestön mahdollisuus ratkaista tulevia kiistoja. Banaanisodan katsotaan aiheuttaneen särön WTO:n rakenteessa. Tuo särö olisi kolumnin mukaan helposti korjattavissa, kun alkuperäiselle vetoomustuomioistuimelle annettaisiin arviointimahdollisuus, jota se voisi käyttää välittömästi ilman että asiaa lykätään myöhemmäksi. Pitkittyneenä kiista-aikana kun annetaan Euroopalle ja "muille" mahdollisuus palata pelejä WTO:n kanssa. "...the already fragile consensus for open trade in this country certainly will break down if Europe and others can play games with WTO." Eli särö tulisi paikata WTO:n auktoriteettia vahvistamalla, etteivät Eurooppa ja muut pääsisi temmeltämään

pelikentällä ja aiheuttamaan harmia päätöksentekoportaaseen. Banaanisodan kaltainenkin minikiista voi haitata "kehitystä", kuten kolumnin loppulauseessa todetaan: "Neither beef nor bananas should be allowed to set back the progress embodied in the WTO."

Mary Douglas onkin huomioinut instituutioita tutkiessaan, että instituutioilla on vahva taipumus automaattisesti muuttaa kaikki kohtaamansa ongelmat heidän omiksi organisatorisiksi ongelmikseen ja tarjota niihin ratkaisuja vain niiden omista rajoittuneista kokemuksistaan lähtien. Jos instituutio on siis sellainen, jonka toiminta perustuu osallistumiseen, se vastaa ongelmiin kehotuksella: "Enemmän osallistumista!" Jos se taas on autoritaarinen, vastaus kuuluu: "Vahvempi auktoriteetti!". (Douglas 1986, s.92) Banaanisodan sääntödiskurssissa huudellaan siis vahvemman auktoriteetin perään.

Washington Postin kolumni 2.12. sisältää muitakin mielenkiintoisia ilmauksia. Ensinnäkin lausahdus "jo nyt heikko konsensus kaupan vapaudesta" sisältää huomion siitä, että kenttä ei ole yhtenäinen kaupan vapauttajienkaan mielestä, saatikka sitten heidän käsissään. Toiseksi, lauseessa puhutaan kaupan vapaudesta "tässä maassa", joka voi murtua jos muut pelailevat pelejään WTO:n kanssa. Lauseessa siis asetetaan selkeästi samalle puolelle "tämä maa" ja WTO, joita vastassa on nuo muut pelien pelaajat. Vielä kolumnin alussa WTO:sta puhuttiin organisaationa, johon USA, Euroopan Unioni ja useimmat muut valtiot kuuluvat, ja joka siten on neutraali ongelmanratkaisupaneeli.

Joulukuussa banaanisodan uutisoinnissa uutena piirteenä ilmestyi otsikkoihin ja sisältöihin kiista aikatauluista. Esimerkiksi Journal of Commercen uutinen 4.12.1998 julkaistiin otsikolla: *"EU and USA still deadlocked on timetable for banana ruling"*. Uutisessa kerrottiin, että EU on valmis leikkaamaan WTO:n päätöksenteon aikataulua normaalista 450 päivästä 170 päivään, mutta että USA vaatii, että päätös on tehtävä maaliskuun kolmanteen päivään mennessä. Puhumaan pääsevät edelleen viranomaistahot ja puhe liikkuu formaalilla tasolla "sääntödiskurssia" noudattaen, mutta puheenaihe on siis vaihtunut banaanisäädöksistä aikatauluihin.

Uusia tahoja keskusteluun tulee mukaan joulukuun kymmenes päivä, kun Washington Times julkaisi uutisen, joka käsitteli banaanisodan vaikutuksia amerikkalaisten elämään (aiemminhan sillä ei katsottu olevan mitään suoranaista vaikutusta, vrt. WP kolumni 2.12). Uutisen otsikko oli "*Banana war with Europe may cost U.S. girls a doll*", ja siinä kerrottiin niistä amerikkalaisista tuontifirmoista, jotka joutuvat kärsimään, jos USA toteuttaa uhkaamansa rangaistustullit. Yksi kärsivistä tuotteista sattuu olemaan pääosin Saksassa tuotettu suosittu American Girl-nukkesarja, johon kuuluu kuusi erilaista nukkea, jotka kuvaavat USA:n historian eri aikakausia. Siitä oltiinkin saatu kansallistunteeseen vetoava uutiskärki, vaikka toki rangaistustullit tulisivat koskemaan lukuisia muitakin tuotteita. Uutisen lopussa lainataan esimerkiksi Amerikan juustontuojien yhdistyksen (the Cheese Importers Association of America) lakimiestä, joka sanoo että tullimaksut epäonnistuvat surkeasti EU:n rankaisemisessa, sillä taloudellisen kärsimyksen tulevat kohtaamaan lähinnä viattomat ryhmät etnisiä amerikkalaisia, joille feta-juusto on perusruoka-aine. Mutta näin uutisen otsikoinnilla ja rakenteellisilla sekä kielellisillä ratkaisuilla tehtiin Euroopasta taas rangaistava osapuoli, joka kaiken muun lisäksi vie amerikkalaisilta tytöiltä nuketkin.

4.2.3. Eurooppaa syytetään viivytyspelistä ja temppuilusta tammikuussa

Tammikuussa vihdoin siis Karibian banaanintuottajat saavat puheenvuoron, kun 11.1.1999 Journal of Commercessa julkaistiin uutinen banaanintuottajien EU-säännösten toimeenpanosta. Uutisen alussa kerrotaan lyhyesti banaanikiistan peruskäänteet, ja sitten haastatellaan St. Vincentin banaanintuottajien liiton johtajaa Simeon Greeneä. Greene sanoo, että yksi säännöstön tuomista muutoksista on se, että erillisten maakiintiöiden sijasta nyt noudatetaan koko AKT- maille yhteistä kiintiötä, jonka mukaan sopimusmaiden tuottajat saavat myydä Eurooppaan. Toinen olennainen muutos Greenen mukaan on se, että kauppalisenssit luovutetaan yhtiöille, jotka toteuttavat banaanien markkinointia. Uutisen mukaan lisenssit annetaan vuosien 1994-1996 välisen ajanjakson tuotantoon perustuen, jolloin alueella oli alhaisen tuotannon kausi huonojen sääolosuhteiden vuoksi (kysyntää, jota liian pienten kiintiöiden vuoksi ei voida ottaa huomioon, ohjautuu siten todennäköisesti

suurille "monikansallisille" yhtiöille) [6]. Huolta ei uutisen mukaan kuitenkaan tarvitse kantaa, sillä Greene toteaa uutisen lopuksi, että banaanintuottajia ei uhka EU:n banaanimarkkinoiden etuoikeusaseman menettämisestä pelota. "Farmers know it is going to be rough, but we are going to deal with it, whatever the consequences. That is why farmers are expanding production and improving the quality of the fruit." Eli kaiken lisäksi uutisen mukaan kuluttajakin hyötyy kaupan vapauttamisesta, kun tuottajat pakotetaan laadun parantamiseen ja tuotannon tehostamiseen. Tämä onkin yksi kaupan vapauttamisen puolesta käytävän argumentoinnin perusteeseistä: kilpailun vapautuessa ja kiristyessä laatua on parannettava ja tuotantoa tehostettava, jolloin kuluttaja hyötyy paremmista tuotteista ja alemmista hinnoista.

15. päivä tammikuuta Journal of Commercessa palataan jälleen EU:n ja USA:n väliseen kamppailuun WTO:n säännöistä. Uutisen otsikko on "*US again asking WTO to settle banana dispute*". Uutinen kertoo, että potentiaalinen läpimurto tapahtui banaanikiistassa, kun USA:n kauppaviranomaiset julistivat, että USA aikoo etsiä ratkaisua formaalia tietä WTO:n kautta. Samaan aikaan USA oli lehden mukaan kuitenkin pakotettu toimimaan siten, että sillä säilyy mahdollisuus käyttää tarvittaessa sanktiotulleja Eurooppaa vastaan. Käytännössä näitä tulleja ei tulla kuitenkaan uutisen mukaan toteuttamaan. USA:n puolelta kun kerrotaan, että ainoa syy miksi se uhkaa sanktioilla on se, että se yrittää pakottaa tehokasta viivytyspeliä pelaavan Euroopan neuvottelupöydän ääreen. USA:n mukaan heillä on Euroopan epäonnistuessa täyttää WTO:n määräyksiä oikeus toimenpiteisiin. "If they fail to come into compliance then we will exercise our rights...Our purpose is only...to negotiate a substantive solution to this issue", totesi uutisessa kommentoinut Peter Scher, USA:n kauppaneuvottelija. Uutisen mukaan vielä ei tiedetä, alkaako Eurooppa, joka on kieltäytynyt useiden kuukausien ajan neuvotteluista USA:n sanktiouhkausten vuoksi, nyt keskustelemaan mahdollisesta sovinnosta. Aiemmin sillä viikolla WTO oli päättänyt muodostaa paneelin päättämään siitä, toteuttaako EU:n viimeisin banaanisäädös kansainvälisen lain vaatimukset. Tämän

[6] Kiintiöillä tehtävä politiikka on oma diskurssilajinsa, joka perustuu numeerisiin faktoihin ja markkinatalouden kyseenalaistamattomiin lakeihin. Tästä kertoo Helsingin Sanomien banaaneihin liittyvä uutinen vuodelta 1998: "*EU:n byrokratia murjoo suomalaisten lempihedelmää*". Uutisessa kerrotaan, että Suomen liityttyä EU:hun se sai oman banaanikiintiönsä, joka oli aivan liian pieni. Siksi banaanien maahantuojien oli pakko ostaa loput tuontikiintiöt muilta yhtiöiltä, joita olivat isot monikansalliset banaanifirmat, esimerkiksi Chiquita ja Dole.

päätöksentekoprosessin arvellaan kestävän noin 90 päivää, joka on uutisen mukaan liikaa USA:lle. Jälleen puhe siirtyy aikatauluihin, kun EU:n puolelta sanotaan, että se olisi valmis keskustelemaan aikataulun kiihdyttämisestä, jos USA on valmis yhteistyöhön. Sääntödiskurssia puhtaimmillaan.

21.1.1999 Journal of Commerce oli sitä mieltä, että EU:n viranomaiset hylkäävät suunnitelman banaanikiistan umpikujan ratkaisemiseksi. Uutisessa siteerataan Rita Hayesia, USA:n kauppalähettiä, joka pysyy tiukkana ja sanoo etteivät he aio luopua oikeuksistaan, eivätkä anna EU:n tuhota systeemiä. Uutisen loppuosassa spekuloidaan, kuinka kiista voitaisiin lopulta saada ratkaistuksi. Ehdotukset liikkuvat aikataulujen tasolla, eli diplomaattilähteiden mukaan yksi mahdollisuus ratkaisuun olisi että EU ja USA sopisivat asiasta maaliskuun alun ja huhtikuun 12. päivän välisenä aikana. Yksi toisenlainen ratkaisumahdollisuus olisi uutisen mukaan se, että USA:lle ja Latinalaisen Amerikan banaaninviejille avattaisiin parempi väylä Euroopan markkinoille. Tosin lehden mukaan tämä ratkaisu kyseenalaistuu, koska eräs korkea virkamies Brysselistä valittaa etteivät he tiedä kuinka paljon suurempaa markkinaosuutta Chiquita ja Dole Euroopasta havittelevat, eikä EU:lle ole siis annettu kauppalistaa: "A senior Brussels-based official complained that they have not received a shopping list from the United States."

Tammikuun 23. päivä International Herald Tribunessa julkaistiin uutinen banaanisodan pahenemisesta. Syy kiistan pahenemiseen löydettiin siitä, että Euroopan blokki on pyytänyt WTO:ta päättämään virallisesti, onko USA:lla oikeutta yksipuolisten sanktioiden toimeenpanemiseen. Sir Leon Brittan kertoo uutisessa, että syy miksi se pyytää WTO:n päätöstä asiasta on se, että kiistaan saataisiin "ystävällismielinen" (amicable) ratkaisu. Rita Hayes oli kuitenkin uutisen mukaan kauhistunut EU:n ehdotuksesta, minkä hän määritteli temppuiluksi. 25. päivä tammikuuta International Herald Tribunessa oli uutinen otsikolla "*EU and U.S. Try to Avert Trade War Over Bananas*". Uutinen toisti jo useasti aiemmin esille tulleita asioita, eikä tuonut keskusteluun mitään uutta, varoitteli vain tulevasta mahdollisesta kauppasodasta, joka iskisi lujasti niin EU:n vientiin kuin WTO:n auktoriteettiinkin.

25.1.1999 New York Times uutisoi banaanisodasta otsikon "*US May Send Banana Battle To Trade Panel*" alla. Uutinen seuraa tuttua viranomaispuhetta ja liberalistista "sääntödiskurssia". Seuraavana päivänä New York Times tekee rohkeamman johtopäätöksen ja otsikoi banaaniuutisensa "*Banana Talks With Europe Turn Nasty*". Alaotsikoksi nostettiin USA:n sanktioiden tilapäinen kieltäminen. Uutinen alkaa kertomalla, että toiveet kauppakiistan saamiseksi piakkoin päätökseen hävisivät, kun kompromissiratkaisu hylättiin ja Amerikan yritykset pyrkiä eteenpäin sanktioiden avulla pysäytettiin ainakin toistaiseksi. Uutisessa siis selkeästi rinnastettiin USA:n sanktiotulleilla uhkaaminen – ei vain oikeutetuksi toiminnaksi, vaan jopa kehitykseksi, jonka viholliset nyt vesittivät. Uutisen loppuun siteerattiin Rita Hayesia, joka toteaa kiistan heikentävän koko WTO-systeemiä, ja perustelee väittämää seuraavalla tavalla: "You can't pick and choose the rules you wanted to abide you". Sekä International Herald Tribune että Washington Times julkaisivat 26.1.1999 uutisen koskien neuvotteluiden epäonnistumista banaanikiistan ratkaisussa. Molemmissa uutiskärjeksi nostettiin EU:n kauppadiplomaatti Roderick Abbottin kommentti: "We do not have a deal".

Tammikuun lopussa Journal of Commerce julkaisi uutisen otsikolla "*US envoy sees 'rays of hope' in banana talks*". Uutisessa USA:n lähettiläs Euroopan Unioniin Vernon Weaver kertoo kuullensa Genevessä, että ilmassa on toiveita päästä pian ratkaisuun banaanisodassa. Lähettiläs ei perustele "toivonsäteitä" mitenkään, mutta analysoi banaanisodan olevan muiden tärkeämpien aiheiden edelläkävijä. Sitten hän kertoo USA:n näkemyksen olevan, että EU on käyttänyt hyväkseen WTO:n sovittelujärjestelmän yksityiskohtia estääkseen ratkaisuun pääsemisessä, ja että tämä juridinen saivartelu on aiheuttanut harmia kongressissa. Weaver sanoo, että EU ei ole pelannut reilua peliä.

Tammikuun 30. päivänä New York Times uutisoi, että kauppajärjestö ratkaisi banaanitaistelun ainakin toistaiseksi ("*Trade Body Resolves Banana Battle, for Now at Least)*. Juttu kertoo, että WTO:n aikaansaama sopimus antaa Washingtonille oikeuden toimeenpanna rangaistustullinsa. Samalla se "kellon pysäytys" – järjestelyillä pidättää EU:n mahdolliset kostotoimenpiteet, määräämällä kauppajärjestön ensin päättämään sanktioiden summista. Sanktiot voidaan panna

käytäntöön vasta korkeintaan 12. päivä maaliskuuta. Uutisessa kommentoi Rita Hayes, joka pitää sopimusta juuri sellaisena kuin he halusivatkin. "It was a big win for us", Hayes hehkutti. Myös WTO:n silloinen puheenjohtaja Renato Ruggiero ilmaisi uutisessa tyytyväisyyttään järjestön aikaansaamaan kompromissiratkaisuun, joka hänen mukaansa on: "a great success for the rule of law that is at the basis of our system". Uutisen lopussa todetaan, että neljän vuoden työtä maailman kauppajärjestön toiminnan lujittamiseksi horjutettiin viikon aikana, kun Washington löysi itsensä verbaalisesti hakattuna (verbally pummeled) muiden kauppajärjestön jäsenmaiden toimesta. Vain muutamien valtioiden katsotaan tukevan USA:ta kiistassa, ja esimerkkinä kriittisistä maista haastateltiin Norjan edustajaa, joka oli USA:n yksipuolisia toimenpiteitä vastaan. Lausuntoa ennen kuitenkin pääteltiin, että heikko tuki muilta mailta johtunee suljetuista keskusteluista: "While there was no head count – the organization's debates are closed to the public – it appeared few nations backed the United States position."

4.2.4. WTO:n legitimiteettiä kohennetaan helmikuussa

Wall Street Journalin uutinen ensimmäisenä päivänä helmikuuta tulkitsee väliaikaisen aselevon perusteena olevan WTO:n ratkaisun hieman miedommin kuin edellisen päivän New York Timesin uutinen. Wall Street Journalin mukaan päätös ensisijaisesti antaa kummallekin osapuolelle mahdollisuuden päästä seuraavan kuukauden aikana asiasta sopimukseen. Uutinen kertoo, että samalla kun WTO:n paneeli työskentelee ratkaisun aikaansaamiseksi, USA:lla ja EU:lla on ainakin kuukausi lisäaikaa työskennellä kiistan ratkaisemiseksi keskenään, mihin WTO yleensäkin jäseniään kannustaa. Uutisen mukaan kauppaviranomaiset ovat yleisesti sitä mieltä, että WTO:n järjestelmää ei ole koskaan tarkoitettukaan toimimaan kansainvälisen kaupan ylimpänä tuomioistuimena, vaan että se yrittää joka tasolla kannustaa osapuolia pääsemään sopimukseen keskinäisen neuvottelun kautta. Tässä siis yritettäneen lieventää kauppajärjestöön kohdistettua kritiikkiä sen heikosta auktoriteetista ja kiistanratkaisukyvystä. USA:n oikeutusta asettaa sanktiotulleja uutisessa ei otettu lainkaan esille.

Washington Timesissa julkaistiin helmikuun ensimmäisenä päivänä kolumni, jossa banaanikiistaa luonnehdittiin yhtä aikaa vakavaksi ja surrealistiseksi kauppasodaksi. Surrealistiseksi, koska se koskee tuotetta, jota USA ei edes vie ulkomaille ja vakavaksi, koska se koskettaa paljon muutakin kuin itse hedelmää. Siksi USA:n tulisikin kolumnin mukaan ottaa askel taakse päin ja tarkastella asiaa pidemmällä tähtäimellä. Jos WTO:n kiistanratkaisupaneelin mekanismeja aliarvioidaan, vahingoittaa se kolumnin mukaan USA:n ja muiden kansainvälisen kaupan vapauttamista kannattajien pitkäaikaisia intressejä. Voisi siis päätellä, että tälläkin artikkelilla pyritään vahvistamaan aiemmassa kirjoittelussa varovaisesti kyseenalaistettua kauppajärjestön legitimiteettiä. Kirjoitteluun on helmikuun alussa siis ilmestynyt uusi osapuoli, WTO:n puolesta puhujat. Sinänsä se ei tuo puhuntaan mitään uutta, sillä sen voi katsoa kuuluvan samaan intressiryhmään vapaan kaupan kannattajien ja amerikkalaisten kanssa.

2.2.1999 Wall Street Journalissa julkaistiin banaanikiistaa käsittelevä artikkeli, jonka otsikko oli *"Not What the World Needs"*. Kirjoitelmassa rinnastetaan nyt uhkaava kauppasota 1929 vuoden Smoot-Hawley- tulleihin, joita USA:n silloinen kongressi asetti ulkomaisille maataloustuotteille. Vuonna 1930 maailma vaipuikin sitten suureen lamaan. Artikkelissa todetaan, että vaikka kukaan ei odota tällaisia seuraamuksia nykyisestä kauppasodasta, "kauppasotilaiden" tulisi kysyä itseltään kuinka paljon he ovat valmiita riskeeraamaan lyhytaikaisten voittojen kustannuksella. Suurin intressi kun on suojella WTO:n valtaa, niin neuvottelemalla sen puitteissa kuin tottelemalla sen asettamia sääntöjäkin.

International Herald Tribune uutisoi 3. päivä helmikuuta, että Brittan vannoo kostavansa USA:n "laittomat" askeleet. Uutisen lopussa kuitenkin kerrotaan, että Brittanin mukaan EU:lla ei ole tarvetta uhata millään erityisillä vastatoimenpiteillä tässä vaiheessa, sillä näyttää siltä, että EU on onnistunut saamaan asian WTO:n ratkaistavaksi.

Washington Times julkaisi 3.2.1999 uutisen, jonka otsikoksi oltiin nostettu ytimekkäästi *"Banana battle scars"*. Siinä nostetaan pitkästä aikaa esiin banaanintuottajien näkökulma, kun Ecuadorin kauppalähettiläs syyttää suurvaltoja

omien etujensa ajamisesta banaanintuottajavaltioiden kustannuksella. Ecuadorin kerrotaan olevan mukana USA:n valituksessa WTO:lle Euroopan banaanintuontikäytännöistä. Lähettiläs kuitenkin syyttää molempia pääosapuolia kiistan turhasta pitkittämisestä, ja sanoo banaaniasian olevan aivan liian tärkeä jätettäväksi USA:n ja EU:n ratkaistavaksi. Myös Journal of Commerce käsitteli banaanintuottajien asemaa samana päivänä kolumnissa "*Banana trade vital to Caribbean*", jonka oli kirjoittanut Jamaican suurlähettiläs Yhdysvaltoihin. Nyt asiaa tarkastellaan siis Karibian banaanintuottajien näkökulmasta. Kolumnissa kerrotaan banaanintuotannon tärkeydestä Karibian alueen valtioille, ja muistutetaan siitä ironisesta faktasta, että Karibian banaanit kattavat vain noin 8 prosenttia Euroopan banaanimarkkinoista, ja noin 3 prosenttia koko maailman banaanimarkkinoista. Mielenkiintoinen huomio on se, että Dole ei ole ollut mukana kampanjassa, vaikka sekin on yksi banaanimarkkinoiden "pääpelaajista" Chiquitan ohella. Tästä voisi päätellä, ettei banaanikaupan "vapauttamisrintamakaan" ole yhtenäinen ja yksiääninen, eikä se siis puhu koko teollisuudenalan puolesta. Kolumnissa luonnollisestikin tuomitaan USA:n yksipuoliset sanktiot WTO:n toimintaperiaatteiden vastaisina ja kehotetaan Yhdysvaltoja toimimaan esimerkkinä muille maille ja sitoutumaan WTO:n sääntöihin.

Mielenkiintoista on huomata, että vaikka argumentoimassa ovat jo useammat tahot ja jopa kriittiseen äänensävyyn, ei puhunta sinänsä ole vielä muuttunut, vaan edelleen vedotaan pääosin WTO:n auktoriteettiin ja sääntöihin sekä markkinatalouden lakeihin ja säännönmukaisuuksiin. Pikkuhiljaa helmikuun aikana kirjoittelu muuttuu kuitenkin värikkäämmäksi ainakin sanavalinnoiltaan. Esimerkiksi Journal of Commercen uutinen 10.2.1999 Dominican ja St. Lucian saarten päätöksestä blokata USA:n yritys sanktiotullien asettamiseen. Uutinen aloitettiin kertomalla, että nuo kaksi Itä-Karibian saarta sanoivat toimineensa itsenäisesti, eivät eurooppalaisten edustajina haastaessaan USA:n banaanikiistassa. Sitten uutisessa mainitaan, että noilla kahdella saarella on muiden Karibian banaanintuottajien tapaan panos meneillään olevassa banaanisodassa. Esimerkkinä on siteerattu Dominican, uutisen mukaan noin 100 000 asukkaan kansoittaman saarivaltion, pääministeriä, joka väittää etteivät ihmiset yleensä ymmärrä banaanien tärkeyttä heille. Tähän väittämään vastaa Rita Hayes: "That is what they would like you to believe. The EU has to take

responsibility for blocking the process." Uutisessa siis ensin asemoidaan Karibian banaanintuottajat marginaaliin kertomalla että heillä on "panos" kiistassa, vaikka tosiasiassahan kyse on juuri näiden valtioiden elinehtojen turvaamisesta, ainakin niiden omasta näkökulmastaan katsottuna. Sitten tuo marginaaliasemakin kyseenalaistetaan Hayesin kommentilla, jossa väitetään EU:n intressien ohjaavan koko prosessia ja mitätöi siten banaanintuottajien intressit. Keskustelu pyritään selvästi pitämään edelleen tietyissä raameissa ja tiukasti institutionaalisella tasolla. Tämän ovat sisäistäneet myös banaanintuottajat, joiden argumentit rakentuvat sääntödiskurssiin ja WTO:n auktoriteettiin: "If the United States imposes sanctions on the European Union, the Europeans will be under pressure to respond. This response could have a negative impact on us. Our action represented an appropriate decision which we had to take. The procedures and rules of the WTO allow us to do this", kertoo Dominican pääministeri Mr James.

Wall Street Journal julkaisi 10.2.1999 kolumnin, joka sisältää niin voimakkaita kannanottoja ja johtopäätöksiä banaanikiistaan liittyen, että on vaikea saada selvää onko sen tarkoituksena ärsyttää, tehdä pilkkaa vai vaan huvittaa. Kolumnin otsikko on "*Yes, We Have No Banana Policy (Can We Borrow Yours?)*, ja kirjoittajaksi on ilmoitettu Holman W. Jenkins Jr. Kolumnin ensimmäisessä lauseessa banaanisodasta käytetään termiä "maailman ensimmäinen post-moderni kauppasota", ja sitten lähdetään etsimään syitä, miksi niin epärelevantista tuotteesta lähdettiin taistelemaan niinkin ankarasti. Kolumnissa ensimmäisenä oletuksena esitetään se, että byrokraatit vain sattuivat tarvitsemaan jotain tekemistä, ja tarttuivat ensimmäiseen aiheeseen, joka tarjoiltiin hopealautaselta, valmiiksi tuulisena ja ladattuna filosofisilla oikeutuksilla. Toisena banaanisodan syynä esitetään niin sanottu Abilenen paradoksi, jonka selvitetään toimivan seuraavasti: Ryhmä ajaa Abileneen lounaalle vain huomatakseen sinne saavuttuaan, ettei kukaan oikeastaan edes halunnut mennä sinne, mutta kaikki olettivat muiden haluavan lounastavan siellä. Näin ratkaistiin siis banaanikiistan syyt. Seuraavaksi vesitettiin eurooppalaisten argumentit toteamalla, että vaikka eurooppalaiset väittävätkin, että muutamat Karibian saaret joutuisivat banaanikaupan vapautuessa yhä vaikeampaan köyhyyskierteeseen, harva eurooppalainen valvoo sängyssään miettien Windward-saarien kohtaloa. Oikeasti se on irlantilainen Fyffes, hedelmäyhtiö, jonka intressit ovat kysymyksessä, kolumnissa

kerrotaan. Amerikkalaisten puolelta taas kyseessä on WTO:n selviytymistesti, "life-or-death test", mutta amerikkalaisten avoimesta poliittisesta päätöksenteosta johtuen Chiquita on joutunut suurennuslasin alle. "Because of the American tradition of throwing open our policy-making factory for examination, the role of Chiquita has by default become on object of scrutiny. The poor company, already under a permanent cloud as successor to United Fruit, traditional enemy of the global left for its patriarchal history in the western hemisphere's banana republics, made the mistake of taking the Europeans at their word".

Washington Timen kolumni 16.2.1999 sisältää hillitympiä näkemyksiä ja myös Karibian banaanintuottajien näkökulman. Kolumnin on kirjoittanut Charles Rangel ja sen otsikko on "*Will dispute squash banana growers?*. Jutun alussa on siteerattu vanhaa afrikkalaista sananlaskua; kun norsut taistelevat, vain ruohikko kärsii. Sillä halutaan kuvata pienten Karibian saarten asemaa banaanisodassa suurvaltioiden jaloissa. Artikkelissa kerrotaan banaanintuotannon elintärkeästä merkityksestä monille Karibian valtioille, ja sitä kautta perustellaan vaatimusta saada kiista pian ratkaistuksi. Kiista tulisi kolumnin mukaan ratkaista siten, että Karibian valtioiden intressit otettaisiin huomioon. EU:n intressitkään kun eivät kirjoitelman mukaan ole välttämättä yhteneväiset sen suojelemien banaanintuottajien intressien kanssa, vaan protektionistisilla pyrkimyksillä on suorat taloudelliset tarkoitusperät, joista hyötynevät suuret eurooppalaiset kuljetusfirmat ja oma banaanintuotanto. Kiistaan tulisi löytää sellainen ratkaisu, että se tarjoaa apua ja suojelua pienille Karibialaisille tuottajille suurempia keski-amerikkalaisia yhtiöitä vastaan. Avaintekijänä voisi olla varsinkin teknologisten investointien houkutteleminen alueelle. Tutkimusaineistoni viimeisessä artikkelissa päästään mielestäni vihdoin tiukan liberalistisen sääntödiskurssin rajaaman alueen ulkopuolelle tarkastelemaan kiistaa tuoreemmasta näkökulmasta.

4.3. Yleisösuhde

Jokisen ja Juhilan määrittelemistä valta-analyysin painotuksista puuttuu mielestäni yksi hyvin olennainen osa, eli yleisösuhde. Argumentointi kun on aina puhetta jollekin, ja siksi myös tuon "jonkin" selvittäminen tuntuu olennaiselta. Yleisö on

niiden ihmisten muodostama kokonaisuus, jonka puhuja haluaa argumenteillaan kulloinkin vakuuttaa, joten yleisösuhde on argumentointia ohjaava konstruktio (Jokinen ym. 1993, 192).

Robert Cox toteaa, että hegemonisen vallan ominaispiirteisiin kuuluu etenkin se, että se pystyy ilmaisemaan ja toteuttamaan johtajuutensa universaaleihin ja yleisiin intresseihin vedoten, niin että kyseessä eivät ole pelkästään sen omat, erityiset intressinsä. Juuri tämä erottaa Coxin mukaan hegemonisen vallan diktatuurista. (Cox 1996, 99) Lisäksi hegemonia varmistaa konsensuksen ja pyrkii hiljentämään mahdollisen vastustuksen antamalla myönnytyksiä vastahakoisille osapuolille (Leysens 1998, 8). Yleisösuhteella on siis tärkeä merkitys myös hegemoniakamppailussa.

Diskurssianalyysissa keskitytään enemmän vuorovaikutukselliseen prosessiin, kun retoriikassa taas pääosaan katsotaan nousevan yleisösuhde. Retoriikassa siis huomio on ennen kaikkea lausumien muotoilussa ja yleisösuhteen tarkastelussa, kun taas diskurssianalyysissä kielellisen tuottamisen muodot kytketään selvemmin kulttuuristen merkitysten tuottamisen ja tulkinnan vuorovaikutuksellisten prosessien tarkasteluun. Tämän itse asiassa katsotaan usein olevan olennaisin ero retoriikan ja diskurssianalyysin välillä. (Jokinen ym. 1999, 47) Myös vuorovaikutussuhteella on kuitenkin olennainen panos selontekojen sisältöjen muotoutumisessa, sillä jo ensimmäisen selonteon muotoilussa kielenkäyttäjän oletukset keskustelukumppanistaan tai yleisöstään saattavat olla olennaisin merkitysvalintojen virittäjä. (emt, 27) Näin ollen vastaanottaja, oli se sitten määritelty yleisösuhteeksi retorisessa tutkimuksessa tai vuorovaikutussuhteeksi diskurssianalyysissä, on erityisen tärkeä kielellistä vaikuttamista tutkittaessa. Voidaan myös tiivistää, että yhtäältä merkitysten tuottamisen tapoja voidaan tutkia kiinnittämällä huomio retorisuuteen eli siihen, miten tiettyä versiota sosiaalisesta todellisuudesta "ajetaan" tai toisaalta painottumalla enemmän responsiivisiin elementteihin eli siihen, miten toimijat rakentavat yhteisissä keskusteluprosesseissa sosiaalisen todellisuuden versioita (emt. 70) Itse käytän pääosin retorista analyysivälineistöä ja määrittelen vastaanottajan yleisöksi, mutta banaanisodan ja siihen liittyvän keskustelun luonteen vuoksi olen edellä tarkastellut argumentointirakennetta myös responsiivisesta

näkökulmasta ja pyrkinyt selvittämään myös, miten vuorovaikutuksellisen keskusteluprosessin aikana rakennetaan yhteisesti sosiaalisen todellisuuden versioita.

Yleisönä valitsemieni medioiden artikkeleilla ovat todennäköisesti yleisimmin markkinatalouden menestyjät, joihin lukeutuvat niin hegemonisen valtajärjestelmän virkamieseliitti kuin yritysmaailman valtaapitävätkin. Myös niin sanottu tavallinen väestökin on huomioitu, tosin samoissa markkinatalouden raameissa, jossa yksilö käsitetään kuluttajana. Suora vetoomus eurooppalaisen markkinatalouden kuluttajan oletettuun sosiaaliseen normistoon on esimerkiksi seuraava lause International Herald Tribunen kommentista 23.11.1998: "Americans say the system is intended to help France to maintain its influence over former colonies, at the expense of the European consumer." Amerikkalaiseen kansalaistuntoon ja siihen pohjautuvaan sosiaaliseen normistoon taas vedotaan "koti, uskonto ja isänmaa" -retoriikalla, jota edustaa esimerkiksi uutisointi banaanisodan uhasta USA:n tyttöjen nukeille joulukuussa Washington Timesissa.

Myös siitä, kuinka argumentin esittäjä kategorisoi itseään, voi tehdä tulkintaa yleisösuhteesta: mikä on se yleisö, jota hän pyrkii "puhuttelemaan". Kategorisointia tarkastelen lähempää diskurssien hegemonisoitumisen yhteydessä.

4.3.1. Common sensen ristiriitaisuus

Argumentointi tapahtuu aina tietyn kulttuurin sisällä, jonka sisältämät itsestäänselvyydet ('common sense' –näkemykset) voidaan ajatella muodostuvan hegemonisista diskursseista. Nykyiselle länsimaiselle kulttuurille on ominaista, että sosiaalista todellisuutta hallitsee useat hegemoniset diskurssit, ja siitä seuraa common sensen ristiriitaisuus. Näitä ristiriitaisuuksiakin voidaan käyttää hyväksi, kun tuetaan puhunnan eri käänteissä milloin mitäkin ulottuvuutta, riippuen muun muassa kulloisestakin yleisökonstruktiosta. Yleisöön ja kulttuuriin vakiintuneet jäsennystavat toimivat argumentoinnissa eräänlaisina lähtökohtapremisseinä, eli puhujan ja kuulijan välisinä esisopimuksina, joihin voidaan vedota argumentaation vahvistamiseksi ilman, että niitä itseään tarvitsisi perustella. (Jokinen ym. 1999, 193) Lähtökohtapremisseinä voidaan tutkimissani artikkeleissa pitää ainakin

markkinatalouden vaihtoehdottomuutta ja liberalistisen järjestelmän ylivoimaisuutta, sekä tuotannon ja kasvun ylistämistä. Yksi common sensen näkyvimmistä ristiriitaisuuksista amerikkalaisessakin yleisössä on kuitenkin protektionistisen ja liberalistisen suuntauksen kamppailu, jota viranomaistaho (ja sitä seuraava valtamedia) käyttää hyväkseen kohdistamalla kongressin politiikkaa kannattavalle protektionistiselle yleisölle valta-asetelmaretoriikkaa, ja vapaiden markkinoiden kannattajille WTO-retoriikkaa. Esimerkiksi The Washington Times uutisoi 11.11.1998 banaanisotaa otsikon *U.S. puts the squeeze on EU* alla, ja selittää kiistan syyksi sen, että Eurooppa kieltäytyy toteuttamasta kansainvälisiä sitoumuksiaan, koska EU kieltäytyy noudattamasta WTO:n säännöstöä banaanien tuonnin osalta ("liberalistinen sääntödiskurssi"). Seuraavassa kappaleessa kerrotaankin, että Yhdysvallat on sitä mieltä, että EU suosii entisten siirtomaidensa banaanintuottajia amerikkalaisten yhtiöiden kustannuksella ("geopoliittinen" diskurssi).

Mielestäni Jokisen käyttämä common sense –käsite voidaan jakaa kahteen eri ryhmään, samoin kuin Cox jakoi historiallisen järjestelmän vallitsevat ideat intersubjektiivisiin merkityksiin ja kollektiivisiin käsityksiin sosiaalisesta järjestyksestä (Leysens 1998, 8). Intersubjektiiviset merkitykset mahdollistavat puhujan ja kuulijan välisen esisopimuksien hyväksikäytön argumentaation vahvistamisessa, sillä ne ovat yhteiskunnassa yleisesti sisäistettyjä käsityksiä asioiden tiloista. Kollektiiviset käsitykset sosiaalisesta järjestyksestä taas muodostavat 'common sensen' ristiriitaisuuksia, sillä ne ovat eri sosiaalisten ryhmien välisiä erilaisia näkökulmia. Aineistossani intersubjektiivisiksi merkityksiksi ollaan mielestäni määritelty ainakin markkinatalouden yleiset ihanteet, muun muassa kasvu ja materialismi. Myös kansainvälisen yhteisön pelisääntöjen tärkeys ja USA niitä määrittelemässä kuuluvat tähän kategoriaan. Sääntödiskurssin yleisöön kuuluviin kollektiivisiin käsityksiin sosiaalisesta järjestyksestä kuuluvat muun muassa protektionistien ja liberalistien ryhmät. Kollektiivisia käsityksiä sosiaalisesta järjestyksestä on tietysti löydettävissä lukuisia erilaisia, mutta valtamedia suhtautuu useimpiin niihin marginaalisina ilmiöinä, eikä suuntaa diskurssiaan niitä ajatellen.

Banaanisodan tapauksessa voitaisiin mielestäni kärjistää, että yleisesti keskustelu nojaa yhteisesti hyväksyttyinä ja luonnollisina pidettyihin intersubjektiivisiin

merkityksiin maailmasta vapaan kaupan ja jatkuvan talouskasvun areenana, mutta EU:n ja USA:n keskinäinen nahistelu johtunee niiden erilaisista kollektiiviisista käsityksistä ja merkityksistä sosiaaliseen todellisuuteen liittyen.

4.3.2. Retorisuus ja responsiivisuus

Sekä retorisuuden että responsiivisuuden painottaminen suuntaa tutkimuksen tarkastelua merkityksen tuottamisen tapoihin eli miten-kysymyksiin. Retorisuus on tietylle yleisölle suunnattua vakuuttelua ja suostuttelua, jossa jotakin versiota tuotetaan sillä tavalla vakavasti otettavaksi, että yleisö asettuisi sen taakse. Responsiivinen vuorovaikutuksellisuus taas on "tässä ja nyt" vastavuoroisuutta, jossa keskustelevat osapuolet reagoivat vuorovedoin toistensa puheenvuoroihin. Retorisuus ja resposiivisuus voivat olla kuitenkin läsnä samassa aineistossa, vaikkakin tekstimuotoisissa aineistoissa retorisuus on usein hallitseva piirre. Kyse on lopulta tutkijan valinnoista. (Jokinen ym. 1999, 78)

Vaikka siis tekstimuotoiseen aineistoon, kuten vaikkapa sanomalehtikirjoituksiin, sovelletaan lähinnä retorisen analyysin menetelmiä, on mielestäni banaanisotaan liittyvä kirjoittelu mehukasta aineistoa myös responsiiviseen lähestymistapaan sen debattimuotoisuuden vuoksi. Responsiivisesti aineistolta voisi kysyä vaikkapa: miten banaanisotakirjoittelun osapuolet reagoivat toistensa puheenvuoroihin ja rakentavat tätä kautta tietynlaisia sosiaalisen todellisuuden versioita? Huomion kohdistaminen debatin rakenteellisiin piirteisiin, esimerkiksi syytösten ja puolustuspuheenvuorojen sekä aiheiden vaihtumisen keskustelullisiin paikkoihin, on keskusteluanalyyttista perua. (emt., 84) Näitä seikkoja olen tarkastellut edellä, diskurssien välisten ja sisäisten suhteiden käsittelemisen yhteydessä. Nyt on retorisen tarkastelun vuoro, minkä analyyttinen pääkäsite on faktuaalistamisstrategia, eli tutkimuksessa keskitytään faktan konstruoinnin retoriikkaan.

4.4. Diskurssien hegemonisoituminen

Hallitseva ideologia kohtaa jatkuvasti vastarintaa, joka sen on voitettava yhä uudelleen hegemonisen asemansa ylläpitämiseksi. Hegemonia vaatii siis jatkuvaa

kamppailua, ja Antonio Gramsci toikin ideologiateorian kentälle vastarinnan ja epävakauden korostamisen. Hegemoniakamppailua käydään useilla eri yhteiskunnan tasoilla, joista retorisessa tutkimuksessa kiinnostuksen kohteeksi nousee luonnollisestikin kielellinen kamppailu ja mielikuvien sekä diskurssien keskinäinen kilpailu.

Miten sitten aineistosta tunnistettuja hegemonisia diskursseja tuotetaan ja uusinnetaan tutkittavissa käytännöissä? Jokisen ja Juhilan mukaan yksi tämänkaltaisen analyysin käynnistämisvinkki on aiheiston tarkasteleminen siitä näkökulmasta, ovatko moninaisuus, asioiden kompleksisuus ja ristiriitaisuus väistyneet yksinkertaistamisen tieltä. Sen jälkeen on tarkasteltava, miten yksinkertaistaminen on saatu näyttämään vakuuttavalta. (Jokinen ym. 1993, 90). Yksi tehokkaista vakuuttamisen keinoista on erilaisten faktuaalistamisstrateigioiden käyttö.

4.4.1. Banaanisodan faktuaalistamisstrategiat

Faktuaalistamisstrategialla tarkoitetaan tässä sellaisia vakuuttelun muotoja, joita käyttämällä jonkun tiedon totuusarvosta tulee niin suuri, että kyseinen versio vaikuttaa itsestään selvältä ja asiat saadaan näyttämään kiistattomilta tosiasioilta (Jokinen ym. 1993, 157). Erilaisia faktuaalistamisstrategioita on muun muassa seuraavanlaisia: ”Itse todettuun vetoava strategia”, jossa vakuuttavuus perustuu siihen, ettei ulkopuoliseksi luokiteltu kuulija voi epäillä totuusarvoa, kun ei ole kerran ollut paikalla, niin kuin itse puhuja. Vaihtoehdottomuusstrategialla vakuutetaan kuulijoita siitä, että asiat on mahdollista ja järkevää hoitaa ja ratkaista *vain* yhdellä tavalla. Kvantifioivassa strategiassa erityisesti täsmälliset luvut nostavat tiedon totuusarvoa, mutta se ei välttämättä perustu numeeriseen esittämiseen, vaan itse asiassa vahvimmillaan se on ”kaikki tai ei mitään” –perusteluissa. Sosiaalisiin normeihin tukeutuvassa strategiassa asiantiloja ja tapahtumia faktuaalistetaan tukeutumalla yhteisesti jaettuihin sosiaalisiin normeihin. Asiantuntijuusstrategia perustuu erityistietämyksellä vakuuttamiseen ja yleensä vedotaan ulkopuoliseen asiantuntijaan. (emt. 158-172)

4.4.1.1. Asiantuntijuusstrategia vs. sosiaaliseen normistoon perustuva strategia

Tutkimusaineistossani on siis löydettävissä ainakin selkeä yksinkertaistaminen sääntödiskurssin kehyksiin. Banaanikiistaa tarkastellaan vain institutionaalisella tasolla, jolloin kiistan kompleksisuus typistetään tarkoin rajattujen toimijoiden tarkasti rajattuun neuvotteluagendaan. Voitaisiinkin ajatella, että sääntödiskurssin hegemonisoinnin usein toistuvana faktuaalistamisstrategiana käytetään banaanikiistan tapauksessa ainakin asiantuntijuus- tai auktoriteettistrategiaa, jossa WTO toimii kyseenalaistamattomana auktoriteettina. Vasta International Herald Tribunen kommentissa 23.11.1998 otettiin esille ensimmäistä kertaa WTO:n kykenemättömyys ratkaista ongelmia, ja siten asetettiin sen auktoriteettiasema kyseenalaiseksi. Kommentissa todetaan, että banaanikiistassa molemmat osapuolet ovat syyllisiä, ja mikä pahinta, myös WTO kiistanratkaisijana on tehnyt virheitä. Asia otettiin esille kommentin ensimmäisessä kolmanneksessa kahdessa lauseessa. Sitten siirryttiin jo sanktiotullien käsittelyyn. Ennen tätä kommenttia uutisoinnissa nojattiin kummallakin puolella yleisesti WTO:n, tai toisin sanoen "kansainvälisen kaupan" sääntöihin ja auktoriteettiin.

Varsinkin EU käyttää useimmiten auktoriteettistrategiaa puolustautuessaan USA:n uhkauksia vastaan, ja silloin se syyttää USA:ta lain yläpuolelle nousemisesta ja sooloilusta WTO:n säätöjen yli: "The European Union says it has made changes to bring its banana import reglations in line with the WTO ruling, but U.S. officials describe the changes merely cosmetic... Sir Leon accused the United States of reverting to 'the law of the jungle' under pressure from the U.S. Congress" (IHT 11.11.98) Sir Leon kommentoi samana päivänä myös seuraavilla sanoilla: "In resorting to unilateral action, the United States is setting itself above the law and resorting to the principle of might is right" (NYT 11.11.98).

Helmikuussa, vihdoin Karibian banaanintuottajien saadessa ääntään kuuluville noustessaan äänekkäästi USA:ta vastaan, myös ne nojaavat argumentointiaan yleisesti tunnustettuun auktoriteettiin: "Our action represented an appropriate decision which we had to take. The procedures and rules of the WTO allow us to do this" (Edison James, Dominican pääministeri, JC 10.2.1999) Myös USA vetoaa

WTO:n päätoksiin, esimerkiksi seuraavassa: "The United States says it has the law on his side, as it has already obtained judgements in its favor at the World Trade Organization" (IHT 11.11.98).

Useimmiten USA kuitenkin marraskuun keskusteluissa vetoaa yleisesti hyväksytyiksi olettamiinsa sosiaalisiin normeihin, käyttämällä esimerkiksi toistuvasti sanoja "epäoikeudenmukainen", "oikeus" ja "velvollisuus". "What we are doing is consistent with our rights[7]...and represent a measure of frustration that the European Union continues to disavow its obligations" (Jay Ziegler NYTssa 11.11.98). The Wall Street Journalin uutinen rangaistustulleista 11.11 alkoi seuraavalla kappaleella : "The U.S. Trade Representative issued a lengthy preliminary list of European products that could be subjected to 100% import duties in the next few months, a first step toward reprisal for European Union banana-import rules that the U.S. sees as unfair to American fruit companies." Myös EU:n kannanotoista voi löytää samankaltaisia yleiseen "oikeudentajuun" vetoavia argumentteja, esimerkiksi äskeisen uutisen loppuosan Sir Leon Brittanin kommentti: "For the U.S. to take such injustified action against the EU is a particularly grave error of political judgement at a time when we both need to give strong, joint leadership in responding to the economic problems in the world." Tässä argumentissa on mielestäni myös vaihtoehdottomuusstrategian elementtejä, sillä puhuja maalaa kuvan tilanteesta, jossa on vain yksi oikeutettu menettelytapa maailman taloudellisten ongelmien ratkaisemiseksi.

4.4.1.2. Vaihtoehdottomuusstrategia vs. sovittelustrategia

Yleensä tutkimusainestossani se näyttää kuitenkin olevan USA, joka esittää vaihtoehdottomuusstrategioiden alle luokiteltavia argumentteja: "We have done everything possible to work with the EU on these issues. We've seen no sign of a constructive response." (Charlene Barshefsky IHT 11.11.98). Tässä lauseessa käytetään mielestäni myös "itse todettuun" vetoavaa strategiaa, kertoohan Barchefsky asiaa läheltä seuranneena, mitä omin silmin on huomioinut. The Washington Timesin kommentissa "*Bananarama*" seuraavana päivänä

[7] kappaleen alleviivaukset Maria Markus

vaihtoehdottomuusstrategia on näkyvimmillään, kun kommentissa kehotetaan USA:ta toimimaan WTO:n proseduurien mukaan, mutta otetaan itsestään selvänä se, että EU on toiminut sääntöjen vastaisesti ja ansaitsee kurinpalautusta: "Through a probably willfull policy of official footdragging, the EU has been doing what it can to delay the inevitable. Understandably, the United States has become tired of these tactics." (WT 12.11.98) Sana "inevitable", väistämätön, kertoo selvimmin siitä, kuinka kirjoitelmassa rakennetaan vaihtoehdotonta tilannetta.

Vaihtoehdottomuusstrategian päämääränä oleva "tosiasiapuhe" voidaan katsoa siinä mielessä vahvan seurauksellisesti puheeksi, että siinä toimijoiden rooli ja vastuu asioiden kulusta syrjäytyy. Asiat vain tapahtuvat ihmisille ilman heidän oman toimintansa vaikutusta, jolloin toimijoiden tehtäväksi jää ainoastaan tosiasioiden hyväksyminen. (Jokinen 1999, s.140) Uusliberalistiselle diskurssille tyypillinen puhunta markkinavoimista luonnonlain kaltaisena väistämättömänä ilmiönä voidaan luokitella mielestäni puhtaaksi versioksi vaihtoehdottomuusstrategian toteuttamisesta. Toimijuuden kadottaminen voi Jokisen mukaan tapahtua myös passiivimuotoa käyttämällä, jolloin lauseesta puuttuu aktiivinen tekijä. Asioiden objektivointi, subjektin jättäminen implisiittiseksi, voidaankin nähdä eräänä olennaisena kielenkäyttöön liittyvänä vallankäytön muotona.

(emt. s.141). Esimerkkejä tästä ei ole vaikeaa löytää banaanisota-aineistostakaan: "U.S. trade representative warned, that the sanctions *could also be extended* to EU service providers" (11.11.1998 IHT)". Lauseessa uhkaillaan, mutta ilman uhkailijaa. USA naamioituu varoittajan rooliin, ja passiivilauseella sanktioiden toteutuminen saadaan näyttämään jos ei ihan luonnon lain kaltaiselta väistämättömyydeltä, ainakin jonkin toisen osapuolen tekosilta. Lauseen vahvuutta korostaa lausetta seuraava siteeraus Jay Zieglerin suusta: "The ball is in their court...We have done everything possible to work with the EU on these issues."

Vaihtoehdottomuuspuhe rakentaa yleensä vain yhdestä vaihtoehdosta ja toimintatavasta mahdollisen tai järkevän, ja siten pyrkii tukahduttamaan alleen vaihtoehtoiset artikulaatiotavat. Vaihtoehdottomuuspuheen eräs merkittävä seuraus

on, että se tekee moraalisten kannanottojen pohtimisen turhaksi, sillä moraalisilla pohdinnoilla on tilaa vain silloin, kun on vaihtoehtoja, joista valita. (emt. s.141)

EU yrittää murtaa vaihtoehdottomuusargumentteja väittämällä, että asia on vielä avoin, ja kaikki on mahdollista: "All options are open, and we have other ideas to defend our interests". Näin väitti Journal of Commercen uutisen 15.11.1998 mukaan "a senior Bryssel-based EU official", eli paikan päällä Brysselissä ollut vanhempi virkamies. Faktuaalistamista siis vahvistetaan "itse todetulla" väittämällä. Euroopan Unionin puolella on myös nähtävissä eräänlaisen sovittelustrategian rakentamista, jossa Eurooppa vastaa USA:n uhkailuihin ja vaatimuksiin toivomalla "ystävällismielistä" ratkaisua: " Sir Leon said the move to ask all WTO members for a ruling on the interretation of the rules was aimed at finding an 'amicable solution' to the dispute" (IHT 23.1.1999). Tämän tyylistä sovittelustrategiaa käytetään myös Washington Timesin uutisessa 26.1.1999, jossa oli siteeraus Sir Leonin puhemieheltä: "We have absolutely no desire for a clash with the United States or an escalation of this dispute". Sir Leon huomauttikin 3.2.1999 että tämän kaltaiset kiistat olisivat väistämättömiä laajenevan globaalin kaupankäynnin aikakaudella: "You can almost say statistically that more trade you have the more disputes there will be" (IHT 3.2.1999) Tässä käännetään vaihtoehdottomuusstrategia ovelasti toisin päin; akuutista ongelmatilanteesta, johon on vain yksi ratkaisu, tehdään nykymaailmassa yleinen ja luonnollinen ilmiö. Jos rikos eliminoidaan, ei ole myöskään rikollista. Tällä Sir Leonin kommentilla hyökätään mielestäni myös USA:n käyttämiä "kehitysargumentteja" vastaan.

Myös puhuminen "kehityksestä" rakentaa vaihtoehdotonta tilannetta: "Neither beef or bananas should be allowed to set back the progress embodied in the WTO" (WP 2.12.1998). Erityisesti USA puhuukin koko ajan kehityksestä tai systeemistä, jota on vaalittava: "We're not going to give up our rights, we're not going to allow the EU to destroy the system", vannoi Rita Hayes Journal of Commercessa 21.1.1999. Kun WTO kompromissiratkaisuksi kutsumallaan päätöksellä tammikuussa 1999 lykkäsi sanktiotullien voimaan saattamista, mutta samalla antoi niille periaatteellisen hyväksynnän, New York Times tulkitsi asian niin, että amerikkalaisten yritys päästä asiassa eteenpäin sanktioidensa avulla pysäytettiin nyt ainakin toistaiseksi (NYT

26.1.1999). USA:n kauppaedustaja Barshefsky kommentoi samana päivänä Washington Timesissa seuraavalla tavalla: "I am extremely dismayed that the EU would jeopardize the operation of the WTO this way." Usein artikkeleissa puhutaan yleisesti "kehityksestä", mutta kiistelyn kiivastuessa alkaa näkyä kommentteja, joissa "kehitys", WTO:n toiminta ja kehittyminen, sekä Yhdysvaltojen intressit sidotaan yhteen ja ilmaistaan ääneen. "The United States has much to gain – or lose – by how this dispute is ultimately resolved. It's important to recall that U.S. trade negotiators worked tirelessly for years during both Republican and Democratic administrations to create the WTO in 1994" (WT 1.2.1999). "On American side, the banana dispute has been inflated, windily, into a life-or-death test of the World Trade Organization" (WSJ 10.2.1999). Kun USA pyrkii rakentamaan itsestään kuvaa kehittäjänä, maalaa se samalla EU:sta mielikuvaa pelurina ja saivartelijana. Kun esimerkiksi helmikuussa Karibian banaanintuottajat perustelivat nousemistaan USA:ta vastaan kertomalla banaanintuotannon elintärkeästä roolista valtioiden taloudessa, Rita Hayes kommentoi asiaa näin: "That is what they like you to believe...The EU has to take responsibility for blocking the process" (JC 10.2.1999).

4.4.1.3. Solidaarisuusstrategia

EU:lle ominainen faktuaalistamisstrategia on sosiaaliseen normistoon vetoavan strategian kaltainen, mutta enemmän "solidaarisuutta" korostava. Tässä "solidaarisuusstrategiassa" puhutaan siitä, kuinka elintärkeää EU:n antama etuoikeusasema pienille banaanintuottajamaille on. Esimerkiksi The Journal of Commercen uutisessa 12.11.1998 Sir Leon Brittan kertoo, että EU:lla on hyvä syy auttaa banaanintuottajia sen entisissä kolonioissaan: "It's hard for me to understand why it is in the interest of the United States to attack these poor countries, which could be driven into more dangerous economic activity such as drug trafficking." Tässä argumentissa haetaan ehkä myös vaihtoehdottomuuden kautta vakuuttamistakin, sillä siinä annetaan ymmärtää, että mikäli EU:n ei anneta toimia sääntöjensä mukaan, kasvaa kyseisissä maissa paine huumeiden tuottamiseen ja viemiseen. Ja sehän on yleisesti hyväksyttyjen sosiaalisten normien mukaan negatiivinen tulos, joten myös sosiaalinen faktuaalistaminen on lauseessa mukana. Kaikissa lehdissä EU:n argumentointia ei esitetä kovinkaan laajana, joten

”solidaarisuusstrategiaa” näkyy kuitenkin aika harvoin amerikkalaisia lehtiä tarkasteltaessa. ”Solidaarisuusstrategiaa” vastaan hyökkääviä argumentteja löytyy myös, esimerkiksi International Herald Tribunen kommentissa 23.11.1998 ”*Let's Make Bananas, Not Trade War*”, jossa väitetään, ettei EU ole tehnyt paljoakaan auttaakseen Karibian maita monipuolistamaan talouttaan pois banaanintuotannosta. Siinä myös todetaan, että etuoikeussysteemin päähyötyjiä eivät suinkaan ole banaanintuottajat, vaan ne jotka markkinoivat korkeahintaisia tuotteitaan Euroopassa. EU käyttää myös toisenlaista ”solidaarisuusstrategiaa”, jossa puolustetaan pienyrittäjiä Euroopassa, ja jolla pyritään tuomitsemaan USA:n suunnittelemat rangaistustoimenpiteet: ”This already is affecting jobs in a number of small and medium-sized enterprises in the knitwear industry in Scotland – which have nothing to do with bananas, I must say”, totesi Simon Fraser, yksi Sir Leon Britannin avustajista Journal of Commercessa 15.1.1999.

EU:n solidaarisuusstrategia käyttää hyväkseen EU:n omien intressien etäännyttämistä ajettavasta asiasta, eli banaanikaupan rajoittamisesta. Onkin yleisesti tiedossa, että mikäli argumentin esittäjän oletetaan ajavan omaa etuaan tai edustamansa tahon etua, on yleisön vakuuttaminen vaikeaa. Siksi eräs yleisesti käytetty vakuuttavuuden lisäämisen keino onkin argumentin esittäjän omien intressien etäännyttäminen varsinaisesta väitteestä (Jokinen ym. 1999, 133)

Solidaarisuusstrategian käyttö banaanisodan argumentoinnissa muistuttaa osin Arjun Appadurain kehittämää ajatusta tuotantofetisismistä (production fetisism). Appadurai lähtee siitä, että nykymaailman kiihtyvässä muutosvauhdissa olennainen tekijä on kulutuksen ja tuotannon välinen jatkuvan muutoksen suhde globaalissa talousjärjestelmässä. Tuotantofetisismillä Appadurai tarkoittaa nykyajan ylikansallisen tuotantojärjestelmän luomaa illuusiota, mikä naamioi ylikansallisen pääoman, globaalin johtoportaan ja usein muualta tulleen työvoiman paikallisen kontrollin (joskus jopa työläisjohtoisen), kansallisen tuotannon ja alueellisen suvereenisuuden hahmoon. (Appadurai 1990; Feathertone, 306) Banaanikiistan osapuolet käyttävät usein argumenteissaan vetoomusta banaanintuottajamaiden puolesta, vaikka kyse on enemmän tai vähemmän ylikansallisesta – tai amerikkalaisesta – pääomasta.

4.4.1.4. Kvantitatiivinen strategia

Molemmat osapuolet käyttävät kvantitatiivista faktuaalistamisstrategiaa, jossa yleisöä pyritään vakuuttamaan lukuja tai lukujen kaltaisia ilmauksia käyttämällä. Esimerkiksi International Herald Tribunen uutisessa 11.11.1998 molemmilta osapuolilta löytyi kvantitatiivinen argumentti: "The officials estimated that the United States has suffered losses of more than $ 1 billion because of the EU's banana regime, giving some indication of the value of the European products that could be hit in retaliation." Ensin siis USA kertoi, kuinka paljon se on kärsinyt EU:n tottelemattomuuden vuoksi. Uutisen loppupuolella on vuoro luetella lukuja, jotka kertovat puolestaan, kuinka paljon EU on uudistanut sääntöjään: "It (EU) has limited tariff-free banana imports from these countries (AKT) to 857,000 tons and increased the import quota of Latin American bananas by 353,000 tons a year, to 2.55 million tons, all at duty of 75 European Currency Units a ton. It says the new regime, scheduled to come into force Jan. 1, fully complies with World Trade Organization rules." Kvantitatiivista argumentointia käyttävät myös Karibian banaanintuottajat, kunhan pääsevät sanomaan mielipiteensä. Journal of Commercen artikkeli banaanintuottajista tammikuussa kertoo, että Karibialaisten banaanintuottajien mukaan he eivät selviydy avoimilla markkinoilla, ja että heidän osuutensa on vain noin 3 prosenttia maailman banaaninviennistä ja 20 prosenttia Euroopan Unionin tuonnista banaanien osalta.

Kvantifiointi eli määrällistäminen on yleisesti käytetty vakuuttamisen keino, sillä asioinen esittäminen numeerisessa muodossa luo helposti mielikuvan selkeästä, mitattavissa olevasta yksiselitteisen ristiriidattomasta tiedosta. Tosiasiassahan kuitenkin laadullisten asioiden numeerinen kvantifiointi on aina suhteellista ja siihen liittyvät käytännöt ovat itse aktiivisesti luomassa kyseisiä objekteja. (Jokinen ym. 1999, s.146) Erilaisten asioiden ja ilmiöiden numeerisessa esittämisessä pitäisi kiinnittää huomio siihen, että siinä usein sivuutetaan kvantifiointiin kytkeytyvä tulkinnallisuus, ainakin tieteen ulkopuolisilla areenoilla (emt. 148).

4.4.2. Liberalistisen vaihtoehdottomuusdiskurssin hegemonia

Edellä lueteltuja ja eriteltyjä faktuaalistamisstrategioita käytetään tilannekohtaisesti soveltaen ja muunnellen. Yhteistä näille kaikille on mielestäni se, että olkoonkin mikä tahansa keskustelun osapuolista ja mikä tahansa faktuaalistamisstrategia, taustalta on löydettävissä eräänlainen liberalistisen vaihtoehdottomuusdiskurssin sateenvarjo, jonka alla eri vakuuttamisstrategiat toimivat. Keskusteluareenalle on päässyt ja päästetty mukaan siis vain osapuolia, jotka pinnallisista asemoitumiseroista huolimatta puhuvat samaa kieltä ja luovat samoja merkitysmaailmoja. Bourdieu kutsuu tätä nykyjärjestelmää hallitsevaa diskurssia uusliberalistiseksi diskurssiksi ja hänen mukaansa uusliberalistinen diskurssi ei ole enää vain yksi puhetapa muiden joukossa, vaan se on niin sanottu vahva diskurssi. Se on niin vahva ja niin vaikea voittaa juuri siksi, että sillä on puolellaan koko sellaisten voimasuhteiden kenttä, jota se itse on mukana tuottamassa. (Bourdieu 1999, 126)

Banaanisodassa liberalistista vaihtoehdottomuusdiskurssia ovat tuottamassa ensinnäkin kiistan pääosapuolet USA ja EU. Yksi innokkaimmista diskurssin pönkittäjistä on tietysti WTO, joka on liberalisoituvan maailmankaupan keulakuva. Mediat itsessään ovat tärkeitä systeemin palikoita, joiden taloudelliset intressit taas ovat sidottuna systeemin voittokultuun, joten ne osallistuvat aktiivisesti diskurssin tuottamiseen ja vahvistamiseen. Tästä johtuu myös se, että osapuolet, jotka eivät välttämättä argumentoisi kyseistä merkitysjärjestelmää noudattavalla ja vahvistavalla tavalla, on usein jätetty keskusteluareenan ulkopuolelle. Banaanikiistassa näitä ovat esimerkiksi banaaniviljelmien työntekijät ja pientuottajat, kansalaisjärjestöt ja kuluttajajärjestöt.

4.4.3. Kategorisointi

Yksi yleisesti käytetty retorisen strategian muoto on kategorisointi, joka on minkä tahansa kuvauksen keskeinen piirre. Kuvaus formuloi jonkin esineen, henkilön tai tapahtuman joksikin, jolla on tietyt ominaisuudet (hyvä/paha, vakavasti otettava/vähäpätöinen jne.). Kategorisaatio on keskeisesti esillä erityisesti tiedotusvälineissä ja poliittisessa argumentaatiossa, mutta esimerkiksi tieteelliset

käytännöt perustuvat kategorioiden laatimiseen ja käyttöön. Diskurssianalyysissä kategorioita tarkastellaan "neuvottelukysymyksinä", jotka syntyvät inhimillisen toiminnan seurauksena. Tässä taas retorisilla keinoilla on olennainen merkitys. (Jokinen ym. 1999, 130)

Yksi kategorisoinnin muodoista taas on puhujakategorioitten käyttö ja niillä oikeuttaminen. Silloin joihinkin kategorioihin sijoitetaan oikeus tietynlaiseen tietoon ja tietämykseen. Arvostetusta kategoriasta lausuttu puhe voi siis saada helpommin vakuuttavan puheen statuksen kuin vähemmän arvostetusta kategoriasta lausuttu riippumatta puheen varsinaisesta sisällöstä. (emt., 135). Tämä retorisen strategian muoto tarkoittaa käytännössä siis samaa kuin asiantuntijuusstrategia. Kategorisoinnin ja tiedon yhteen liittäminen voi tapahtua myös käänteisesti, jolloin tietyistä kategorioista lausuttu puhe ei saa kovin helposti vakavasti otettavan statusta. Kategoriat ja niiden arvostukset eivät kuitenkaan pysyviä, vaan kulttuurisesti ja tilanteisesti muuttuvia ja usein myös päällekkäisiä siten, että yksi ja sama puhuja voi kategorisoida itseään useilla vaihtoehtoisilla tavoilla. Retorisesti mielenkiintoista onkin tarkastella sitä, mikä kategoria milloinkin herätellään henkiin ja miten sitä käytetään kussakin tilanteessa. (emt. 135)

Kategorioita voidaan kuitenkin tutkimuksellisesti lähestyä monesta näkökulmasta. Ensiksikin voidaan tarkastella sitä, kuinka tiettyjä kategorioita on synnytetty ja samalla tuoda esiin niiden sosiaalisesti tuotettu alkuperä. Toiseksi, voidaan tarkastella kategorioiden sisältöjä ja rajoja, ja osoittaa sen, kuinka häilyviä ne lähemmin tarkasteltuna ovat. Kolmanneksi tulee kategorioiden tilanteinen käyttö. Se viittaa siihen, että kun asioita tai tapahtumia kategorisoidaan, palvelevat erilaiset kategoriat erilasten funktioiden toteutumista, oli se sitten oikeuttamista tai kritisoimista. (emt. 142)

Missä tahansa tekstissä on jonkinlaisia erotteluja, rinnakkain - ja vastakkainasetteluja, sekä vaihtoehtojen luetteloja, mutta erityisesti politiikasta puhumiselle erottelujen ja luokitusten tekeminen on välttämätöntä. Kari Palonen luokittelee luokitusteeman nominalistiseen ja essentialistiseen käsitykseen; essentialismin perusteella luokitukset ovat peräisin asioiden luonnosta,

nominalistinen kanta näkee ne ihmisten keksiminä ja periaatteessa mielivaltaisina. Näiden välissä on konventionalistinen kanta, jonka mukaan luokitukset ovat eräänlaisia sopimuksia. Kun luokitukset ymmärretään periaatteessa mielivaltaisiksi, niihin voi nähdä kätkeytyvän poliittisesti mielenkiintoisia ulottuvuuksia, sillä voidaanhan jaotteluja käyttää erilaisiin poliittisiin tarkoituksiin, jolloin vasta luokittelun vivahteista voi päätellä, mikä on käytön tai käyttämättömyyden poliittinen sisältö. Nominalistinen kanta voidaankin radikalisoida teesiksi, että luokitukset ovat aina puolueellisia ja usein myös tarkoitushakuisia. (Palonen 1988, 32)

Palosen mukaan poliittisten konfliktien ja vaihtoehtojen tulkinnassa onkin usein tärkeämpää kiinnittää huomiota niihin juuri luokituksiin, joita kannanotot edellyttävät kuin itse kannanottojen välisiin vastakohtiin. Kannanotot kun voivat usein olla vaihtoehtoja toisilleen vain pysyteltäessä tietyn yhteisesti hyväksytyn luokituksen sisällä, jonka käyttäminen taas sulkee pois muita kysymykseen tulevia kannanottoja. Tältä kannalta voidaan tietyn luokituksen sisällä radikaalisti vastakkaisilta näyttävät vaihtoehdot tulkita vain saman kannanoton eri varianteiksi. (emt. 33) Näinhän on käynyt juuri banaanisodan liberalistisen diskurssin määrittelemien rajojen tiukassa noudattamisessa, eli keskustelu liikkuu näennäisestä kärjistetystä vastakkaisasettelusta huolimatta yleisesti hyväksytyn liberalistisen luokituksen sisällä sulkien muita relevantteja kannanottoja keskustelusta pois.

4.4.4. Muita banaanikiistassa ilmeneviä vakuuttamisen muotoja

Yksityiskohtaisilla kuvauksilla ja niiden sijoittamisella osaksi joitakin narratiiveja ja tarinoita voidaan tapahtumista tuottaa autenttisempi, totuudenmukaisempi vaikutelma. (Jokinen ym. 1999, 144) Esimerkkinä tästä voisi toimia vaikkapa uutinen, jonka otsikossa kerrottiin, että banaanisota Euroopan kanssa voi maksaa USA:n tytöille nuken (WT 10.12.98), ja jossa selvitettiin banaanikiistan mahdollisia vaikutuksia USA:n hyödykemarkkinoille ja amerikkalaisen kuluttajan arkeen.

Narratiivirakenne sinänsä voi johtaa siihen, että tapahtumat alkavat näyttää sellaisilta, joita tarinan kulkua seuratessa osasi odottaakin tapahtuvaksi. Tällöin

lukija asemoituu sellaiseksi tapahtumien todistajaksi, joka tekee tarpeelliset tulkinnat itse, ilman että niitä tarvitsisi eksplisiittisesti sanoa. (emt. 145) Tämänkaltainen kerronnan muoto on tyypillinen elokuvissa ja kaunokirjallisuudessa, mutta kerrontaa käytetään myös arkipäivän tilanteissa – ja kuten banaanisodassa, myös tiedotusvälineissä. Silloin kun puhuja ainoastaan kuvailee asioita yksityiskohtaisesti "niin kuin ne tapahtuivat", rakentuu puhujan rooli erilaiseksi kuin suorissa argumentatiivisissa väitteissä (emt.). Tällöin puhuja tavallaan rakentaa itsestään kuvaa uskottavana ja objektiivisena tiedonlähteenä, eikä syyllisty toisten parjaamiseen. Näinhän tiedotusvälineissä toimitaan yleisesti silmiinpistävimmin uutisointia rakennettaessa.

Myös yleismaailmallisesti käytetyn vakuuttamisen muodon, metaforien käytön retorinen voima piilee siinä, että ne voivat onnistuessaan luoda tehokkaasti ja ilman monipolvista argumentaatiota halutun kaltaisia konnotaatioita. Arkipäiväiset metaforat, joiden metaforisuutta ei niin helposti tunnisteta, voivat olla viekkaampia kuin ilmi-metaforat. Kun johtopäätös perustetaan uinuvaan metaforaan, ei sen analogisuutta ole helppo havaita ja näyttääkin usein siltä, kuin seuraus juontuisi itse asioiden luonteesta. (emt. 150) Joissakin banaanisotaa käsittelevissä artikkeleissa metaforia viljeltiin runsaastikin: Esimerkiksi 11.11.98 International Herald Tribunen uutisessa siteerattiin useita sir Leon Britannin heittämiä metaforien värittämiä kommentteja, esimerkkinä kuvailut USA:n toiminnasta "might is right" –periaatteen ja "viidakonlain" mukaan sekä USA:n halusta "leikkiä tulella". Hauska metafora, tai pikemminkin kielileikki, löytyy Washington Postin kolumnin otsikosta 2.12.98: "A Beef Over Bananas". Beef-sanan ensimmäinen merkitys tässä yhteydessä on kiista, mutta se voidaan ymmärtää myös konkreettisesti naudanlihapihvinä, jolloin sillä viitataan tuleviin todennäköisiin kauppasotiin koskien esimerkiksi hormonilla tuotettua naudanlihaa.

Yksi hyökkäävälle retoriikalle ominaisista vakuuttamisen muodoista on ironian käyttö. Ironia voi yhtä hyvin kohdistua argumentin esittäjään kuin esitettävään argumenttiinkin. (Jokinen 1999, s. 156) Ironia sopii tyylillisesti hyvin etenkin kolumneihin, joissa sitä ainakin banaanisodan yhteydessä käytettiin runsaasti. Siitä kertovat jo kolumnien "näppärät" otsikot: Bananarama, Bananas Trade Split jne.

Myös puheenvuoroissa näkyi ironiaa: "You can't pick and choose the rules you wanted to abide you" (Rita Hayes NYT, 26.1.98)

Myös kontrastiparin käyttö on vakuuttavaa ja suostuttelevaa retoriikkaa. Kontrastiparista se, jota itse kannatetaan on yleensä ladattu positiivisilla merkityksillä ja vastaavasti sen vaihtoehto esitetään negatiivisesti merkityksellistettynä. Hieman erilainen kontrastipari on talouden ja sen lainalaisuuksien erottaminen ihmisistä ja heidän toiminnastaan. Tällaisen kontrastiparin avulla voidaan talous irrottaa omaksi, sosiaalisesta ihmisten välisestä toiminnasta ja päätöksistä riippumattomaksi alueeksi. (Jokinen ym. 1999, 153)

4.5. Hegemonisten diskurssien käyttöön kytkeytyvät ideologiset seuraukset

Ideologiateoriat tähdentävät, että kaikella viestinnällä ja kaikilla merkityksillä on yhteiskunnallis-poliittinen ulottuvuutensa eikä niitä voida ymmärtää irrallaan yhteiskunnallisista yhteyksistään. Ideologian toiminta suosii aina vallitsevia oloja niiden luokkien eduksi, joilla on valta hallita paitsi hyödykkeiden myös aatteiden ja merkitysten tuotantoa ja jakoa. Eroistaan huolimatta kaikki ideologiateoriat katsovat yksimielisesti, että ideologia pitää yllä luokkaherruutta. Niiden näkemykset eroavat siinä, miten tätä herruutta harjoitetaan, miten tehokasta se on ja missä määrin sitä vastustetaan. (Fiske 1990, 232) Gramsci, jonka ajatuksille Cox teoriansa rakentaa, korostaa näkemyksissään vastarintaa ja epävakautta. Hegemonian on käytävä jatkuvaa kamppailua, koska alistettujen ryhmien yhteiskunnallinen kokemus sotii jatkuvasti sitä kuvaa vastaan, jonka hallitseva ideologia piirtää heistä ja heidän yhteiskuntasuhteistaan. Siten jokainen hegemonian voitto on väistämättä epävakaa, eikä sitä voida pitää taattuna.(emt. 230) Näin jatkuvan kamppailun korostaminen johtaa siihen, että ideologisia vaikutuksia tutkittaessa on varottava liiallista yleistämistä, ja että tutkimus on sijoitettava "coxilaisittain" tiettyyn historiallisen järjestelmän raameihin. Tässä työssä ideologiatutkimus siis sijoitetaan banaanisodan historiallisen järjestelmän tai mediaikkunan raameihin.

4.5.1. Institutionalisointi ja hegemonia

Banaanisotaa dominoivan liberalistisen sääntödiskurssin potentiaalisena ideologisena seurauksena näkisin nykyisen maailmanjärjestyksen hegemonisen vallan artikuloinnin instituutioiden kautta. Hardtin ja Negrin Empire-kirjassa maailmanjärjestelmän valtapyramidin huipulla olevaa USA:n dominoivaa yksiäänistä hegemonista valtaa artikuloivat erilaiset hegemoniaa tukevat viralliset instituutiot (Hardt ja Negri 2000, 310-313), joista yhtenä hyvänä esimerkkinä toimii Maailman kauppajärjestö. Sääntödiskurssissa WTO:n vaihtoehdottomuutta ei kyseenalaisteta, ja siten sen aseman itsestään selvyytenä pitämisen kautta myös sen artikuloimaa hegemonista valta-asetelmaa implisiittisesti tuetaan.

Robert Coxin mukaan institutionalisoinnilla ja hegemonialla on tiivis yhteys. Instituutiot tarjoavat keinot konfliktien käsittelyyn niin, että varsinainen voimankäyttö minimoidaan. Niistä voidaan tehdä hegemonisen strategian ankkureita, jos ne antavat itsensä eri intressien edustajien käyttöön ja samalla hegemonisen politiikan universalisoinnin välineiksi. (Cox 1996, s.99)

Mitä tulee sääntödiskurssin sisäisten subjektipositioiden rakentumisen ideologisiin seurauksiin, tärkeää on mielestäni huomioida se, että riidan molemmat osapuolet vetoavat tuohon yhteiseen itsestään selvänä pidettyyn auktoriteettiin. Huomionarvoista on myös se, että keskusteluun mukaan pääsi globaalin valtapyramidin toiseksi ylimmältä asteikolta ylikansallisten jättiyhtiöiden ääni Lindnerin suulla, mutta pyramidin alin mutta laajin kerros jäi huomiotta, eli itse pientuottajat ja erilaiset kansalaisjärjestöt jäivät keskustelun ulkopuolelle. Kaupan vapauttamista ajavat piirit saavat näin äänensä kuuluviin valtamedioissa, ja sitä kautta toteuttavat Imperiumin "spektaakkelin" ykköspremissiä: vain näkyvä on olevaa! (vrt. Hardt ja Negri 2000, 322).

4.5.2. Virallisten tahojen vaikutus uutisointiin

Ideologista vaikutusta voi tuottaa ja korostaa myös se, että toimittajat ja viralliset lähteet nojaavat usein samanlaisiin diskursseihin. Virallisten tahojen vaikutus

uutisointiin ei näy vain päiväkohtaisesti, vaan tulee esiin yleensä myös pitemmällä ajalla. Tiettyjen suosittujen lähteiden diskurssit ja muotoilut näkyvät selkeinä ja ensisijaisina, toiset diskurssit – erityisesti näitä vastustavat – taas voivat puuttua uutisista kokonaan tai ovat toissijaisia. Virallisten lähteiden ja tiedotusvälineiden välillä käy lakkaamaton kahdensuuntainen virta: jälkimmäinen käyttää ehkä edellisen diskursseja, mutta myös viralliset tahot suunnittelevat lausuntonsa ja julkiset tiedotteensa niin, että ne sopivat niihin diskursseihin, joita tiedotusvälineet mieluusti käyttävät. (Fairclough 1997, 129) Tuloksena on pääasiallisesti vallitsevan järjestelmän mukainen maailmankuva, joka ilmenee teksteissä muun muassa siinä, kuinka virallisia puheita uutisoidaan. Julkinen kiistely kieliikin siitä, että vallitsevan järjestelmän sisällä esiintyy mielipide-eroja. (emt. 69)

Se, kuinka paljon viralliset diskurssit vaikuttavat tiedotusvälineiden diskurssiin, riippuu diskurssityypistä; vaikutus näkyy selvemmin esimerkiksi uutisissa kuin pääkirjoituksissa tai artikkeleissa. (emt.) Tämä oletin näkyvän myös tutkimusaineistossani, jossa uutiset näyttävät seuraavan yleistä WTO-retoriikkaa ja sääntödiskurssia, mutta kommentit ja artikkelit näyttävät lähtevän luotaamaan kiistaa huomattavasti laajemmasta näkökulmasta. Tarkemman sisältöanalyyttisen tarkastelun jälkeen huomasinkin, ettei uutisten ja artikkelien tai kommenttien diskurssit olleet juurikaan erilaisia. Esimerkkinä tästä voisi toimia 12.11.1998 The Washington Postissa julkaistu artikkeli otsikon "*Bananarama*" alla. Artikkelin alussa näyttää siltä, että jutussa päästään virallista diskurssia syvemmälle, sillä sen ensimmäisessä kappaleessa kyseenalaistetaan kauppakiistan merkittävyys, koska kumpikaan kiistan osapuolista ei mainittavasti tuota banaaneja. Merkittävyyttä haetaankin artikkelissa siitä, että banaanisodan ratkaisulla on merkitystä tuleville vakaville kauppakiistoille. Siksi artikkelin punaisena lankana onkin kehottaa USA:ta noudattamaan virallista neuvottelukanavaa ja pidättäytymään yksipuolisten sanktioiden toteuttamisesta. Vaikka artikkelissa onkin pohdintaa kiistan syystä ja seurauksista, ei se irrottaudu sääntödiskurssin kehyksestä oikeastaan missään vaiheessa.

4.5.3. Diskurssimatriisi

Hegemonian konsepti on erittäin käyttökelpoinen diskurssijärjestelmien ja valtarakennelmien analyysissä, koska sillä voi katsoa olevan kaksi erityistä tehtävää tai käyttötarkoitusta. Ensinnäkin se toimii *mallina,* jonka kautta voidaan hahmottaa ja analysoida diskurssikäytäntöjä hegemonisen taistelun muotona. Silloin tutkitaan, kuinka olemassa olevia diskurssijärjestelmiä tuotetaan, tai vaihtoehtoisesti, kuinka niitä pyritään haastamaan. Toiseksi, sen voi katsoa olevan tietynlainen *matriisi,* eli tapa jonka kautta analysoidaan sitä sosiaalista käytäntöä, mihin eri diskurssit kuuluvat niiden valtasuhteiden perusteella ja sen suhteen, tuottavatko ne vai haastavatko ne olemassa olevia hegemonioita. (Fairclough 1992, 94) Tämän mallin mukaan voidaan myös kysyä, artikuloivatko erilaiset diskursiiviset käytännöt diskurssijärjestyksessä yhdessä siten, että ne *kokonaisuudessaan* pitävät yllä valtasuhteita ja siten muodostavat tietynlaisen valtamatriisin (Fairclough 1995, 92).

Edellä olen analysoinut banaanikiistan argumentointia ja käyttänyt hegemonian konseptia selvittäessäni diskurssien sisäisiä ja välisiä valtataisteluja. Olen siis käyttänyt hegemonian konseptia mallina, kuinka kiistassa esille tulevia diskurssijärjestelmiä tuotetaan ja hegemonisoidaan. Analyysissa tuli esille muun muassa se, että USA käyttää useimmiten faktuaalistamisstrategianaan vaihtoehdottomuusstrategiaa, kun EU näyttää vetoavan yleisimmin solidaarisuusstrategiaan. Kaikille osapuolille oli yleistä käyttää kvantifioivaa strategiaa. Yleisesti toteutettiin myös sääntödiskurssia ja asiantuntijuusstrategiaa.

Faircloughin käyttämää matriisi-käsitettä soveltaen voisi taas sanoa, että banaanikeskustelussa valtamedioissa esille tulleet eri diskurssit kokonaisuudessaan näyttävät muodostavan tietynlaisen valtamatriisin tai -verkoston, sillä argumentointi ei pinnallisesta vastakkainasettelusta huolimatta missään vaiheessa näyttänyt rikkovan formaalin, olemassa olevaa institutionaalista järjestelmää tukevan diskurssin rajoja. Tämän formaalin diskurssijärjestelmänhän määrittelin jo aiemmin liberalistiseksi sääntödiskurssiksi, sillä se näyttää tukeutuvan yleisesti yhteisiin sääntöihin, jotka perustuvat kyseenalaistamattoman liberalistisen järjestelmän käytäntöihin ja auktoriteettiin. Voisi siis myös sanoa, että banaanisodan eri

diskursiiviset käytännöt artikuloivat diskurssijärjestyksessä yhdessä siten, että ne kokonaisuudessaan pitävät yllä valtasuhteita.

4.6. Muutoksen mahdollisuus

Kiistaa pari vuotta seurattuani olen tullut siihen johtopäätökseen, että vaikka kiista banaaneista näyttääkin olevan mitä selvimmin suurvaltojen välistä kamppailua hegemoniasta, ei sillä lopulta ole niinkään merkitystä, miten kiista ratkaistaan institutionaalisella tasolla. Se, mikä toisi todellista muutosta, on valtapyramidin kaikkien tasojen pääsy neuvotteluagendalle, ja uudistukset valtajärjestelmässä ja tuotantorakenteessa. Ratkaisevaa voisi olla myös esimerkiksi nyt keskustelusta pois jätettyjen toimijoiden pääsy valtamedioihin. Valtahan pelkästään kontrolloi ja asettaa kehitykselle rajoja, kuten Hardt ja Negri toteavat, ja vastarinta on se, joka luo ja uudistaa.

Muutosta voisi lähteä hakemaan myös ideologiselta tasolta, onhan se yhteiskunnallinen taustavoima, joka tuottaa merkityksiä ja siten luo maailmaa. Fairclough korostaa teoriassaan diskursseista ja sosiaalisesta muutoksesta ideologian dialektista luonnetta, jossa ideologia sijoittuu sekä rakenteisiin että akuutteihin tapahtumiin (Fairclough 1992, 88). Siinä siis käsitetään ideologia joksikin pysyvämmäksi kuin tilanteisesti tuotetuksi merkitysjärjestelmäksi, mutta muuttuvammaksi ja joustavammaksi kuin yhteiskunnallisiin rakenteisiin upotetuksi aaterakennelmaksi. Ideologian muuttuva luonne mahdollistaa ajatuksen ideologisesta muutoksesta. Sen aikaansaaminen edellyttää ideologian dialektisuudesta johtuen kuitenkin yhteiskunnallisten rakenteiden ja kytkösten ideologisten sitoumusten tunnistamista.

Myös Faircloughin käsitys subjektista ideologian "tuotteena" tai vaihtoehtoisesti sen aktiivisena agenttina on nämä kaksi eri käsitystä yhdistävä kaksijakoinen rakennelma. Subjektit ovat siis ideologisesti asemoituneita, mutta ne ovat kuitenkin myös kykeneviä toimimaan luovasti ja siten muotoilemaan ja määrittämään uudelleen asemointikäytäntöjään. (Fairclough 1992, 91) Mielestäni tämä vastaa Robert Coxin "historiallisen järjestelmän"- teoriaa, jonka hän määrittelee erityiseksi

muodostelmaksi ideoiden, instituutioiden ja materiaalisten voimien välillä. Se määrää viitekehyksen, jonka puitteissa tapahtumat aktualisoituvat, mutta se ei määrää tapahtumia mekaanisella tavalla. Siten se sisältää myös muutoksen mahdollisuuden.

Cox hakee mahdollista muutosta hegemoniseen järjestelmään keskus-periferia-jaottelun kautta. Keskustan ja periferian konseptit ovat hänen ajattelussaan samaan aikaan sekä funktionaalisia että maantieteellisiä. Nykyinen talousjärjestelmä luo jakautuneisuutta jopa keskusalueiden sisäisessä toiminnassa aiheuttaen syrjäytymistä ja väestön kahtiajakautuneisuutta. Kasvavat tuloerot voivat johtaa siihen, että keskusalueiden syrjäytyneet alkavat ymmärtää ja sympatisoida periferiaa, jolloin systeemin kriisin ainekset ovat valmiina. Muutos hegemoniseen järjestelmään kun voi tulla vain ja ainoastaan vastahegemonisen voiman kautta. Ja koska Cox korostaa vallan dualistista olemusta – materiaalisten ja ideologisten elementtien yhteisvaikutusta – myös vastahegemonisen voiman tulee nojata kahden elementin yhteisvaikutukseen. Näitä ovat periferisen ryhmän materiaalisten resurssien lisääntyminen sekä sen vaatimusten koherentti ja peräänantamaton artikulointi. (Cox 1996, 359 – 364)

5. BANAANISODAN LIBERALISTISEN DISKURSSIN VAIKUTUS HISTORIALLISEN JÄRJESTELMÄN ERI TASOIHIN

Banaanisodan mediatilan rakentamisessa käytettiin siis useita erilaisia kielellisiä valintoja, joita tarkasteltiin edellisessä kappaleessa. Ideologista taistelua käytiin näiden kielellisten valintojen ja valtamedian rakenteiden muodostaman mediaikkunan raameissa. Kuinka sitten nämä kielelliset ratkaisut vaikuttavat historiallisen järjestelmän eri tasoihin, eli kuinka tuotetut "totuudet" ovat muokanneet ja tuottaneet banaanikiistaa ympäröivää todellisuutta? Coxin mukaan historiallisen järjestelmän tasoja voidaan tutkia joko dominoivan järjestelmän menestyksenä tai vaihtoehtoisesti kilpailevan järjestelmän olemassa olona. Itse keskityn näistä edelliseen, sillä mielestäni kilpailevaa järjestelmää ei vielä ole. Sitä paitsi - Coxia seuraten - muutoksen mahdollisuus voidaan löytää olemassa olevan stabiliteetin tutkimisella (esim. Hoogvelt 1997, 11).

5.1. Sosiaalisella tasolla

Vaikka banaanisota käytiin suurvaltatasolla, ja mediaikkunasta näkyi suurelle yleisölle epärelevantti ja käsittämätön kansainvälinen poliittinen ristiriita, käytiin ja käydään oikea konflikti jossain muualla. Nykyisin konfliktit johtuvatkin useimmiten keskus-periferia- asetelmasta - olivat niissä sitten vastakkain etniset, sukupuoliasioihin tai vaikkapa ympäristöasioihin liittyvät asiat (Cox 1996, 286).

Maailmanlaajuisella tasolla hegemonia on ilmausta dominoivien valtioiden sisäisistä hegemonisista yhteisöistä. Hegemoninen yhteiskunta taas perustuu siihen, että hallitseva luokka on tehnyt sen käsitykset sosiaalisesta järjestyksestä myös alistettujen luokkien hyväksymiksi. Hegemonisen järjestelmän kyseenalaistavia sosiaalisia

konflikteja ei pystytä koskaan eliminoimaan, mutta ne sen sijaan institutionalisoidaan ja niitä säädellään tehokkaasti. (emt. 246) Ne siis piilotetaan tietoisesti.

5.1.1. Kulutusrakenne

Jean Baudrillardin vaatimus on, että tutkittaessa kysynnän ja tarjonnan kohtaamista, tulisi huomio nykyään kiinnittää entistä enemmän kuluttajaan ja siihen, kuinka kuluttajaa pyritään ohjailemaan mielikuvilla. Mielikuvat taas syntyvät yleensä jonkin ideologian pohjalta, jonka selvittäminen voisi auttaa näkemään yhteiskunnassa vallitsevia arvoja ja niiden ohjailevaa vaikutusta. (vrt. Baudrillard 1988, 22) Banaanikiistan mediarakenteen taustalta voidaan löytää siis pääosin uusliberalistisen diskurssin ja ideologian ilmentymiä.

Valtarakenne heijastuu uutisointiin, joissa – tiedostetusti tai tiedostamatta – uusinnetaan ja tuotetaan diskurssijärjestelmän sääntöjä. Kuluttajia ohjaillaan mainonnan suoran mielikuvamarkkinoinnin lisäksi myös uutisten kautta, joissa esimerkiksi jätetään kertomatta tiettyjä asioita, tai muiden retoristen keinojen avulla saadaan asiat näyttämään valtaa pitävien kannalta mahdollisimman edullisilta. Banaanisodassa diskurssiareenalle pääsivät vain viralliset, valtaa yllä pitävät instituutiot ja niiden edustajat, ja varsinainen ongelma piilotettiin pinnallisen suurvaltakinastelun taakse. Ongelmaa mitätöidään ja piilotetaan myös niin, että banaaneista ja banaanisodasta tehdään absurdi, hassu ja turha, suurvaltojen välinen hankaus, joka pitäisi unohtaa tärkeämpien asioiden ratkaisun tieltä. Tästä on osoituksena vaikkapa muutamien kolumnien otsikointi: "Banarama" WT 12.11.1998, "Let's Make Bananas, Not Trade War" IHT 23.11.1998, "A Beef Over Bananas" WP 2.12.1998, "Bananas trade slip" WT 1.2.1999. Kyllähän kiista tuntuu suuren yleisön silmissä hassulta, kun yleensä ollaan totuttu seuraamaan suurvaltatason keskusteluja koskien vaikkapa aseriisuntaa ja rauhanturvaamista. Banaanikiistassakin on kuitenkin kyse suuren ihmisryhmän elinmahdollisuuksista ja toimeentulosta, ja se on valtamedian uutisoinnissa unohdettu kokonaan.

Näin kuluttajalle ei siis anneta oikeastaan mahdollisuuttakaan ilman erityistä panostamista saada tietoa banaanimarkkinoiden todellisesta tilanteesta. Kun

markkinoilta saatavat banaanitkin ovat miltei kokonaan jättiyhtiöiden tuomia, eikä pienviljelijöillä ole juurikaan resursseja tehokkaaseen markkinointiin ja mielikuvataisteluun, on markkinoiden jättiyhtiöiden oligopoliasema tehokkaasti vahvistettu. Jo alussa totesinkin, ettei mikään muu maataloushyödyke (esim. sokeri, kahvi tai kaakaopavut) ole niin tiiviisti identifioitunut dominoivien yhtiöiden brandeihin kuin banaani, joka assosioidaan lähes poikkeuksetta kuluttajien parissa Chiquitaan, Doleen tai Del Monteen.

Uutiskäytännön lisäksi kuluttajaa pyritään ohjailemaan uutisiin sisällytettyjen lausuntojen kautta, suuntaavathan haastateltavat kommenttinsa pääosin yhteiskunnan suurelle yleisölle, eli kuluttajille ja äänestäjille.

5.1.2. Tuotantorakenne

Coxin mukaan tuotannon kansainvälistyminen (international production) on yhtä olennaisessa asemassa nykyajan valtioiden ja maailmanjärjestelmän muotoutumisessa kuin kansallinen tehdasteollisuus ja kaupallinen pääoma olivat kiihtyvän teollistumisen alkuaikoina1800-luvun puolivälissä. Tuotannon kansainvälistymisellä Cox tarkoittaa tuotantoprosessien jakaantumista transnationaalisella tasolla, eli yhden prosessin eri tuotantovaiheet voidaan jakaa eri maiden välille. Suorat sijoitukset (direct investment) ovat avainasemassa tuotantoprosessin kansainvälistymisessä. Aiemmin harrastettu vuokraimperialismi (rentier imperialism) perustui niin sanottuun portfolioinvestointiin, jossa tuotantovälineiden ja –resurssien kontrolli siirtyi transaktiossa vuokraajalle. Nykyisessä järjestelmässä taas kontrolli säilyy investoijalla, ja systeemi näyttääkin olevan teollisen pääoman aluetta, jossa suuret monikansalliset korporaatiot vastaavat itse rahoituksestaan ja laajentavat toiminojaan sekä toiminta-aluettaan nimenomaan suorien sijoitusten avulla. (Cox 1996, 110)

Maailmanjärjestelmä on jakautunut Coxin mukaan keskusalueisiin ja periferia-alueisiin. Keskusalueiden talousjärjestelmät ovat dominoivassa asemassa periferioihin nähden, ja ne itse asiassa tuottavat alikehittyneisyyttä periferioissa epätasaisen tuotantorakenteen kautta, sillä ne määrittelevät periferia-alueiden

tuotantorakenteet ja kahmivat mahdollisen ylijäämän omaan käyttöönsä. Järjestelmää ylläpitäviä tahoja ovat ensinnäkin valtiot ja valtioiden väliset suhteet, sekä periferia-alueiden sisäiset dominoivat luokat, jotka hyötyvät järjestelmän olemassaolosta. Keskukset vaativat, että periferiataloudet ovat rajattomasti avoinna ulkomaisille investoinneille ja keskusalueiden tuonnille. (Cox 1996, 511)

Tuotannon kansainvälistymisen seurauksena syntyy globaali luokkarakenne kansallisten luokkarakenteiden rinnalle. Näin eri yhteiskuntaluokat jakautuvat vielä sisäisesti kansalliseen ja kansainväliseen ryhmään. Luokkarakenteen ylälauteilta löytyy kansainvälinen johtava luokka, joka toimii pääosin kansainvälisten organisaatioiden kautta ja niiden hyväksi, sekä kansalliset kapitalistit, jotka haastavat tuotannon kansainvälistymistä protektionismiin nojaten. Teollisuustyöläiset jakaantuvat vielä kansallisen/kansainvälisen jaon lisäksi vakiintuneisiin, suhteellisen turvatussa asemassa oleviin työläisiin sekä ei-vakiintuneisiin pätkätyöläisiin. Olennaisinta tässä rakenteessa on se, että vaikka tuotannon kansainvälistyminen leviäisi kuinka nopeasti, hyvin suuri osa maailman väestöstä pysyy marginaalisessa asemassa maailman talousjärjestelmässä. Coxin mielestä kansainvälisen pääoman suurin ongelma onkin se, kuinka se voisi neutralisoida tämän marginalisaation vaikutuksia, jotka koskettavat jopa kolmatta osaa maailman väestöä, ja jotka voivat olla mahdollisen vallankumouksen polttoainetta. (Cox 1996, 112) Neutralisointia tapahtuukin jatkuvasti muun muassa kielen kautta lehdistön sivuilla ja muuallakin mediamaailmassa, kuten banaanisotakin osoittaa.

5.2. Valtiotasolla

Kansallisvaltioiden suvereenisuuden väitetty väheneminen ei ainakaan Hardtin ja Negrin mukaan tarkoita sitä, että suvereenisuus sinänsä olisi vähentynyt. Heidän perushypoteesinsa koskien suvereniteettia onkin, että suvereenisuus on ottanut uuden muodon, joka on rakentunut lukuisista kansallisista ja ylikansallisista organismeista, ja jotka ovat yhdistyneenä yhden yksittäisen valtalogiikan alle. Tämä uusi globaali suvereniteetin muoto on heidän Imperiuminsa. Se ei perustu mihinkään alueelliseen valtakeskittymään, eikä nojaa mihinkään kiinteisiin rajoihin tai rajoituksiin. (Hardt ja Negri, s.xii) Kapitalismin luonteeseen kuuluu sen pyrkimys jatkuvasti saada lisää

toimijoita piiriinsä. Voittoa voidaan luoda vain kontaktien luomisen ja toimijoiden välisen kaupankäynnin kautta, ja ideaalina onkin, että maailman markkinoilla ei ole rajoja, vaan koko maapallo on sen toiminta-alueena.

Tuotannon kehittyminen yhä enemmän verkostomaiseen muotoon on voimistanut ylikansallisten korporaatioiden valtaa perinteisten kansallisvaltioiden rajojen yli ja ohi. Tässä yhteydessä muun muassa Hardt ja Negri muistuttavat kuitenkin, että huolimatta kapitalistien ja valtioiden perinteisestä vihollisasetelmasta, niiden väliset konfliktit aktualisoituvat yleensä vain jos keskitytään yksittäistapauksiin kapitalistien taholta. Muutoin valtion tehtävänä on taata yleisen "hyvän" toteutuminen, jota kapitalistien välittömän edun tavoittelu ei välttämättä toteuta. (emt. 304) Joten, jos valtio todella kieltäytyisi johtamaan kollektiivisen pääoman liikkeitä ja konflikti valtion ja pääoman välillä olisi ohi, kapitalistit itse olisivatkin loogisesti niitä, joiden tulisi suhtautua pelokkaasti tulevaisuuteen! Ilman valtiota kun sosiaalisella pääomalla ei olisi välineitä toteuttaa kapitalistien kollektiivisia intressejä. (emt. 307)

Cox näkee valtioiden roolin nykymaailmassa lähinnä tasapainottajana ja (riisto)systeemiä ylläpitävänä voimana, sillä alistetuissa periferiavaltioissakin systeemiä tukee valtioiden sisäinen eliitti, joka puolestaan alistaa valtion muita sisäisiä sosiaalisia voimia ja estää niitä saamasta poliittista tai taloudellista valtaa. (Cox 1996, 510) Cox toteaakin, että globaalista taloudesta onkin kehittynyt jotakin ihan muuta kuin se, mitä yleisesti ymmärretään kansainvälisiksi taloudellisiksi suhteiksi, joilla taas yleensä tarkoitetaan kansalliset rajat ylittävää taloudellista vaihtoa joka on valtioiden kontrollin ja sääntelyn alaista. Maailmanlaajuinen tuotanto ja globaalit rahoitusmarkkinat kun muodostavat nykyisin erillisen voimasuhteiden sfäärin, joka vaikuttaa ja ohjailee valtiosysteemiä ainakin yhtä paljon kuin joutuu olemaan sen vaikutuksen alaisena. (emt., 515) Tästä taas seuraa, että globaali rahoitusjärjestelmä rajoittaa niin vahvasti valtioiden kapasiteettia tuottaa ja toteuttaa autonomista talous- ja sosiaalipolitiikkaa väestönsä suojelemiseksi, että valtioista on tullut enemmänkin maailmankaupan vapauden tukijoita kuin väestönsä hyvinvoinnin puolustajia. (emt. 516) Kauppavaltion ("trading state") kyky toteuttaa valtiolliset tehtävänsä ei perustu siis enää alueelliselle vallankäytölle, saatikka fyysiseen

voimaan, vaan sille, että se onnistuu luomaan pätevät toimintaedellytykset yrityksilleen, jotka sitten houkuttelevat ulkomaisia sijoituksia maahan.

5.3.Maailmanjärjestelmässä

Nyt jo usein tässäkin tutkimuksessa todetut uusliberalismin totuudet, eli markkinoiden vapautuksen ja taloudellisen kasvun globaalit hyötyvaikutukset voidaan kyseenalaistaa myös kysymällä, miten maailmanlaajuista talous oikeasti on ja miten paljon siitä on mahdollisesti kansojen demokraattisessa hallinnassa. Noam Chomsky vastaa tähän, että kaupan ja rahavirtojen suuruudella tai muilla tavoilla mitattuna talous ei ole sen maailmanlaajuisempaa kuin vuosisadan alussa, ja että lisäksi ylikansalliset yhtiöt luottavat voimakkaasti valtion subventioihin ja kotimarkkinoihin. (Chomsky 2000, 31) Näinhän on myös banaanisodassa, jossa jättiyhtiöt ohjailevat valtioiden kauppapolitiikkaa, tai ainakin luottavat valtion voimakkaaseen kansallisen pääomansa tukemiseen. Vaikka kyse on päällisin puolin vain muutaman yhtiön intresseistä, kuuluu kansallisvaltioiden enemmän tai vähemmän ääneen lausuttuihin tehtäviin kansallisen pääomansa puolustaminen ulkomaailmaa vastaan, oli sitten globaalit markkinat kuinka vapaat tahansa.

Noam Chomsky on vetänyt yhteen mahdollisia seurauksia, joita "amerikkalaisten arvojen", joilla hän tarkoittaa lähinnä uusliberalistisia arvoja, voittaminen WTO:ssa voisi aiheuttaa. Niitä ovat ensinnäkin se, että näin Yhdysvalloilla olisi käytössään "uusi väline", jolla se voi puuttua muiden maiden sisäisiin asioihin. Toisena seuraamuksena Chomsky näkee sen, että näin Yhdysvalloista käsin toimivat yhtiöt voivat vallata ratkaisevan tärkeän sektorin ulkomaiden talouksista. Muita seuraamuksia olisivat, että liikemaailma ja varakkaat hyötyvät, että kulut siirretään väestön pääosan maksettavaksi ja että uudet ja vielä käyttämättömät aseet suunnataan demokratian muodostamaa uhkaa vastaan. Chomsky ei suoraan selitä, mitä nuo uuden aseet ovat, mutta pitää itsestään selvänä, että systeemi kokee demokratian vihollisenaan. (Chomsky 2000, 68)

Vaikka Chomskyn ajatuksissa näyttää painottuvan Yhdysvaltain hegemoninen asema riistokapitalistisessa maailmanjärjestelmässä, huomioi hän lopulta mielestäni aivan

oikein, että "tietenkään Yhdysvallat ei ole yksin 'vapaakaupan' käsitteineen, vaikka sen ideologit usein johtavatkin kyynikkojen kuoroa". Huomiota perustellaan sillä, että vuoden 1992 YK:n kehitysraportin johtopäätösten mukaan rikkaiden ja köyhien maiden välinen kuilu on 1960-luvulta lähtien olennaisesti seurausta rikkaiden protektionistisista toimista. (emt, 110) Coxin mukaan USA:n hegemonia on kyseenalaistamaton militaristisesta näkökannasta, mutta sen taloudellisen valta-aseman etumatka on pienenemässä. Olennaista Coxin mukaan on kuitenkin se, että hegemonisessa järjestelmässä kulttuurisilla ja ideologisilla tekijöillä on painavampi rooli kuin jopa taloudellisella ja militaarisella voimalla yhteensä. (Cox 1996, 518) Eipä siis ihme, että ideologista kamppailua käydään jopa banaanikaupan tasolla.

Teivo Teivainen käyttää persoonallista vertauskuvaa selvittäessään kansainvälisten rahoitusorganisaatioiden roolia Latinalaisen Amerikan kehityksessä, sillä hän käsitteellistää muun muassa IMF:n roolin mantereen velkakriisissä *moderniksi papiksi,* joka käyttää erityistä "käännytysvaltaa". Käännytysvallalla Teivainen tarkoittaa niitä strategioita, joilla maailmanjärjestelmän alistetussa asemassa olevat ihmisryhmät saadaan omaksumaan järjestelmän eliitin tuottamaa tietoa ja uskomuksia. Hän viittaa siis omien sanojensa mukaa käännytykseen koulutuksen ja tiedonsiirron merkityksessä eikä niinkään johonkin tiettyyn uskontoon liittyvänä toimenpiteenä. Tosin Teivaisen mukaan kristilliset kirkot ovat olleet aikanaan merkittäviä käännytysvallan käyttäjiä, mutta nykyisin tiedon ja uskomusten tuottaminen on siirtynyt yhä enemmän kirkon ulkopuolelle. (Pakkasvirta ja Teivainen 1992, 182-185)

Teivaisen mukaan monet nykyiset kehitysteoreetikot esittävät talousrationaalisuudelle perustuvan modernisaation ainoana oikeana tienä kehitykseen, joten alikehittyneet pääsevät kehittyneiksi vain omaksumalla talousteorian asiantuntijoiden välittämän maailmankuvan. Talousteoriaa saarnaavia asiantuntijoita voikin kutsua moderneiksi papeiksi, sillä he käännyttävät "epärationaalisesti" toimivia ihmisiä ja kansoja: "Usko omavaraistalouteen ja ei-kapitalistiselta perustalta tehtyihin talouspoliittisiin päätöksiin on 'epärationaalista'. Taloustieteen asiantuntijoiden rationaalisuudesta poikkeavat ovat moderneja pakanoita, uuden ajan intiaaneja." (emt. 185)

Koska käännytysvalta on sisäänrakennettu modernin järjestelmän toimintaperiaatteisiin, on sen kaikkia ulottuvuuksia vaikea paikallistaa. Kapitalistinen järjestelmä on pyritty tekemään mahdollisimman normaaliksi ja kyseenalaistamattomaksi ja normalisoinnin mekanismit ovat levinneet tiedotusvälineiden lisäksi muun muassa koulutusjärjestelmiin. Käännytysvallan yksi vahvoista puolista on se, että se kohdistuu myös käännyttäjiin itseensä, joiden uskoa oikeuteensa ja normaaliuteensa se siten pitää yllä. (emt. 186) Pierre Bourdieun sanoin: Uusliberalistinen diskurssi on niin vahva ja niin vaikea voittaa juuri siksi, että sillä on puolellaan koko sellaisten voimasuhteiden kenttä, jota se itse on mukana tuottamassa. (Bourdieu 1999, 126)

6. SULJETAAN MEDIAIKKUNA

Aluksi lähdin lukemaan tutkimusaineistostani sekä vapaan kaupan puolesta puhujien, että protektionistisempaa politiikkaa kannattavien argumentointia lähtökohtaoletuksenani niiden molempien pyrkimys muokata neuvotteluagendaa uusia käsitteitä luomalla ja kieltä uudistamalla. Pian kuitenkin ilmeni, että aineiston diskurssikäytännöt oltiin rajoitettu pitkälti vapaan kaupan kannattajien areenaksi. Sillä ei ollut väliä, kumpi tai mikä osapuolista oli äänessä. Syitä tähän on varmaan lukuisia, mutta valitsemaani teoriapohjaan nojaten päällimmäiseksi syyksi nousee hegemoninen yhteiskuntajärjestelmä, jossa näkyy ja tuntuu uusliberalististen arvojen voittokulku. Toinen syy löytyy yksinkertaisesti journalistisista käytännöistä ja mediajärjestelmän institutionalisoitumisesta.

6.1. Journalistiset käytännöt banaanisodassa

Journalistisen jutun tekeminen perustuu aina lukuisille valinnoille, jotka koskevat ainakin jutun aihetta, näkökulmaa, lähteitä, esitystapaa ja haastateltavia. Uutisten kohteena olevat aiheet ja tapahtumat kun ovat yleensä osa laajaa ja monimutkaista kokonaisuutta, joihin liittyy lukuisia eri toimijoita, intressejä ja näkökohtia. Journalistisessa työssä usein kuitenkin rajoitetaan joko tietoisesti tai tiedostamatta näiden laajuutta niin, että asia alkaa näyttäytyä kahden keskenään kilpailevan näkökulman taistelulta, ja juttu ikään kuin suosittaa tulkintaa, jossa "totuus" olisi jonkinlainen äärinäkemysten keskiarvo. Näin journalisti voi sanoa valottaneensa asian molempia puolia ja täyttäneensä lehdistön näennäiset objektiivisuusvaatimukset. (Mörä 1999, 130) Onhan juttu paljon kiinnostavampi, jos se on puettu ikimystisen hyvä – paha- vastakkainasettelun muotoon, sen lisäksi että yksinkertaistaminen helpottaa journalistin työtaakkaa. Mörän mukaan normaalijournalismin mukaisessa optimaalisessa uutisessa konflikti syntyy eliitin edustajien välisistä erimielisyyksistä: "Normaalisti tällaisia vastinpareja ovat esimerkiksi hallitus ja oppositio, työnantajat ja ammattijärjestöt, vasemmisto ja oikeisto tai metsäteollisuus ja luonnonsuojelijat. Jutut rakennetaan näiden

vastinparien konfliktien ympärille ja objektiivisuusihanteita toteutetaan ottamalla juttuun näkökulmia molemmilta osapuolilta." (Mörä 1999, 133)

Koska tutkimusaineistoni koostuu Yhdysvaltalaisista lehdistä, näyttäytyy EU banaanikiistassa useimmiten pahan asussa, vaikka jutut pyritäänkin esittämään suhteellisen puolueettomina "keskiarvonäkemysten" esille tuojina. Yksinkertaistaminen ja näkökulmien supistaminen on aineistoni kohdalla räikeää, onhan kiista dramatisoitu yksinkertaiseksi suurvaltapoliittiseksi uutisaiheeksi jopa sotametaforien avulla. Yksinkertaistamalla banaanisodalle on siis tehty selkeät raamit, mediaikkuna, jonka läpi yleisöä kehotetaan katselemaan.

Journalismin voisikin katsoa olevan eräänlainen metadiskurssi, joka tekee mahdolliseksi erilaisten erityisdiskurssien kohtaamisen. Taitava yksinkertaistaminen onkin taitoa saada sovitettua erilaiset kielet ja diskurssit samaan julkisuustilaan (Luostarinen 1994, s.33-34, teoksessa Mörä 1999, 130). Mediaikkunan rakentaminen ja avaaminen on siis osaltaan asioiden yksinkertaistamista ja kiteyttämistä, sekä eri puhuntojen yhdistämistä. Joukkoviestinnässä korostuvat usein myös yksityiskohdat, jotka selkeytensä ja konkreettisuutensa vuoksi sopivat hyvin esitystaparutiineihin, ja silloin paitsioon jää usein tärkeitä sisältöseikkoja, jotka ovat hankalammin esitettävissä (Mörä 1999, 130). Banaanisodasta media löysi optimaalisen uutisenaiheen selkeine vastakkainasetteluineen ja konkreettisine kiistankohteineen.

Tuomo Mörä (1999, 196-198) esittelee Hallinin mallin ideologioiden ilmenemismuodoista journalistisissa käytännöissä. Mallissa jaetaan journalistien kokema maailma kolmeen eri alueeseen, joita ovat: legitiimin vastakkainasettelun (legitimate controversy), konsensuksen (consensus) ja poikkeavuuden (deviance) sfääriin. Konsensuksen sfääri on itsestäänselvyyksien ja perusarvojen aluetta, jossa journalisteilta ei edellytetä kyseenalaistuksia, vaan heidän rooliinsa voi päinvastoin katsoa kuuluvan tähän sfääriin liittyvien arvojen edistäminen. Vastakohtana konsensuksen sfäärille on poikkeavuuden sfääri, jonne valtavirran ulkopuolella olevat ihmiset ja asiat kuuluvat. Konsensuksen ja poikkeavuuden väliin jää legitiimin vastakkainasettelun, hyväksyttävien konfliktien sfääri, johon kuuluvat esimerkiksi vaalitaistelut ja järjestäytyneiden intressiryhmien keskinäiset kiistat. Se

on Hallinin mukaan aluetta, jossa ammattimainen journalismi on pyrkinyt ”tasapuolisuuteen” ja ”ulkopuolisuuteen”. (Mörä 1999, 196) Tätä jakoa tai mallia seuraten banaanikiista voidaan sijoittaa helposti legitiimin vastakkainasettelun sfääriin. Toki siihen liittyy myös laajalti konsensuksen sfäärin alueeseen kuuluvia teemoja, kuten vapaa markkinatalous ja taloudellisen kasvun kyseenalaistamattomuus. Myös poikkeavuuden sfääri on banaanisodassa laaja, mutta se on siis jätetty pääosin huomiotta ainakin valtamediassa.

6.2. Uusliberalistisen diskurssin voitto

Koska kriittisen diskurssianalyysin lähtökohtana on yleensä oletus joidenkin alistussuhteiden olemassaolosta ja tutkimuksen tehtäväksi asettuu niiden kielellisten käytäntöjen tarkastelu, joilla näitä suhteita rakennetaan ja legitimoidaan, soveltui se mielestäni hyvin banaanikiistan tarkasteluun valitsemastani näkökulmasta. Jos olisin tarkastellut kiistaa vaikkapa puhtaasti suurvaltapoliittisena valtakamppailuna realistisen politiikantutkimuksen ja perinteisen – ja uudemmankin - geopoliittisen teorian näkökulmista, olisi olennaisempaa ollut aktuaalit tapahtumat ja siirtymät kiistan kulussa. Tutkimustani ohjasi kuitenkin vahva käsitys kielestä produktiivisena voimana, joten oli luontevaa keskittyä tutkimaan diskurssianalyysin keinoin sitä, minkälaista maailmaa kielen avulla tuotettiin ja miten siihen pyrittiin. Materiaalini – lehtiartikkelit – taas ohjasivat minut tiedotusvälineiden diskurssin tutkimusmenetelmiin.

Tutkimusaineistoni osoitti mielestäni oivallisesti ainakin tässä tapauksessa, että uusliberalistisen diskurssin voitto on melko kyseenalaistamaton. Sitä faktuaalistettiin monin eri tavoin, joista tehokkain taitaa olla kuitenkin se, että yksinkertaisesti kieltäydytään kyseenalaistamasta sitä. Koska tässä salaliittoteorialta kuulostavassa tapahtumaketjussa ovat mukana lähes kaikki hegemonisen järjestelmän osapuolet, totuuden tekeminen on tehokasta. Modernien pappien käännytysvalta on julkisen saarnan lisäksi piilotettuna yhteiskunnan perustaviin rakenteisiin, joten sitä vastaan on vaikeaa hyökätä.

Kommunikatiivinen tuotanto ja imperialistisen legitimiteetin rakentaminen marssivat Hardtin ja Negrin mukaan käsi kädessä. Imperialistinen koneisto elää tuottamalla näennäisesti tasapainon kontekstia (equilibria) ja/tai eliminoimalla eroja, esittäen samalla, että se ajaa takaa universaalia kansalaisuutta. Tähän päämäärään se pyrkii tehostamalla sen interventioita jokaiseen kommunikaatioverkoston elementtiin. (Hardt ja Negri 2000, 32) Voisi oikeastaan sanoa, että banaanikeskustelussa valtamedioissa esille tulleet eri diskurssit kokonaisuudessaan näyttävät muodostavan tietynlaisen valtamatriisin tai –verkoston, sillä argumentointi ei pinnallista vastakkainasettelusta huolimatta missään vaiheessa näyttänyt rikkovan formaalin, olemassa olevaa institutionaalista järjestelmää tukevan diskurssin rajoja.

LÄHTEET

Tutkimusaineisto:

Washington Post,
The Washingon Times,
New York Times,
International Herald Tribune,
The Wall Street Journal,
Journal of Commerce

11.11.1998-25.2.1999 väliseltä ajanjaksolta.

Kirjallisuus:

Appadurai Arjun (1990): *Global Culture*, teoksessa Featherstone Michael (toim.): *Global Culture*: *nationalism, globalization and modernity.* Lontoo: Sage. Sivut 289-320.

Appadurai, Arjun (1986): *The Social Life of Things*. Cambridge: Cambridge University Press.

Baudrillard, Jean (1988)(toim. Poster, Mark): *Selected Writings*. Stanford: Stanford University Press.

Bourdieu, Pierre (1999): *Vastatulet*. Helsinki: Otava.

Chomsky, Noam (2000): *Hinnalla millä hyvänsä. Uusliberalismi ja globaali kuri.* Helsinki: Like.

Cox, Robert W ja Sinclair, Timothy J (1996): *Approaches to World Order*. Cambridge, New York, Melbourne: Press Syndicate of the University of Cambridge.

Coote, Belinda (1992): *The Trade Trap.* London: Oxfam Publishing.

Douglas Mary (1986): *How Institutions Think.* New York: Syracuse University Press.

Enloe, Cynthia (1989): *Bananas, Beaches and Bases.* Berkeley, Los Angeles: University of California Press.

Fairclough, Norman (1997): *Miten media puhuu.* Tampere: Vastapaino.

Fiske, John (1994): *Merkkien kieli. Johdatus viestinnän tutkimiseen.* Tampere: Vastapaino.

Hardt, Michael & Negri, Antonio (2000): *Empire.* Cambridge, Massachusetts, London: Harvard University Press.

Hocking, Brian ja McGuire Steven (1999) (toim.): *Trade Politics. International, Domestic and Regional Perspectives.* London, New York: Routledge.

Hoogvelt, Ankie (1997): *Globalisation and the Postcolonial World. The new political economy of development.* London: MacMillan Press Ltd.

Ilmonen, Kaj (1993): *Tavaroiden Taikamaailma.* Tampere: Vastapaino.

Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen Eero (1993): *Diskurssianalyysin aakkoset.* Tampere: Vastapaino.

Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen Eero (1999): *Diskurssianalyysi liikkeessä.* Tampere: Vastapaino. Jyväskylä: Gummerus.

Koivula, Tommi (1999): *Sodan raamit. Mediatila sodan merkitysten tuottajana.* Kosmopolis 2/99.

Korhonen, Pekka (2000): *Our World Government.* The Eurasian Politician.

Leysens, Anthony (1998): *Southern Africa: The Case for a Coxian Approach.* South Africa: Centre for Southern African Studies at the School of Government.

Monti, Anton (2000): *Imperiumin vastaisku.* Voima 6/2000.

Moon, Bruce E.(1999): *Ideas and Policies*, teoksessa Hocking, Brian ja McGuire, Steven (toim.): *Trade Politics. International, Domestic and Regional Perspectives.* London, New York: Routledge. Sivut 38-46.

Mäki,Mari-Anne (1999): *Euroopan unionin kehitysmaapolitiikka.* EU-asiantuntijakoulutuksen lopputyö, Jyväskylän aikuiskoulutuskeskus.

Mörä, Tuomo (1999): *EU-journalismin anatomia.* Helsingin yliopisto, Viestinnän laitos. Yliopistopaino.

Pakkasvirta, Jussi ja Teivainen, Teivo (1992): *Kenen Amerikka? 500 vuotta Latinalaisen Amerikan valloitusta.* Jyväskylä: Gaudeamus.

Palonen, Kari (1988): *Tekstistä politiikkaan.* Hämeenlinna: Vastapaino.

Rasi,Tuija (1998): *Kulttuuri keppihevosena?* Teoksessa Korhonen & Räsänen (toim.) *Vai pelkkää retoriikkaa*? Jyväskylän yliopisto. Sivut 58-73.

Reynolds,Charles (1981): *Modes of imperialism.* Southampton: The Camelot Press.

Internet:

http://www.kepa.fi/kumppani/ruoka/menu985.html. 22.10.1999

www.kepa.fi/suomi/tausta_aineisto/ihmisoikeudet/chiquita/banaanisota, 6.4.2001

www.kepa.fi/forum/uutiset?nid=675, 6.4.2001

www.iuf.org/iuf/editorials/banana01-00.htm, 13.2.2001

europa.eu.int/comm/development/country/index_en.htm, 28.5.2001

www.bananalink.org.uk/trade/for_exp.htm, 28.5.2001

Liite 1: AKT-maat

(europa.eu.int/comm/development/country/index_en.htm, 28.5.2001)

- banaaninviejävaltiot on merkitty oikealla olevaan sarakkeeseen liite 2 – luettelon mukaan

ACP Countries - Africa, Carribean, Pacific

Angola	
Antigua and Barbuda	
Bahamas (The)	
Barbados	
Belize	banaaninviejä
Benin	
Botswana	
Burkina Faso	
Burundi	
Cameroun	banaaninviejä
Cape Verde	banaaninviejä
Central African Republic	
Chad	
Comoros	
Congo (Brazzaville)	
Congo (Kinshasa)	
Cook Islands	
Côte d'Ivoire	banaaninviejä
Djibouti	
Dominica	banaaninviejä
Dominican republic	banaaninviejä
Equatorial Guinea	
Eritrea	
Ethiopia	
Fiji	
Gabon	
Gambia	
Ghana	banaaninviejä
Grenada	banaaninviejä
Guinea	
Guinea-Bissau	
Guyana	
Haïti	
Jamaica	banaaninviejä
Kenya	

Kiribati	
Lesotho	
Liberia	
Madagascar	
Malawi	
Mali	
Marshall Islands	
Mauritania	
Mauritius	
Micronesia, Federal States of	
Mozambique	
Namibia	
Nauru	
Niger	
Nigeria	
Niue	
Palau	
Papua New Guinea	
Rwanda	
Saint Kitts and Nevis	
Saint Lucia	banaaninviejä
Saint Vincent and the Grenadines	banaaninviejä
Samoa	
Sao Tome and Principe	
Senegal	
Seychelles	
Sierra Leone	
Solomon Islands	
Somalia	banaaninviejä
South Africa	
Sudan	
Suriname	banaaninviejä
Swaziland	
Tanzania	
Togo	
Tonga	
Trinidad and Tobago	
Tuvalu	
Uganda	
Vanuatu	
Zambia	
Zimbabwe	

Liite 2: Tärkeimmät banaaninviejävaltiot maanosittain

(www.bananalink.org.uk/trade/for_exp.htm, 28.5.2001)

Latinalainen Amerikka:

Ecuador
Costa Rica
Kolumbia
Guatemala
Panama
Mexico
Honduras
Venezuela
Nicaragua

Karibia/Windward saaret:

Jamaika
Dominikaaninen tasavalta
Windward saaret: St.Lucia
St Vincent ja Grenadiinit
Dominica
Grenada
Belize
Suriname

Arfikka:

Norsunluurannikko
Kameron
Somalia
Ghana
Cape Verde

Eurooppa:

Espanja (Kanarian saaret)
Martinique
Guadeloupe
Portugali
Kreikka